

Pražská vysoká škola psychosociálních studií

Potřeby zletilých odcházejících z náhradní rodinné péče a ústavní výchovy

Hana Štěpánková

Diplomová práce

Studijní program: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a
aplikovanou psychoterapii

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Hana Hejná

Praha 2024

Prague College of Psychosocial Studies

The needs of adults leaving foster and institutional care

Hana Štěpánková

Diploma Thesis

Diploma Thesis Work Supervisor: PhDr. Hana Hejná

Prague 2024

Prohlášení

P r o h l a š u j i,

že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů. Podkladové materiály, které jsem použila, uvádím v seznamu literatury a že svázaná i elektronická podoba práce je shodná.

Dále prohlašuji, že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze 27. července 2024

Hana Štěpánková

Poděkování

Slova díky patří vedoucí této diplomové práce paní PhDr. Haně Hejné.

Děkuji za odborné rady, užitečné podněty, trpělivost a čas, který této práci věnovala.

Rovněž děkuji všem participantům za ochotu a otevřenost.

Anotace

Tato diplomová práce se zabývá potřebami zletilých odcházejících z náhradní rodinné péče a ústavní výchovy. Specifikuje dopad vývojového traumatu a deprivace v dětství na budoucí život. Hledá možnosti, jak vliv zmíněných zátěžových aspektů minimalizovat. Mapuje dostupné zdroje a formy podpory. Upozorňuje na rizikové faktory provázející fázi osamostatňování mladých dospělých. Praktická část práce obsahuje tematickou analýzu polostrukturovaných rozhovorů s pěti respondenty a identifikaci témat týkajících se cíle práce. Z výzkumu vyplývá, že v procesu osamostatňování a zahájení samostatného života je pro mladé dospělé bez rodinného zázemí podstatné kromě zajištění bydlení, zaměstnání a finančního zabezpečení, osobní doprovázení v nových životních situacích. Neméně podstatné je vytvoření podpůrné sociální sítě, která zmírní dopady absence biologické rodiny.

Klíčová slova:

Ohrožené dítě, náhradní rodinná péče, ústavní výchova, rizika, pomoc a podpora.

Abstract

This diploma Thesis focuses on the needs of adults leaving foster care and institutional care. It specifies the impact of developmental trauma and deprivation in childhood on future life. It is looking for ways to minimize the impact of these stress aspects. It searches for available resources and forms of support. It draws attention to the risk factors accompanying the phase of young adults becoming independent. The practical part of the thesis contains a thematic analysis of semi-structured interviews with five respondents and the identification of topics related to the aim of the thesis. The research shows that in the process of becoming independent and starting an independent life, it is essential for young adults without a family background, in addition to securing housing, employment and financial security, personal accompaniment in new life situations. Equally important is the creation of a supportive social network that will mitigate the effects of the absence of a biological family.

Keywords

Child at risk, foster care, institutional care, risks, help and support.

Seznam zkratek

ČVUT	České vysoké učení technické
DD	Dětský domov
DDŠ	Dětský domov se školou
DÚ	Diagnostický ústav
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
NNO	Nestátní neziskové organizace
NRP	Náhradní rodinná péče
OSPOD	Odbor sociálně právní ochrany dětí
PP	Pěstounská péče
PPPD	Pěstounská péče na přechodnou dobu
SPOD	Sociálně-právní ochrana dětí
SSP	Státní sociální podpora
TA	Tematická analýza
TSP	Terénní sociální práce
VÚ	Výchovný ústav
ZDVOP	Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

OBSAH

ÚVOD.....	7
TEORETICKÁ ČÁST	9
1 Rodina.....	9
1.1 Funkce rodiny	9
1.2 Typy rodiny	10
1.3 Vývoj a potřeby dítěte	12
1.4 Sanace rodiny	14
2 Sociálně-právní ochrana dětí	17
2.1 Odebrání dětí	20
2.2 Náhradní rodinná péče a její formy	22
2.3 Ústavní výchova a její formy.....	26
3 Psychosociální rizika	32
3.1 Důsledky deprivace	33
3.2 Emocionální nedostatečnost	34
3.3 Kognitivní nedostatečnost	35
3.4 Sociální nedostatečnost.....	36
4 Dostupná pomoc a podpora v procesu osamostatňování.....	37
4.1 Psychologická podpora.....	38
4.2 Psychosociální podpora	40
VÝZKUMNÁ ČÁST.....	45
5 Představení výzkumné části.....	45
5.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky	45
5.2 Sběr dat a použité metody	47
5.3 Etické aspekty výzkumu.....	48
5.4 Průběh sběru dat	48
5.5 Představení participantů	50
6 Analýza dat	52
7 Výsledky výzkumu.....	54
7.1 Představení výsledků výzkumu a zodpovězení výzkumných otázek	54
7.1.1 Výzkumná otázka 1	55
7.1.2 Výzkumná otázka 2	59

7.1.3	Výzkumná otázka 3	67
7.2	Shrnutí	72
8	Diskuse	76
	Závěr	79
	Seznam literatury	80
	Příloha č. 1: Informovaný souhlas s výzkumným rozhovorem	I
	Příloha č. 2: Souhlas se zpracováním osobních údajů	II
	Příloha č. 3: Seznam tabulek, schémat a grafů	III
	Příloha č. 4: Seznam kódů	IV
	Příloha č. 5: Přepis rozhovorů	VII

ÚVOD

Diplomová práce se zabývá zletilými, kteří se vydávají z náhradní rodinné péče nebo ústavní výchovy do samostatného života. Většina zletilých na tuto cestu odchází s podporou primární rodiny, které se sice z důvodu věku, osobní zralosti, pracovní příležitosti nebo založení vlastní rodiny vzdaluje, ale která i nadále plní funkci záchranné sítě. I tak je tento krok zásadní a do jisté míry zlomový. Rodina poskytující podporu i pomoc přispívá k odvaze procházet novou životní etapou. Napadá mě přirovnání k období separace. Dítě přestává být závislé na matce/pečující osobě, zkouší být samostatné a láká ho okolní svět. Vydává se na výpravy za poznáním, ale zároveň stále monitoruje, zda je matka/pečující osoba nablízku. Každá úspěšná mise posiluje odvahu k dalšímu prozkoumávání. Poznávání lidí a jejich rolí, hledání svého místa mezi nimi. Poznávání prostředí učení se novým dovednostem. To vše se děje krůček po krůčku.

Zkušenost při práci s dospívajícími vyrůstajícími v náhradní rodinné péči mě přivedla na myšlenku, že tyto děti prostor pro bezpečné objevování světa a čas potřebný k postupnému osamostatňování nemají. Stejně nebo možná ještě hůře jsou na tom dospívající opouštějící ústavní výchovu. Neuměla jsem si představit, co řeší, jak to prožívají a co jim pomáhá.

Tato práce se zaměřuje na zletilé, kteří záchrannou sítí v podobě rodiny nedisponují. Škála příčin je velmi široká. Důvodem může být opuštění dítěte po jeho narození, úmrtí rodičů, neschopnost nebo nezájem rodičů se o dítě starat, ale také odebrání dítěte z rodiny jako důsledek jeho zanedbávání, týrání nebo zneužívání. Ti, kteří dítě mají milovat, zajišťovat mu bezpečí a prostředí pro společný spokojený život a zdravý vývoj ho ignorují nebo mu dokonce ubližují. Kladu si obecné otázky, jak je možné, vyrovnat se s tím? Jaký dopad to má na vnímání sebe sama, druhých lidí a světa vůbec? Jaká je možnost v tomto světě obstát? A co je k tomu třeba? Na zmíněné otázky hledám odpovědi v této práci.

V teoretické části, která má čtyři kapitoly, přibližuji rodinu, její funkce a typy. Zaměřuji se na vývoj dítěte a jeho potřeby. Představuji sanaci rodiny a věnuji se sociálně-právní ochraně dětí. Definuji důvody pro odebrání dítěte z biologické rodiny a nastiňuji dostupné formy náhradní péče. Dále mapuji psychosociální rizika a nabízím dostupnou pomoc a podporu potřebnou pro minimalizování jejich negativního dopadu.

V empirické části představuji metodologii výzkumu a samotný výzkum potřeb zletilých odcházejících z náhradní rodinné péče nebo ústavní výchovy. Stanovuji cíl výzkumu a výzkumné otázky. Přibližuji postup a průběh výzkumu, představuji participanty. Osvětluji

zvolenou metodu analýzy dat a její postup. Na závěr přináším výsledky analýzy a odpovídám na výzkumné otázky. Poslední kapitolou je diskuse, ve které představuji zjištěné rezervy v procesu přípravy na samostatný život.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Rodina

S jakou výbavou se vydává zletilý či mladý dospělý do samostatného života? Záleží na tom, co je za výbavu považováno. Může to být materiální nebo finanční zajištění. Lze hovořit o vzdělání, znalostech a dovednostech. Dalším zdrojem pro samostatný život může být sociální síť, komunita a poměrně zásadní výbavou je důvěra v sebe sama. V neposlední řadě lze uvažovat o pravidlech, rituálech a zvycích, které patří k určitým situacím a dodávají řád i jistotu. Také přesvědčení, že svět je dobré a bezpečné místo k životu, přispívá k odvaze vydat se na cestu sám za sebe. Výše uvedená výbava bývá více či méně získána v rodině.

Reichel (2004) pojímá rodinu jako sociální prostředí pro vývoj a růst jedince a zároveň jako dílčí část vyššího sociálního celku. Společnosti, vůči které rodina plní jisté funkce a v jejímž prostředí se vyskytuje.

V knize Sociální psychologie přibližují autoři změny v rodinném soužití i společenském kontextu v průběhu posledních tří století. V současnosti označení nukleární rodina představuje rodičovský pár a děti. Rodina stejně jako celá společnost podléhá vývoji a tento vývoj přináší změny. V minulém století došlo ke zřejmým změnám zejména v oblasti pevnosti manželského svazku, počtu narozených dětí v rodině a vícegeneračního soužití. V 19. století do dynamiky rodiny vstupovali nejen rodinní příslušníci, ale také další nepříbuzní členové domácnosti jako například učni, služky, potřební. Příbuznost však je vnímána jako hlavní předpoklad pro potřebnou pomoc či podporu a zajištění sociálních jistot pro jednotlivé členy rodiny v případě nouzové situace. Tuto funkci do značné míry postupně převzal stát. (Výrost et al., 2019)

1.1 Funkce rodiny

Na rodinu lze pohlížet jako na systém. Systém, který plní určité funkce. Rodina z obecného hlediska plní čtyři základní funkce. Reprodukční či biologickou, tedy funkci zajišťující zachování rodu, ekonomickou, výchovnou a citovou.

Reichel (2004) o rodině uvádí: „Rodina je obecně chápána jako nejpůvodnější, nejpřirozenější a nejdůležitější lidská skupina a instituce, jako ekonomická jednotka i jako základní stavební prvek sociálních struktur.“ (Reichel, 2004, s. 193).

Matoušek (1993) na rodinu pohlíží jako na komplexní systém, který nabízí jednotlivé systémy, například systém finančních toků, systém výměny virů či bakterií nebo systém interakce. Konkrétně uvádí dvě hlavní funkce rodiny. Jako první výchovu dětí a jako druhou, uspokojování potřeb dospělých.

Matějček & Dytrych (1999) připouštějí, že i když současná rodina již neplní funkce, které jí dříve příslušely, stále plní dvě zásadní funkce, a to zajišťovat pro všechny své členy citové uspokojení a dostatečně vybavit děti pro život ve společnosti, ve které žijí.

1.2 Typy rodiny

Satirová (1994) člení rodiny na zdravé, ty se vyznačují tím, že odpověď členů rodiny na následující tři otázky zní „Ano.“ *Těmi otázkami jsou: „Žije se vám právě teď ve vaší rodině dobře?“ „Máte pocit, že žijete s přáteli, s lidmi, které máte rádi, kterým důvěřujete a kteří důvěřují vám a mají vás rádi?“ „Přináší vám společenství vaší rodiny radost a povzbuzení?“* Rodiny jejichž odpověď zní „ne“ nebo „ne často“, označuje za více či méně narušené. (Satirová, 1994, s. 17)

V obecné rovině Sobotková (2012) vymezuje typologii sociálního prostředí podle tří sledovaných faktorů v rodině. Těmito faktory jsou interpersonální vztahy mezi členy rodiny, směr osobnostního růstu podle preferencí rodiny a organizační struktura rodiny.

Lze použít více pohledů na typologii rodiny. Některé nemají význam pro přiblížení rodiny s ohledem na zpracovávané téma. Základní dělení rodin, které použiji je zásadní pro vývoj dítě v rodině.

Rozdělení typu rodiny podle složení

- Nukleární rodina jakožto nejužší typ rodiny je složen z rodičů a nejméně jednoho dítě. Formálně lze rozlišovat, zda jsou rodiče sezdaní nebo nikoli. V obou případech lze hovořit o rodině úplné.
- Vícegenerační rodinu lze definovat jako nukleární rodinu rozšířenou o prarodiče případně další generaci.
- Rozšířenou rodinou je rodina zahrnující i strýce, tety a další příbuzné.
- Neúplná rodina je tvořena jedním rodičem a dítětem nebo dětmi. Není důležité, zda v rodině chybí matka nebo otec.

- „Patchworková rodina“ vzniká spojením více neúplných rodin. Novou rodinu tvoří dva rodiče, kteří mají děti z předešlých vztahů. Případně takto vzniklý rodinný systém rozšíří o společné dítě obou partnerů.

Rozdělení typu rodiny podle stupně funkčnosti

Následující členění rodin definoval Dunovský (1995). Přibližuje míru plnění funkcí rodiny, schopnost samostatně řešit narušení určité funkce a míru závislosti na pomoci a podpoře sociálního systému. S ohledem na téma práce je podstatné, nakolik je v jednotlivých typech rodiny zajištěn zdravý vývoj dětí.

- Funkční rodinou je rodina, která disponuje kompetencemi a zdroji pro řešení problémů. Kompetencemi je myšlena schopnost zvládat úkoly, překovávat překážky, řešit problémy. Ideálně ve všech oblastech života. Zejména učení, výchova, komunikace, zaměstnání, sociální kontakty, finanční gramotnost. Za zdroje je považováno nejen materiální zajištění, ale také například sociální síť rodiny, tradice, rituály, pravidla a tak dále.
- Problémová rodina jeví známky narušení některé ze základních funkcí. Jedná se obvykle o problém dočasný, rodina jej řeší a nemá zásadní vliv na vývoj dětí. Například nezaměstnanost jednoho nebo obou rodičů. Problémová rodina je kompetentní v řešení situace, využití potřebné pomoci či podpory sociálního systému.
- Dysfunkční rodina neplní jednu nebo zároveň více základních funkcí. V sociální práci jsou rodiny označovány jako mnohoproblémové. Tato skutečnost má ohrožující vliv nejen na zachování rodiny, ale hlavně na zdravý vývoj dítěte. Příkladem může být dlouhodobá nezaměstnanost, která vede ke ztrátě domova. Z dalších problémů, které se v rodině vyskytují lze zmínit závislosti, neplnění rodičovských a partnerských rolí, sociální vyloučení a další. Řešení situace rodina sama bez pomoci není schopna.
- Afunkční rodina neplní žádnou ze svých funkcí. Zdravý vývoj dítěte je v tomto typu rodiny nemožný. Častým jevem je zneužívání, týrání a zanedbávání dětí. Osoby, které jsou v těchto rodinách zodpovědné za péči, výchovu a vývoj dětí,

nemají náhled, jaký dopad na děti jejich způsob chování má. (Dunovský et al., 1995)

- Laca pracuje s označením asociální rodina, kterou definuje jako „*impulzivní, agresivní, deviantní a delikventní*“. Jedná se o rodiny jejichž hodnotový žebříček je v rozporu se společenskou normou. Typický je v těchto rodinách výskyt syndromu CAN. Spolupráce se sociálními pracovníky bývá zahájena na základě ohlášení problémů v rodině další stranou. (Laca, 2021, s.171).

1.3 Vývoj a potřeby dítěte

Předešlá kapitola byla věnována typům rodiny. Cílem bylo přiblížit rozmanitost prostředí, ve kterém děti vyrůstají. Šíří škály péče, které se jim dostává. A v neposlední řadě snaha o nastínění podmínek pro zdravý vývoj. Rozsah je opravdu maximální. Od láskyplného bezpečného prostředí přes zanedbávání základních potřeb až po ohrožení na zdraví a v některých případech i na životě. Přitom kromě vrozeného potenciálu, právě to, v jakém prostředí člověk vyrůstá v útlém dětství, jak jsou naplňovány jeho potřeby a jaký se mu svět na základě osobních zkušeností jeví, formuje jeho osobnost, vztah k sobě, k druhým a ke světu.

Vývoj dítěte

Jednou z podstatných vývojových fází je vlastní autonomie. Mahlerová považuje laskavou a stabilní péči matky minimálně do tří let věku dítěte za nezbytnou podmínku pro dosažení úspěšné adaptace, autonomie a emoční vyrovnanosti. (Thorová, 2015)

Říčan (2014) uvádí, že dítě je schopno určitých činností v závislosti na zrání mozku. U novorozence probíhá bez ohledu na prostředí. Jako příklad uvádí psychomotorické dovednosti, které v podobné posloupnosti každé zdravé dítě dříve či později zvládne samo. S přibývajícím věkem je však zásadní duševní vývoj, který na zrání mozku závisí čím dál méně, ale naopak podstatné je učení a podnětné prostředí. Jedná se například o dovednost důvěry v druhé lidi. Pokud tato schopnost není vyvinuta v ranném dětství, nemusí být zvládnuta vůbec. (Říčan, 2014, s. 28)

Zásadní vliv na citový vývoj dítěte může mít odloučení od matky. Pokud dítě ve věku půl roku až dvou let nemá možnost navázání citové vazby s matkou nebo jinou pečující osobou,

hrozí, že toho ani nadále nebude schopno. Tento primární vztah je totiž jakousi šablonou pro blízké vztahy všeho druhu. Jak bylo zmíněno, senzitivním obdobím je věk do druhého roku života. Po třetím roce života je při vhodné a dlouhodobé péči ještě šance napravit vzniklé škody. Po šestém roce tato šance rapidně klesá, pokud nemizí úplně. (Říčan, 2014)

Zmíněnou vhodnou dlouhodobou péčí může být terapeutické rodičovství, kterému se budu blíže věnovat v kapitole 4.1.

Nedílnou součástí vývoje dítěte je socializace. Způsob začlenění do společnosti je ovlivňován tím, jaké vzory dítě získá v rodině. Učí se nejen od rodičů, sourozenců a ostatních členů rodiny, ale postupně rozšiřuje své sociální kompetence a zkušenostmi mimo rodinu. Proces socializace obnáší zacházení s jazykem, osvojení společenských hodnot a norem. V neposlední řadě také chápání a zastávání sociálních rolí. (Thorová, 2015)

Potřeby dítěte

Matějček & Langmeier definovali pět základních psychických potřeb dítěte.

- Potřeba stimulace, to znamená přiměřené množství podnětů, které aktivují centrální nervový systém. Naplnění této potřeby vede k aktivaci organismu.
- Potřeba smysluplného světa. Cílem stimulace je učení. K učení je třeba vytvořit podmínky. To znamená, že pokud mají podněty určitý řád, stávají se pochopitelnými a ukládají se jako poznatky, zkušenosti a vytvořené strategie.
- Potřeba životní jistoty, především v podobě sociálních a citových vazeb. Tyto jistoty jsou nápomocné při překonávání životních překážek. (Matějček & Dytrych, 1999, s. 73)
- Potřeba pozitivní identity a uvědomění si vlastní hodnoty pro společnost. Uspokojením této potřeby se dítě stává sebevědomou bytostí a vede k zdravému a smysluplnému zapojení do společnosti.
- Potřeba otevřené životní perspektivy, její uspokojení vede k aktivnímu přístupu k životu. (Matějček & Dytrych, 1999, s. 74)

Zajištění prostředí a podmínek pro zdravý vývoj dítěte i uspokojování jeho potřeb je základní povinností rodičů. V případě, že toho rodiče nejsou z různých důvodů schopni, je důležité je podpořit. Na místě je cílená pomoc, která je prevencí rozpadu rodiny, života v nevyhovujících podmínkách a špatného zacházení s dětmi. Jedním ze způsobů, jak pomoci

rodině při získávání chybějících kompetencí, řešení situací, které sama s využitím vlastních zdrojů není schopná zvládnout, je sanace rodiny. Jedná se o práci nejen s rodiči a dětmi, ale s celým rodinným systémem.

1.4 Sanace rodiny

Cílem sanace rodiny je zajištění podmínek pro zdravý vývoj dítěte. Jedná se o jednu z forem sociálně-právní ochrany dětí. Na sanaci rodiny se podílí multidisciplinární tým, neboť zahrnuje širokou nabídku služeb a forem podpory. Tým tvoří nejčastěji sociální pracovník, psycholog/psychoterapeut, poradce, zaškolený dobrovolník, peer konzultant a jiní. V širším pojetí lze za sanaci rodiny považovat podporu poskytovanou nejen celé rodině, ale i jejím jednotlivým členům. Práce s rodinou zahrnuje všechny služby zajišťující získání nebo udržení kompetencí potřebných pro zachování základní funkce rodiny. Zásadním se jeví poskytnout rodině takovou podporu, která odvrátí hrozbu odebrání dítěte z rodiny. V případě, že dítě již žije mimo rodinu, je cílem, s ohledem na vyhodnocení situace, udržovat kontakt dítěte s rodinou. Pokud se proces sanace daří a je to pro dítě bezpečné, jsou činěny kroky vedoucí k jeho návratu domů. Sanace rodiny probíhá ve dvou liniích. Jedna se věnuje formálním otázkám rodiny a druhá je zaměřená na rodičovskou roli.

Znaky sanace rodiny

Bechyňová & Konvičková (2008) definují tyto základní znaky sanace rodiny.

- Sestavení multidisciplinárního týmu v čele s koordinátorem
- Předem stanovená pravidla a předem vyjasněné úkoly a role všech zúčastněných
- Sanace rodiny probíhá, pokud nedojde k závažnému zhoršení situace dítěte v rodině
- Rodina je obeznámena s programem, podílí se na sestavení sanačního plánu a je s ním v souladu

Sanační plán

Sanace rodiny probíhá podle předem daného plánu, který je sestaven ve spolupráci s rodinou. Je nezbytné, aby obsahoval přinejmenším následující ujednání.

- Konkrétní formulace cíle
- Časový horizont k jeho dosažení
- Časový horizont pro vyhodnocení efektivity jednotlivých uskutečněných kroků
- Stanovení parametrů pro vyhodnocení efektivity

Podmínky sanování rodiny

Při sestavování sanačního plánu je třeba brát v potaz okolnosti, jež do procesu sanace rodiny mohou vstupovat a které mohou mít negativní vliv na dosažení stanovených cílů. Bechyňová & Konvičková (2008) tyto okolnosti dělí na rizikové faktory rodiny, rizikové faktory prostředí a na aktuální sociální situaci rodiny.

Jedním z rizikových faktorů rodiny je historie rodičů. V případě, že rodič vyrůstal v dysfunkční rodině nebo v ústavní výchově, je velmi pravděpodobné, že nedisponuje kompetencemi potřebnými pro zajištění funkční rodiny. Obvyklé je přebírání dysfunkčních modelů chování. Mezi časté problémy, které rodina řeší, patří mimo jiné nezaměstnanost. Souvisí s nedostatečným vzděláním, které komplikuje uplatnění na pracovním trhu. V důsledku dlouhodobé nezaměstnanosti dochází ke ztrátě pracovních návyků. Nedostatek finančních prostředků vede ke konfliktnímu chování vyplývajícího z problémů s hospodařením rodiny. To má za následek zadlužení, v krajním případě hrozí ztráta bydlení.

Jak již bylo zmíněno dalším z rizikových faktorů je prostředí. V případě funkční širší rodiny je žádoucí podpora této sociální sítě, kterou širší rodina tvoří. Při řešení problémů je nápomocná a z toho důvodu je jedním ze zdrojů na cestě ke stabilizaci situace a obnově fungování rodiny. Pokud se však jedná o transgenerační předávání nežádoucích vzorců chování, vede soužití s širší rodinou k prohlubování problémů.

Protože hlavním cílem sanace rodiny je zajištění vhodných podmínek pro zdravý vývoj dítěte v rodině, je velmi podstatná aktuální sociální situace rodiny. Je nezbytné zmapování všech rizikových faktorů a jejich vliv na momentální ohrožení dítěte. Centrem zájmu je nejen současný zdravotní stav dítěte, podmínky pro jeho psychosociální vývoj nebo úroveň vztahů a rodinných vazeb, ale také posouzení rodičovských kompetencí v souvislosti s poskytováním péče a zajišťováním výchovy. Pro efektivní práci s rodinou je třeba zjistit, zda rodina v minulosti využila institucionální intervenci případně s jakým

výsledkem. Nelze pominout soudem uložená výchovná opatření. (Bechyňová & Konvičková, 2008, s. 20)

2 Sociálně-právní ochrana dětí (SPOD)

Právními předpisy upravujícími sociálně-právní ochranu dětí jsou zejména Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, Občanský zákoník, Zákon o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy, Zákon o soudnictví ve věcech mládeže.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí upravuje výkon sociálně-právní ochrany dětí a určuje orgány, které výkon SPOD zajišťují:

- Obecní úřady
- Obecní úřady obcí s rozšířenou působností
- Krajské úřady, Magistrát hlavního města Prahy
- Ministerstvo práce a sociálních věcí
- Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí
- Úřad práce České republiky

Kromě orgánů sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) mohou vykonávat SPOD i fyzické a právnické osoby, podmínkou je získání pověření krajského úřadu. Ani udělením pověření se však nestávají orgánem SPOD. Výkonem SPOD je státem pověřen sociální pracovník OSPOD a kurátor pro děti a mládež jako pracovník SPOD. (Zákon 359/1999 Sb.)

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí upravuje nejen SPOD, ale také zaopatření zletilých nebo plně svéprávných fyzických osob po ukončení pěstounské péče nebo ústavní výchovy. Pro účely SPOD je za dítě považována nezletilá osoba. V České republice je zletilosti dosaženo dovršením věku osmnácti let. S jednou výjimkou, kdy je zletilosti dosaženo dříve, a to v případně uzavření manželství osoby starší šestnácti let věku. (Občanský zákoník)

Dle zákona č. 359/1999 Sb. je předmětem SPOD především:

- ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,
- ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění,
- působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny,
- zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině.

Práva dětí jsou legislativně upravena zejména Deklarací práv dítěte, Úmluvou o právech dítěte, Listinou základních práv a svobod.

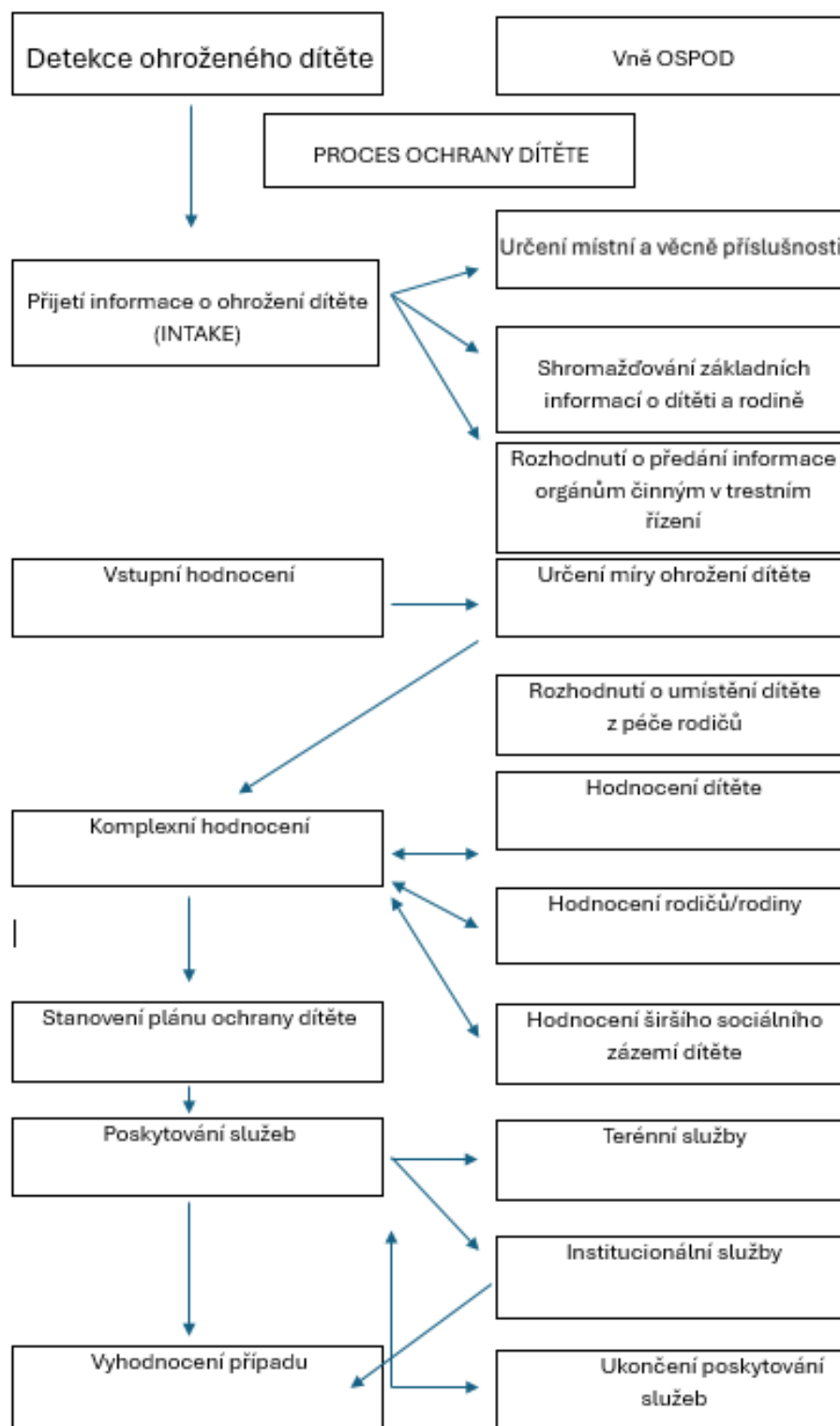
V ideálním případě prosazují právo a zajišťují ochranu dítěte jeho rodiče. Pokud tuto funkci rodiče plní, stát nemá důvod zasahovat rodině do soukromí a rodinného života. Pokud samotní rodiče selhávají v odpovědnosti za ochranu dětí nebo jsou dokonce těmi, kteří dítě, jeho vývoj, zdraví nebo život ohrožují, je na místě aktivace opatření a nástrojů, které má stát k dispozici. Ovšem přistoupit k těmto krokům lze až po detekci ohroženého dítěte. V tomto bodě by při identifikaci ohroženého dítěte měli být nápomocni ti, kteří jsou s dítětem při jeho výchově a péči v kontaktu. Zejména pedagogičtí pracovníci, zdravotníci, ale i širší rodina a veřejnost. V této souvislosti je nezbytná prevence, jejímž cílem je zvyšování povědomí o oznamovací povinnosti a rozpoznání ohrožujícího chování.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí stanovuje situace vhodné zřetele. Nejedná se však o taxativní vymezení všech situací. Proto je důležité individuální vyhodnocení situace konkrétní rodiny. Mapovat druh ohrožení, četnost, intenzitu a další rizika.

Zásadním pro vyhodnocení a volbu vhodné intervence je nejlepší zájem a blaho dítěte. Je třeba mít na zřeteli také právo dítěte na rodinu a pokud k selhání rodičů nedochází záměrně, ale v důsledku chybějících kompetencí je ideální formou sociálně-právní ochrany dítěte například sanace rodiny nebo sociální služba zaměřená na podporu rodičů prostřednictvím poradenské činnosti, psychologické podpory nebo sociálně aktivizačních služeb. Díky této podpoře rodiče získají kompetence potřebné k zajištění výchovy a zdravého vývoje a není třeba dítě vyjmout z jeho přirozeného prostředí.

Proces hodnocení ohroženého dítěte přibližuje následující přehled.

Schéma 1 Základní schéma hodnocení ohroženého dítěte

Zdroj: Penová & Ptáček 2012

2.1 Odebrání dětí – důvody

Nevede-li sanace rodiny a poskytování sociálně aktivizačních služeb k narovnání poměrů rodiny do stavu, kdy je pro dítě setrvání v rodině v jeho nejlepším zájmu, OSPOD, popřípadě jiná fyzická či právnická osoba přistoupí k podání podnětu k soudu k odebrání dítěte z rodiny.

Odebrání dítěte z rodiny je mezním řešením. Primárním důvodem tohoto opatření je závažná situace, kdy je dítě opuštěné, je ohrožen jeho zdravý vývoj nebo je ohrožené na životě.

Matějček & Dytrych (1999) historicky nahlízejí na děti, které vyrůstají v ústavu nebo náhradní rodinné péči jako na sirotky. Jednalo se totiž o děti, kterým zemřel jeden nebo oba rodiče. V současné době užívají označení „sirotek po žijících rodičích.“ Definují obecně tři důvody, proč děti nežijí se svými rodiči. *„Rodiče se starat nemohou, nechtějí nebo není žádoucí, aby se starali.“* (Matějček & Dytrych, 1999, s. 72)

Matoušek definuje špatné zacházení s dítětem jako záměrné nebo nezáměrné chování pečující osoby, které je v rozporu se společenskými normami a dítě ohrožuje. Uvádí čtyři typy zacházení, které děti poškozují. Konkrétně do výčtu náleží tělesné týrání, sexuální zneužívání, zanedbávání a emoční týrání. Nejrozšířenější formou tělesného týrání je bití. Méně častou formou je odpírání jídla a tekutin, vytrhávání vlasů, vystavování chladu nebo opaření, dušnění, topení ve vodě, podávání jedů. Sexuální zneužívání zahrnuje incest a sexuální praktiky při nichž jsou děti zneužívány k výrobě pornografie nebo při účasti na náboženských sexuálních rituálech. Za zanedbávání je považováno opuštění dítěte nebo ignorování jeho důležitých potřeb. Emočním týráním je ponižování, nadávání, neustálá kritika. Matoušek (2010)

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí definuje důvody pro dočasné odejmutí dítě z péče rodičů nebo jiné osoby odpovědné za jeho výchovu. Jedná se o dítě:

- které se ocitlo ve stavu nedostatku řádné péče anebo je-li život dítěte, jeho normální vývoj nebo jeho jiný důležitý zájem vážně ohrožen nebo narušen
- které se ocitlo bez péče přiměřené jeho věku
- tělesně nebo duševně týrané nebo zneužívané
- které se ocitlo v prostředí nebo situaci, které závažným způsobem ohrožují jeho základní práva.

Děti odebrané z péče rodičů

Tabulka 1: Počty dětí odebraných z péče rodičů členěné dle důvodu odebrání

Důvod odebrání dítěte z péče rodičů	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Týrání dítěte	158	141	122	167	144	153	146
Zneužívání dítěte	42	24	43	29	25	20	31
Zanedbávání výchovy dítěte	1 665	1 640	1 541	1 608	1 463	1 712	1 877
Jiné překážky v péči o dítě na straně rodičů	1 947	1 941	1 933	1 775	1 271	1 196	1 321
CELKEM	3 812	3 746	3 639	3 579	2 903	3 081	3 375

Zdroj: MPSV

Ze Zprávy o stavu péče o ohrožené děti v ČR v roce 2023, která vznikla ve spolupráci MŠMT a J&T v rámci Iniciativy 8000DŮVODŮ, vyplývá, že v České republice vyrůstá v náhradní péči bez mála 28 300 dětí. Zpráva dělí péči na státem financovanou péči, ve které je umístěno téměř 23 800 dětí a státem nefinancovanou péči, ve které je zhruba 4 500 dětí. Zpráva dále uvádí, že u 9 z 10 dětí je důvodem odebrání dětí a umístění do státní péče zanedbávání nebo špatné zacházení. Zpráva vymezila tři základní skupiny dětí, které jsou ve státní péči a mapuje jejich nejčastější umístění. Děti ohrožené zanedbáváním či špatným zacházením nacházejí náhradní péči v dětských domovech, v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc a v náhradní rodinné péči. V těchto formách náhradní péče je umístěno téměř 24 tisíc dětí. Přibližně 2 100 dětí s náročným či problémovým chováním je umístěno do výchovných nebo diagnostických ústavů či do dětských domovů se školou. Přibližně 1 500 dětí se zdravotním postižením vyrůstá v domovech pro osoby se zdravotním postižením, v dětských domovech anebo v pěstounské péči. (MŠMT, J&T 2023)

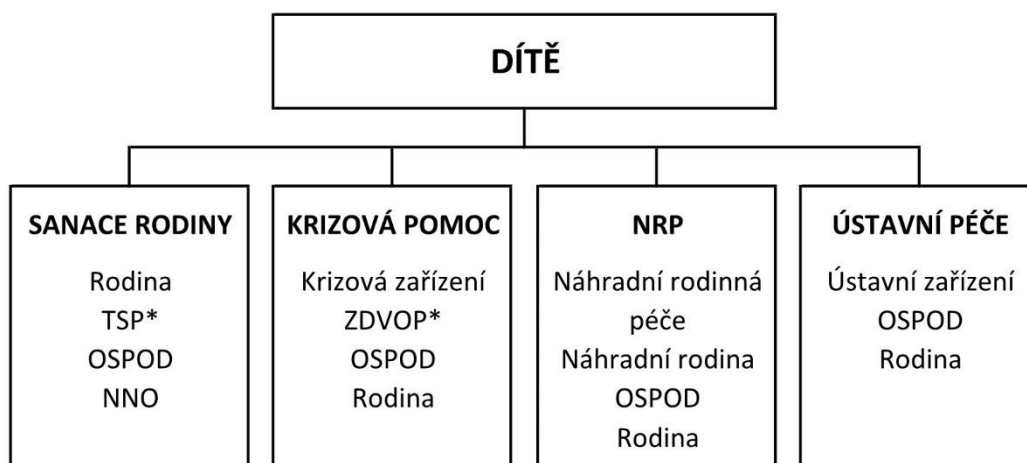
Děti odebrané z rodiny jsou umísťovány do jedné z forem náhradní rodinné péče (NRP) nebo ústavní výchovy (ÚV). Není výjimkou, že dítě v období od odebrání z rodiny do případného návratu do vlastní rodiny nebo do dosažení zletilosti postupně vystřídá několik forem NRP a někdy i ústavní výchovu. V České republice jsou stávající formy NRP: péče jiné

osoby (svěřenectví), zprostředkovaná pěstounská péče, nezprostředkovaná pěstounská péče, pěstounská péče na přechodnou dobu, poručenství v osobní péči a osvojení. Ústavní výchovu v ČR zajišťují ZDVOP, diagnostické ústavy, dětské domovy, dětské domovy se školou nebo výchovné ústavy.

Péče o ohrožené děti je multidisciplinární záležitostí. Primárně se na ní podílí zejména Ministerstvo zdravotnictví ČR, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, Ministerstvo vnitra ČR, Ministerstvo spravedlnosti ČR. Sekundárně Ministerstvo financí ČR a Ministerstvo pro místní rozvoj ČR.

Přímou péči zajišťují státní i nestátní organizace. Systém okamžité pomoci dítěte v ohrožení a jeho přímé aktéry zachycuje následující schéma.

Schéma 2: Systém okamžité pomoci dítěti v ohrožení

Zdroj: Laurenčíková 2009 in Běhouňková 2012

2.2 Náhradní rodinná péče a její formy

Předešlá kapitola přiblížila důvody pro odebrání dětí z jejich biologické rodiny a nastínila možnosti, kam děti dočasně nebo trvale umístit s ohledem na zachování jejich práv.

Náhradní rodinná péče (NRP) je upřednostňovaná před ústavní výchovou. NRP je forma neinstitucionální a individuální péče o ohrožené děti, která se co možná nejvíce přibližuje rodinnému životu. V kontextu tématu je třeba mít na paměti, že i při nejlepší vůli a snaze o poskytnutí láskyplného a podnětného prostředí, vnímáno optikou dítěte se jedná o odloučení od rodičů, změnu prostředí, ztrátu jistot a obavu z budoucnosti.

Cílem NRP je pro dítě zajistit takové prostředí, které je co nejpodobnější rodinnému životu, ideálně životu ve vlastní rodině. Pokud se ovšem nejedná o rodinu, ve které dítě zažívá zacházení, které ho ohrožuje na zdraví či na životě nebo naplňuje znaky syndromu CAN.

NRP je vykonávána v rodinném prostředí pečující osoby, jíž bylo dítě svěřeno. Do všech forem NRP jsou děti svěřeny na základě soudního rozhodnutí, po přezkoumání rodinné situace a ve spolupráci s OSPOD. K tomuto kroku se přistupuje v případech, kdy rodiče nemohou, nejsou schopni nebo nechtějí o dítě pečovat.

Při rozhodování o ideální formě péče je nutné přihlídnout k aktuální situaci rodiny, ze které je dítě odebíráno. V případě, že se jedná o situaci dočasnou a rodina podniká kroky vedoucí k nápravě a opětovnému zajištění vhodného prostředí a podmínek pro zdravý vývoj dítěte, bývá zvolena forma dočasné péče. Podstatné také je, zda je pro dítě vhodné umístění do péče osob z širší rodiny nebo je pro vývoj dítěte prospěšné umístění zcela mimo biologickou rodinu. Dalším kritériem pro zvolení vhodné NRP je to, zda trvá nebo zanikla rodičovská odpovědnost.

Péče jiné osoby (svěřenectví)

Dítě je na základě soudního rozhodnutí svěřeno do péče osobě příbuzné nebo dítěti blízké či známé. Pečující osoba má právo rozhodovat o dítěti pouze ve věcech vyjmenovaných v soudním rozsudku. Rodiče nepozbývají rodičovské odpovědnosti a jsou povinni pečující osobě hradit soudem stanovené výživné. Dítě má nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Pečující osoba má povinnost spolupracovat s OSPOD.

Pěstounská péče (PP)

Pěstounská péče ČR v rozlišuje tři formy. Těmi jsou zprostředkovaná PP, nezprostředkovaná PP a pěstounská péče na přechodnou dobu. Každá forma má svá specifika.

Co mají všechny typy PP společné? Dítě je do PP umístěno na základě soudního rozhodnutí. Dítě má nárok na výplatu příspěvku na úhradu potřeb dítěte.

Pěstounům vzniká povinnost spolupracovat s OSPOD i s doprovázející organizací a dále je stanovena povinnost vzdělávání v oboru NRP v rozsahu 24 hodin ročně. Další povinností, která je přesně formulovaná v soudním rozhodnutí je upravení styku dítěte s biologickou rodinou. S ohledem na práva dítěte, ale i na jeho bezpečí může být soudně nařízený asistovaný kontakt s biologickou rodinou. Pěstoun má nárok na příspěvek při převzetí dítěte.

V případě, že pečující osoba má v péči alespoň 3 děti má nárok na příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla. (Zákon č. 359/199 Sb.)

Zprostředkovaná pěstounská péče

Dítě je na základě soudního rozhodnutí svěřeno do péče osobě, kterou z evidence vybere krajský úřad. Tato osoba před zařazením do evidence prošla psychologickým posouzením a přípravou. Rodiče mohou, ale nemusí pozbýt rodičovskou odpovědnost a jsou povinni hradit soudem stanovené výživné. Za zprostředkovanou PP se považuje i svěření dalšího dítěte do péče, pokud je sourozencem dítěte, které již bylo svěřeno do zprostředkované PP.

Pěstoun má nárok na odměnu pěstouna a na odlehčení tedy pomoc při zajištění celodenní péče o svěřené dítě starší dvou let v rozsahu čtrnácti dní za rok. (Zákon č. 359/1999 Sb.)

Nezprostředkovaná pěstounská péče

Dítě je na základě soudního rozhodnutí svěřeno do péče osobě příbuzné nebo dítěti blízké či známé. Pěstoun má nárok na dávku SSP-příspěvek při pěstounské péči a na odlehčení, tedy pomoc při zajištění celodenní péče o svěřené dítě starší dvou let v rozsahu čtrnácti dní za rok. Pečující osoba má právo rozhodovat o dítěti pouze ve věcech vyjmenovaných v soudním rozsudku. Rodiče mohou, ale nemusí pozbýt rodičovskou odpovědnost a jsou povinni hradit soudem stanovené výživné. (Zákon č. 359/1999 Sb.)

Pěstounská péče na přechodnou dobu (PPPD)

PPPD slouží k řešení krizové situace ohroženého dítěte. Dítě je na základě podnětu OSPOD soudním rozhodnutím svěřeno do péče osobě, kterou dle § 27a zákona o SPOD z evidence vybere krajský úřad. Tato osoba před zařazením do evidence prošla psychologickým posouzením a přípravou. Dítě je svěřeno do PPPD maximálně na jeden rok. Přechodná doba slouží k upravení poměrů rodičů a následnému návratu dítěte do rodiny. Případně k získání souhlasu matky či rodičů k osvojení. Každé tři měsíce je soudem přezkoumáno, zda trvají důvody pro svěření dítěte do PP. Rodiče mohou, ale nemusí pozbýt

rodičovskou odpovědnost a jsou povinni hradit soudem stanovené výživné. (Zákon č. 359/199 Sb.)

Děti se z PPPD mohou vrátit zpět do biologické rodiny. Například v případě, že důvodem pro PP byl výkon trestu odnětí svobody nebo z důvodu dlouhodobé nemoci rodiče. Pokud došlo k úpravě poměrů v rodině a pominuly důvody pro PP.

Jinou variantou následné péče po ukončení PPPD je přechod dítěte do dlouhodobé PP. V tomto případě jsou dvě možnosti. Pěstoun na přechodnou dobu se stane dlouhodobým pěstounem a dítě je mu ponecháno v péči nebo OSPOD ve spolupráci s krajským úřadem vyhledá dlouhodobého pěstouna a zprostředkuje přechod dítěte do nové pěstounské rodiny.

V případě, že se dítě nemůže vrátit do biologické rodiny a nepodaří-li se zajistit dlouhodobou PP je možným řešením umístění dítěte do ústavní výchovy.

Další možností, která se po ukončení PPPD nabízí, je přechod dítěte do péče osvojitelů.

Poručenství s osobní péčí

V případě, že dítě nemá žádného rodiče, který má a v plném rozsahu vykonává rodičovskou odpovědnost, soud má za povinnost jmenovat dítěti poručníka. Tento má všechna práva jako rodič, ale nemá vůči dítěti vyživovací povinnost. Zejména jde o situace, kdy oba rodiče dítěte zemřeli nebo jsou oba zbaveni rodičovské odpovědnosti, anebo jim byl její výkon pozastaven. Případně byla rodičovská odpovědnost omezena či byl omezen její výkon. Dalším důvodem pro jmenování poručníka je situace, kdy jsou oba rodiče nezletilí. (Občanský zákoník)

Poručník, který o dítě osobně pečuje i svěřené dítě mají nárok na stejné dávky, jako by šlo o svěření dítěte do PP. (Zákon č. 359/1999 Sb.)

Soud poručníkem může jmenovat osobu, kterou si rodiče vybrali, nebo osobu, která je dítěti blízká či je s ním v příbuzenském vztahu. Dokud není stanoven poručník, přísluší tato funkce OSPOD. V případě, že se nepodaří ustanovit poručníka, který by o dítě osobně pečoval, je výkonem poručenství soudem pověřen OSPOD a péče je zajištěna v jiném typu NRP nebo ústavním zařízením. (Občanský zákoník)

Osvojení

Osvojením vzniká mezi dítětem a osvojitelem vztah jako mezi dítětem a rodičem. V tomto případě nevzniká rodiči ani dítěti nárok na dávky, jako je tomu v případě PP nebo PPPD. Dítě má v rodném listě uvedena jména osvojitelů a přebírá jejich příjmení. V tomto případě dochází k přerušení vztahů s biologickou rodinou. Osvojitelé mají však povinnost dítě o osvojení informovat nejpozději do zahájení základní školní docházky. (Občanský zákoník)

2.3 Ústavní výchova a její formy

V případě, že se nepodaří pro dítě nalézt jednu z forem NRP, dochází k umístění do institucionální péče. Velmi diskutovaným je téma kojeneckých ústavů, které jsou zdravotnickým zařízením a zajišťují péči o děti do tří let. Dle novely zákona o SPOD mají být do konce roku 2024 kojenecké ústavy v ČR zrušeny. Cílem je umístit ohrožené nebo opuštěné děti výhradně do NRP. Situaci komplikuje nedostatečný počet pěstounů, kteří mají tuto péči zajišťovat. Další těžkostí je nalezení pěstounů pro umístění do NRP sourozeneckým skupinám a dětem se zdravotním hendikepem. Zmíněné překážky jsou jedním z důvodů, proč nejsou dětské domovy rušeny, ale dohází k jejich transformaci.

Dětské domovy jsou průběžně transformovány do podoby dětských center. Dětská centra, která se po transformaci mají co nejvíce blížit rodinnému prostředí mají nadále poskytovat péči dětem na omezený čas v řádu dvou týdnů maximálně jednoho měsíce. Ve výjimečných případech budou zajišťovat dětská centra péči pro sourozenecké skupiny, vážně nemocné děti, pro které se nepodaří umístit do NRP. V rámci transformace budou centra poskytovat respitní služby pro pečující o děti se zdravotním omezením. (Zákon 359/1999 Sb.)

Péče o starší děti je zajištěna v dále uvedených pobytových zařízeních. Umístění se odvíjí podle věku, speciálních potřeb a situace, ve které se dítě nachází.

Zařízení zajišťující péči o děti do tří let spadají pod Ministerstvo zdravotnictví ČR. Zařízení, do nichž jsou umísťovány děti od tří let do dosažení zletilosti spadají pod Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR.

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (ZDVOP)

Činnost ZDVOP upravuje Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Vymezuje důvody pro přijetí dítěte do zařízení, titul na, jehož základě k umístění dochází, rozsah pomoci a ochrany, práva a povinnosti, délku pobytu a počty dětí.

ZDVOP primárně poskytuje krizovou pomoc ohroženým dětem ve věku od narození do osmnácti let. K umístění do ZDVOP dochází na základě soudního rozhodnutí nebo smlouvy uzavřené mezi zařízením a OSPOD, dítětem či jeho zákonným zástupcem. Tato smlouva má zákonem stanovené náležitosti. Důvod pobytu, práva a povinnosti, místo a dobu pobytu. Jednou ze zásadních náležitostí je i souhlas OSPOD (tzv. potvrzení důvodnosti), který zajišťuje sociálně-právní ochranu. Bez ohledu na to, z jakého titulu k umístění do ZDVOP došlo, je nejdéle přípustná doba pobytu, která je zákonem stanovena na 6 měsíců. Během této doby je monitorována rodinná situace.

Jeden zaměstnanec ZDVOP zajišťuje přímou péči maximálně o čtyři děti současně. Cílem je přiblížení fungování rodinného modelu péče. Základní náplní práce zaměstnance pečujícího o děti je jejich výchova. Jak už bylo zmíněno, ideálem je snaha o simulaci rodinného prostředí. Proto pečující pracovník vykovává běžné práce potřebné k zajištění chodu domácnosti. Děti tak mohou získat novou zkušenost a náhled na chování pečující osoby a její funkci v životě dítěte. Přímá péče nezahrnuje pouze dohled nebo výchovu, ale také podporu a pomoc při školní přípravě, rozvíjení mimoškolních aktivit v podobě zájmových kroužků. V takovém případě pečující pracovník dítě doprovází a zajišťuje vše potřebné. V neposlední řadě je úkolem pracovníka dohled na zdravý vývoj dítěte ve smyslu lékařských vyšetření a kontrol. (Zákon č. 359/1999 Sb.)

Sekundární funkcí ZDVOP je pomoc a podpora rodiny s cílem upravení podmínek tak, aby byl možný návrat dítěte do domácího prostředí. V případě, kdy není pro dítě kontakt s rodinou nebezpečný po psychické nebo fyzické stránce, je v průběhu pobytu dítěte v ZDVOP žádoucí zachování rodinných vazeb.

V případě upravení rodinných poměrů se dítě vrací do péče rodiny. V opačném případě je snaha o umístění dítěte do NRP, krajní variantou je ústavní péče.

Činnost zařízení pro ústavní výchovu, která budou blíže popsána dále, upravuje Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních.

Diagnostický ústav

Diagnostický ústav přijímá do péče děti na základě předběžného opatření soudu nebo pravomocného rozhodnutí soudu o nařízení ústavní výchovy. Úlohou diagnostického ústavu je odborné posouzení osobnosti dítěte, jeho úrovně v oblasti znalostí a dovedností, sociálních vztahů a chování. Dále je posuzována rodinná situace dítěte.

Na základě výsledků zmiňované komplexní diagnostiky je vypracována komplexní diagnostická zpráva. Součástí zprávy je i návrh specifických vzdělávacích a výchovných potřeb, které mají přispět k zdravému rozvoji osobnosti dítěte.

Komplexní diagnostika a následná zpráva také slouží jako podklad pro OSPOD při rozhodování o možnostech vhodné NRP. Na základě zjištění v diagnostickém ústavu jsou děti svěřené do pěstounské péče nebo jsou zahájeny kroky směřující k jejich osvojení.

Diagnostický ústav je zařízením pro děti ve věku od tří do osmnácti let. Obvyklá doba pro umístění dítěte do diagnostického ústavu nepřesahuje osm týdnů.

Kromě samotné diagnostické činnosti je dětem po dobu pobytu v diagnostickém ústavu zajištěna pedagogická, výchovná a psychologická podpora.

Péče v diagnostickém ústavu je zajišťována ve výchovných skupinách. Tyto skupiny mohou být sestavovány podle věku nebo pohlaví.

Dětem s nařízenou ústavní nebo ochrannou výchovou zadržným na útěku je v diagnostickém ústavu zajištěna základní péče. (Zákon 109/2002 Sb.)

Dětský domov

V případě, že během pobytu dítěte v ZDVOP nebo diagnostickém ústavu není, navzdory snaze o úpravu rodinných poměrů, docíleno žádoucího stavu a není možnost návratu dítěte do domácího prostředí nebo se nepodařilo zajistit umístění dítěte do NRP, OSPOD podá podnět či návrh příslušnému soudu k zahájení řízení o nařízení ústavní výchovy. Do DD jsou děti umístěny na základě soudního rozhodnutí, které stanovuje konkrétní výchovný ústav. DD jsou určeny dětem od tří do osmnácti let. V určitých případech lze udělit výjimku, například pro ukončení započatého středoškolského vzdělání nebo v případech, kdy dítě prokazatelně není připraveno na zvládnutí samostatného života. Po dosažení zletilosti lze v případě soustavné přípravy na budoucí povolání, pokud to dovolují kapacitní možnosti, uzavřít smlouvu o

dobrovolném pobytu mezi zletilým a ředitelem DD nejdéle však do dvaceti šesti let. Vzdělávání dětí je zajištěno ve škole mimo dětský domov, (Zákon 109/2002 Sb.)

Ústavní výchova bývá nařízena dětem bez zásadních poruch chování. Do DD mohou být umístěny také nezletilé matky se svými dětmi.

Dětem je v dětském domově zajištěna péče v oblasti sociální, výchovné a vzdělávací.

Soudem může být nařízena ústavní výchova v délce maximálně tří let. V průběhu tohoto období soud pololetně prozkoumává, zda stále trvají důvody pro setrvání dítěte v ústavní výchově. Paralelně se hledá možnost umístění dítěte do NRP. Pokud není možný návrat do rodiny ani nedojde k umístění dítěte do NRP, soud může opakovaně prodloužit pobyt maximálně však vždy pouze o další tři roky. Během pobytu v DD má dítě nárok na kontakt s rodinou. Jedná se o telefonický kontakt nebo písemný kontakt formou dopisů či e-mailů. Právo má dítě také na osobní kontakt formou návštěvy rodiče v dětském domově. Další možnostmi zajištění kontaktu dítěte s rodinou, pokud toto není pro dítě ohrožující, jsou víkendové nebo prázdninové pobyty u rodičů. Tato forma setkání vyžaduje podání písemné žádosti. Dítě má právo na pobyt u rodičů, zároveň je třeba zajistit vhodné podmínky. Proto před návštěvou provede OSPOD šetření v rodině. Na základě vydání souhlasného stanoviska OSPOD s návštěvou dítěte v domácím prostředí, schvaluje žádost i ředitele dětského domova. (Zákon 109/2002 Sb.)

K ukončení ústavní výchovy dochází dosažením zletilosti, případně dovršením devatenácti let. Dalším důvodem pro skončení ústavní výchovy je soudní rozhodnutí, kterým je dítě svěřeno zpět do péče obou rodičů nebo jednoho z nich, případně do péče jiné osoby. Stejně tak na základě soudního rozhodnutí může být dítě umístěno do NRP.

Dětský domov se školou (DDŠ)

Na rozdíl od dětského domova, kde jsou umístěny děti bez závažných poruch chování, dětský domov se školou je určen pro děti s poruchami chování jako je například páchání, trestné činnosti, časté útěky z domova, zanedbávání školní docházky a pro děti, které vyžadují výchovně léčebnou péči z důvodu duševní poruchy. (Zákon 109/2002 Sb.)

Do DDŠ jsou na základě soudního rozhodnutí umístěny děti obvykle ve věku od šesti let do ukončení povinné školní docházky.

V případě, že během školní docházky pominou důvody pro vzdělávání ve škole dětského domova, může dítě na žádost ředitele navštěvovat školu mimo dětský domov.

Pokud dítě v důsledku přetrvávajících zásadních poruch chování není schopno absolvovat středoškolské vzdělání ve škole mimo dětský domov nebo nezačne dítě pracovat z titulu pracovněprávního vztahu, je takové dítě přeloženo do výchovného ústavu. (Zákon 109/2002 Sb.)

Výchovný ústav (VÚ)

Výchovný ústav zajišťuje dětem se závažnými poruchami chování ve věku od patnácti do dosažení zletilosti, pokud mají ukončenou povinnou školní docházku, péči v oblasti sociální, výchovné a vzdělávací. Do VÚ jsou umístěny děti, kterým byla soudem nařízená ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova. Pro oba typy výchovy jsou zřizována samostatná oddělená zařízení. V zařízeních s ochrannou výchovou jsou povolena zařízení zabraňující dětem v útěku. (Zákon 109/2002 Sb.)

Běhounková upozorňuje na výsledky studií, které se shodují na mezirezortní rozdílnosti péče. Uvádí různost přístupu k institucionální péči jednak mezi rezorty, ale také mezi jednotlivými kraji. Důsledkem odlišného uchopení problematiky ohrožených dětí jednotlivými rezorty je nejednotnost metodických pokynů a legislativních úprav. (Běhounková 2012)

Ze zprávy ombudsmana z návštěv školských zařízení pro výkon ÚV z roku 2022 vyplývá, že je nezbytné zohlednit v právní úpravě specifika péče o děti se speciálními potřebami. Především s ohledem na zasahování do jejich základních práv.

I když je snaha oproti minulosti o reformu ÚV ať už z pohledu přiblížení k rodinnému chodu zařízení ve smyslu řešení dispozičního řešení prostor tak i zapojováním dětí do každodenních činností spojených s chodem domácnosti, ne vždy a všude se to daří.

Zpráva ombudsmana upozorňuje na výkon ústavní výchovy v nevyhovujících prostorách. Zásadním problémem je umístění zařízení v okrajových částech měst. Toto značně zamezuje kontaktu dětí s vrstevníky vyrůstajícími mimo zařízení a přispívá k sociální izolaci. Také využívání běžně dostupných služeb mimo zařízení se pro děti stává nedosažitelné, což zamezuje jejich fungování v běžné společnosti. Druhou nevýhodou prostor je dispoziční řešení zařízení, které neumožňuje simulovat chod domácnosti. Přitom pro děti je velmi důležité získávat povědomí o domácích činnostech nutných k zajištění chodu domácnosti. Osvojením těchto činností děti získávají kompetence potřebné k budoucímu samostatnému životu.

Dalším tématem, které je hodno zřetele, je ve zprávě uvedena potřeba změny v organizaci dne v zařízeních. Samozřejmě je třeba brát v úvahu kapacitu zařízení. V případě vyššího počtu dětí je třeba hromadná organizace. Ta je ale v rozporu s potřebou individuálního přizpůsobení programu k zajištění cílené práce s konkrétním dítětem s ohledem na důvody jeho umístění do zařízení.

Zpráva v neposlední řadě upozorňuje na potřebu zintenzivnit přípravu dětí na budoucí samostatný život. V prostředí zařízení jde zejména o zapojování se do rozhodování. Posilování samostatnosti a sebedůvěry i praktické získávání dovedností. Možnost volby a vědomí si jejích důsledků. Život v zařízeních je třeba co nejvíce přiblížit životu v běžné domácnosti. (Ombudsman/Křeček 2022)

To, co se dítě v zařízení naučí, to bude v budoucnu jeho výbava do samostatného života. Jistota, o kterou se bude moci nejen opřít, ale která zvýší důvěru v sebe a své schopnosti.

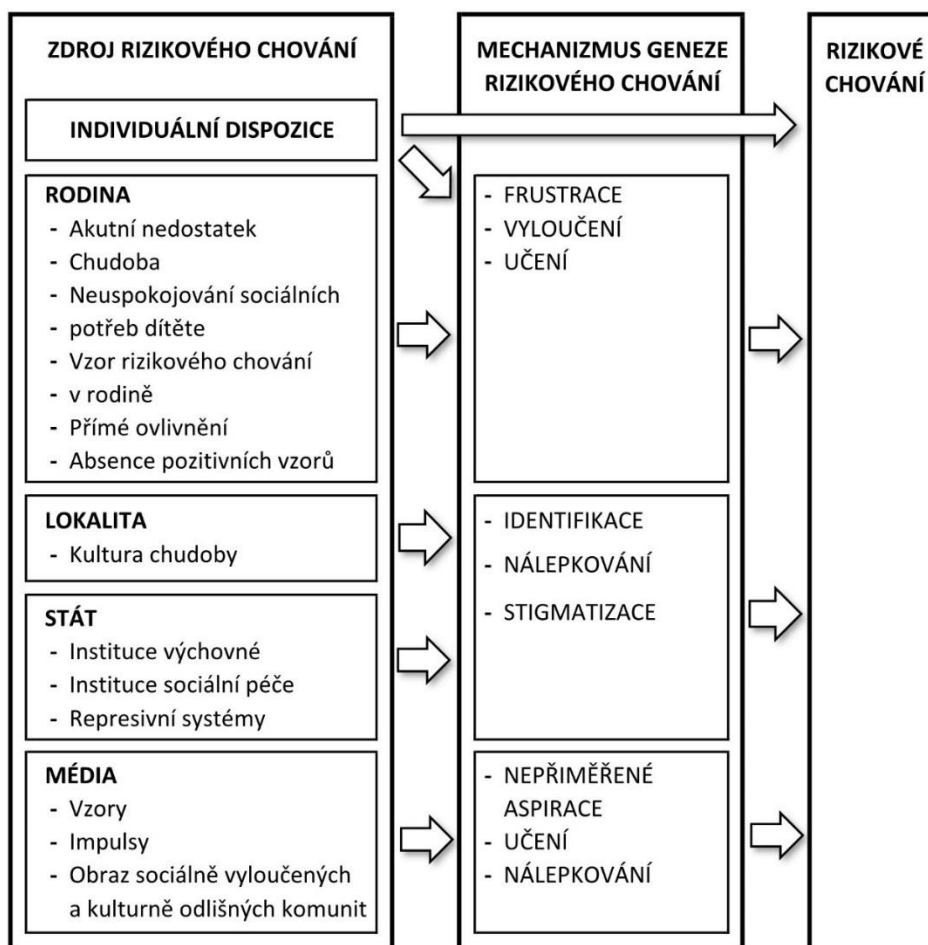
3 Psychosociální rizika

Kromě obvyklých rizik, která přináší samostatný život v podobě samotné absence podpory rodinného zázemí zásadní roli sehrává i předešlá životní zkušenost. Nelze generalizovat, záleží na genetických dispozicích, na prožitých zkušenostech a širším kontextu. Tato variabilita je důvodem různé odezvy na rozdílná traumata plynoucí z nevhodného prostředí pro zdravý vývoj dítěte nebo ohrožujícího způsobu péče a výchovy.

Rizikovými faktory jsou zejména kriminální, antisociální a ohrožující chování rodičů, vysoký počet členů rodiny, způsob výchovy dítěte, sexuální zneužívání, týrání a zanedbávání, nízký socioekonomický status, rozpad rodinného systému. Uvedené rizikové faktory mohou být také příčinou rizikového chování. Mechanizmy geneze rizikového chování a komplex jeho zdrojů přibližuje schéma číslo 3.

Schéma 3:

Mechanismy geneze rizikového chování dětí v závislosti na komplexu jeho zdrojů

Zdroj: Knotová, Hloušková & Novotný 2008 in Běhounková 2012

Na riziko, negativního vlivu vstřebávání a přebírání chování násilného rodiče v dospělém životě upozorňují Hurychová & Ptáčková (2022). Konkrétně vyjmenovávají odpozorovanou komunikaci, naučenou útočnost, modely hrubého chování, generační koloběh násilí.

Zmíněné rizikové faktory jsou příčinou vývojového traumatu. Sekundárním traumatem může být umístění do NRP nebo ÚV. Rozdílně se se změnou vypořádá dítě, které je samo vytrženo z biologické rodiny, jinak sourozenecká skupina. Určitou roli sehrává také to, jak dítě samo vnímá nastalou situaci. Zda jsou s ním změny komunikovány a jakým způsobem. Zásadní je, jestli změnu dítě iniciovalo samo nebo rozhodnutí přišlo vně rodiny.

3.1 Důsledky deprivace

Obecně lze říci, že u dětí dochází ke změnám v prožívání, přemýšlení i chování. Což samo o sobě může být zdrojem rizik.

Vágnerová (2012) uvádí, že důsledkem deprivace s ohledem na nepodnětné prostředí a sociální dovednosti jsou ohroženy děti bez blízkého vztahu jedné pečující osoby v rovině změněné funkce některých mozkových oblastí. Zejména emoční prožívání, neschopnost ovládat vlastní projevy, silnější vnímavost na stres, nesoustředěnost strach a úzkost nebo necitlivost k ostatním.

Určité změny mají dočasný charakter a je podstatné v jakých podmínkách a do jakého věku dítěte v tomto prostředí strádalo. Neméně důležité je, jakou formou péče následně dítě prošlo. Rozdílnost typu péče přináší různou možnost nápravy. Jiný vliv na další vývoj dítěte bude mít umístění do náhradní rodinné péče ideálně do šesti měsíců věku dítěte a jiný vývoj lze očekávat u šestiletého dítěte umístěného do ústavní výchovy. Čím je dítě starší, tím se možnost šance na nápravu snižuje.

Langmeier & Matějček (2023) upozorňují na institucionální deprivaci označovanou také jako skleníkový efekt, jež vnímají jako sekundární deprivaci. Důvodem je adaptace na umělé prostředí a neschopnost přizpůsobení v podmínkách mimo ústav.

Helus (2004) nahlíží na život v ústavu jako na stereotypní prostředí, mez možnosti uniknout. To má za následek snížení tolerance a zvýšení náchylnosti k impulzivnímu a rizikovému chování.

3.2 Emocionální nedostatečnost

Náhradní rodinná péče je nejbližší rodinnému životu. Problematické může být nenaplnění očekávání náhradních pečujících osob. Jak už bylo uvedeno, děti, které nevěří sami sobě ani vnějšímu světu, mívají chování výrazně odlišné od chování, které je náhradními pečujícími osobami očekávané. I když se tomuto tématu věnuje část přípravy, kterou budoucí pěstouni nebo osvojitelé absolvují, realita je mnohem náročnější. Není snadné se na ni předem připravit. V případě, že tyto osoby mají zkušenost s výchovou vlastních dětí, je téma jinakosti dětí opuštěných nebo odebraných z biologické rodiny bagatelizováno. Následně bývá velkým překvapením, že výchova aplikovaná na vlastní děti a přinášející kýžený výsledek, zde nefunguje. Dítě svěřené do péče cizích osob je často nedůvěřivé, odtažené a testuje hranice. S negativním vnímáním sebe sama je přesvědčené, že si lásku a péči nezaslouží. Očekává, že pečující osoba zjistí, jak špatné ve skutečnosti je. Ve snaze mít situaci pod kontrolou, což je často nevědomý proces, svým chováním provokuje, aby k odhalení konečně došlo. Toto testování je pro pečující osoby velmi náročné a frustrující. Nemá-li sama pečující osoba dostatečnou podporu a neschopnost navázat s dítětem vztah přetrvává, může dojít k zablokované péči. Hughes (2017) tento jev vysvětluje jako reakci na vysoký stres, která má za následek ztrátu smyslu dalšího snažení o citově angažovanou péči. Proto nadále pečuje pouze formálně, což jej nenaplnuje. To neznáma vyústí v ukončení pěstounské péče a návratu dítěte do ústavní výchovy. Tato skutečnost má za následek pro dítě další traumatický zážitek. Vzrůstá v něm pocit vlastní nedostatečnosti a zároveň dochází k potvrzení, že se druhým nedá věřit. Z pohledu dítěte Hughes (2017) píše o zablokované důvěře. Další negativní zkušenost dítě utvrdí v přesvědčení, že se může spolehnout jen samo na sebe.

V případě příbuzenské náhradní rodinné péče kromě povinného vzdělávání čtyřiašedesáti hodin ročně, pečující neprochází přípravou žádnou. Rizikem u příbuzenské pěstounské péče je opakování vzorců přenášených na další generaci. Příbuzenští pěstouni obvykle mají s dětmi vztah a předpokládají, že z toho titulu dítě dobře znají. O to náročnější může být vypořádat se s nevysvětlitelnou reakcí dítěte na zdánlivě nepodstatný podnět. Na vině jsou emoční vzpomínky, které vyvolají pocit ohrožení. Dítě může reagovat afektivním chováním, uzavřením se do sebe nebo nezájmem o okolí a vše nové. (Vágnerová 2012)

Helus (2004) předkládá rizikové oblasti péče v ústavních zařízeních s ohledem na jedinečnost každého dítěte, jeho individuální potřeby a naplňování vývojových úkolů. Těmito oblastmi jsou odkázanost dítěte na pečující osoby, potencialita dítěte a jeho vývojové směřování.

Riziková je nejen závislost dítěte na pečujícím personálu, ale také sekundární deprivace ze ztráty svého přirozeného prostředí. Odkázanost vede k nevyužití potenciálu dítěte a jeho stagnaci.

Helus (1979) uvádí, že k využívání potencialit dítěte potřebuje zažívat reakce na vlastní potřeby, fyzický kontakt, slovní povzbuzování, podnětné prostředí a v neposlední řadě důvěru ve své schopnosti, což vede k uvědomování svých schopností. Nezažívá-li dítě zmiňované, upozorňuje Helus (2004) na riziko blokování potencialit vlastním strachem z neúspěchu, následného odmítnutí a uvíznutí v syndromu naučené bezmoci.

Narušením vývojového směřování označuje Helus (2004) organizovanost v čase i prostoru i činnostech a neustálý dohled. Tedy minimální soukromí. Rizikem je v samostatném životě neschopnost samostatného rozhodování a pocit samoty až opuštěnosti.

3.3 Kognitivní nedostatečnost

Dalším rizikem pro dospělý samostatný život mohou být podle Vágnerové (2012) více či méně omezené kognitivní schopnosti. A absence schopnosti účelně s nimi nakládat. Tito jedinci nerozumí chování svému ani druhých. Nedokáží vyhodnotit důsledky svého chování ani jej příště regulovat.

V důsledku nedostatečného kladného hodnocení svého snažení, může dojít k apatii a ke ztrátě smyslu podávat jakýkoli výkon. Následkem ztráty smyslu, neschopnosti systematicky i samostatně pracovat a soustředit se, dosahují děti horšího školního prospěchu. Porucha pozornosti, impulzivita nebo hyperaktivita bývá následkem nejen traumatu, ale i změny prostředí a přináší komplikace při adaptaci v novém prostředí a při navazování vztahu s novou pečující osobou. U dětí vyrůstajících v ústavní výchově bývá snižená schopnost komunikace nejen z důvodu omezené slovní zásoby, ale též jako reakce na nezáměr o snahy dítěte o komunikaci. Snižování kognitivní funkce vnímání, pozornosti, paměti, učení a myšlení ovlivňuje podstatně, a to v negativním smyslu mimo jiné studijní výsledky. (Vágnerová 2012)

3.4 Sociální nedostatečnost

Běhounková (2012) zmiňuje výsledky mnoha studií a dlouhodobých výzkumů z nichž Langmeier & Matějček (1968) stanovili základní typy sociálního chování dětí, které vyrůstaly v dětských domovech. Na základě longitudinálních výzkumů popisují projevy nejen v dětství, ale také v dospělosti.

- Normoaktivní typ – poměrně dobrá adaptace chování. V dětství – přijatelné učení, s dalšími dětmi nemívají konflikty, minimální nápadnosti. V dospělosti – zařazení do společnosti, vzdělání, zaměstnání. Žijí ve vztahu a mají děti.
- Hypoaktivní typ – pasivita, preference věcí před vztahy. V dětství – komplikace v učení, plachost, infantilní projevy. V dospělosti – zůstávají závislé na cizí péči. Neschopnost přizpůsobit se novým podmínkám.
- Sociálně hyperaktivní typ – přehnaná sociální pozornost. V dětství – sociální kontakt bez zábrán, je však povrchního a nestálého charakteru. I přes potenciál neprojevují zájem o učení. V dospělosti – nestálí bez dlouhodobých přátel. Neúspěšní v lásce.
- Typ sociální provokace – úzkostní, vyžadující pozornost. V dětství – ostatní děti vnímá jako soupeře. Snaha o získání pozornosti mívá podoby konfliktů, agrese a provokace. V dospělosti – nestálost v zaměstnání i bydlišti. I přes značnou inteligenci často páchá trestnou činnost. Žije mimo společnost, v manželství zklamává.
- Substitutivní typ – hledají nahrazující uspokojení. V dětství – kompenzace prázdnoty přejídáním, časná sexuální aktivita. Sebestřednost, agrese, trápení až sadistické chování vůči ostatním dětem nebo zvířatům. V dospělosti – nepřizpůsobivost. (Langmeier & Matějček 1968 in Běhounková 2012)

4 Dostupná pomoc a podpora v procesu osamostatňování

Vydat se na cestu samostatného života je významný krok. Učinit jej vyžaduje odvalu. Odcházet z rodiny představuje proces, během kterého dospívající dostává možnost dozrát, připravit se psychicky, zajistit si podmínky, získat informace, poradit se o zkušenostech a ve správný čas a podle vlastního uvážení se začít stavět na vlastní nohy. A to za větší či menší podpory rodičů, sourozenců i širší rodiny.

Čím dál obvyklejší bývá využití příležitosti dospívajících studovat pololetí nebo celý ročník střední školy nebo vysoké školy v zahraničí. Je to zkušenost, která přináší nové kompetence. Student se učí být sám za sebe, zorientovat se v neznámém prostředí, pochopit a dodržovat režim i pravidla, řešit nastalé situace a nést následky svých rozhodnutí a činů. Nabízeným benefitem je také budování vztahů a nalezení svého místa v nové komunitě.

Takto nanečisto vyzkoušená a zvládnutá svoboda a samostatnost dodává sebedůvěru a vede k odhodlání žít samostatný život.

Takovou možnost zletilí opouštějící NRP nebo ÚV nemají. Jak už bylo dříve uvedeno, většina dětí, které byly opuštěny rodiči nebo odebrány z rodiny z důvodu špatného zacházení se v důsledku vývojového traumatu potýká s poruchami učení a poruchami chování. Speciální vzdělávací potřeby děti limitují a bývají důvodem absolvování učebních oborů typu E. Nejčastějšími obory jsou stravovací a ubytovací služby, pečovatelské služby, zahradnické práce a zednické práce.

Z výzkumu, který realizovalo České vysoké učení technické v roce 2022, jehož předmětem byla integrace dětí z dětských domovů do společnosti a jejich adaptace na trhu práce vyplynulo, že v případě dětí vyrůstajících v ústavní výchově je preferováno praktické hledisko, z toho důvodu nastupují studenti/učni do učebních oborů, které jsou v blízkosti zařízení, v němž vyrůstají. A to nezřídka bez ohledu na vlastní preference. (ČVUT2022)

To může mít za následek, nedostudování. V případě dostudování dochází často k brzkému opuštění oboru z důvodu neuspokojení. Tím se roztáčí spirála nezaměstnanosti, v důsledku finanční nestability ztráta bydlení, zadlužení a trestná činnost.

V předešlé kapitole byla nastíněna rizika, která mohou být překážkou pro úspěšný vstup do samostatného života. Cílem té to kapitoly je zmapovat možnou pomoc a podporu dostupnou nejen v procesu samotného osamostatňování, ale mnohem dříve. S ohledem na uvedené je nezbytné zaměření podpory na osobnostní rozvoj a praktický život. V rámci osobnostního rozvoje se jeví jako úlevné a účelné pracovat minimálně s primárním i

sekundárním traumatem, attachmentem, identitou a dalšími tématy podle individuálních potřeb každého jedince. V oblasti samostatného života se jako podstatné jeví uplatnění na trhu práce, finanční stabilita i zajištění a udržení bydlení.

4.1 Psychologická pomoc

Psychologická pomoc má místo všude tam, kde zátěžové situace negativně ovlivňují osobnost. Jsou příčinou vzniku nezdravých vzorců chování. Limitují fungování v běžném životě, zamezují funkčním interpersonálním vztahům. V případě ohrožených dětí by měla být jedním ze stěžejních pilířů péče. Důvodem je potřeba léčit nejen dítě samotné, ale i pečující osoby a jejich vzájemné vztahy. Cílem je napravit škody způsobené deprivací, primárním i sekundárním traumatem. Pracovat s ochrannými programy, identitou dítěte a s jeho vnímáním sebe, druhých lidí a okolního světa. Základním předpokladem psychologické pomoci je vytvoření bezpečného prostředí, bez ohledu na druh psychoterapeutické péče.

V kontextu náhradní péče jsou vhodnými nástroji pro zpracování vlastní historie *My Backpack*, *Kniha života* a práce s příběhem.

My Backpack je určen nejmenším dětem. Pracuje s příběhem káčátka, které opouští vlastní rodinu a putuje do nové rodiny. Dítě se podílí na tvorbě příběhu, má nad ním kontrolu. Metoda nabízí možnost bezpečnou a řízenou formou mluvit o náročných tématech, pracovat s příběhem a pochopit vlastní pocity a události své životní historie.

Ztráta nebo odloučení dítěte od rodiče je traumatickým zážitkem. Sorensen (2012) nabízí jako možnou cestu ke zmírnění dopadu na prožívání emocí práci s příběhem. Příběh o dítěti, které zvládlo podobnou situaci vytváří prostor, v němž se dítě může identifikovat a zpracovat vlastní pocity.

Kniha života nabízí dítěti kreativní formou utvářet obraz o své historii, podporuje zdravou identitu, poskytuje náhled na dopad prožitých náročných situací v minulosti na současné chování. Tím pomáhá revidovat vlastní hodnotu. Společná tvorba knihy života v neposlední řadě upevňuje vztah s pečující osobou a tím dochází ke korektivní zkušenosti.

Matějček et al. (1999) upozorňuje na potřebu pozitivní identity. Uspokojení této potřeby je podstatnou podmínkou pro pozitivní přijímání druhých lidí, ale hlavně pro vlastní uspokojivé společenské zařazení. V tomto ohledu plní *kniha života* významnou roli. Součástí knihy života je historie, příběh, kartička z porodnice, první vlásky, mazlivá pojmenování, kamarádské přezdívky, vzkazy, fotografie. Vše, co může dokládat, jako životní cestou se jedinec ubíral.

Dyadická vývojová psychoterapie

Podle Hughes, Golding & Hudson (2019) staví dyadická vývojová terapie na znalosti teorie attachmentu, teorie intersubjektivní, a vývojového traumatu. Cílem je rozvinutí sociálních dovedností umožňujících navazování blízkých vztahů. Tyto tvoří bezpečnou základnu pro zpracování traumatu. Umožňují opouštění obranného chování, učení se chápání sebe sama, ostatních lidí a významu věcí. Svět získá řád a životní příběh smysl. Za cílovou skupinu, které je dyadická vývojová psychoterapie určena, označují autoři děti vystavené vývojovému traumatu. Nejpočetnější skupinu tvoří děti, které nemohou vyrůstat v biologické rodině, a proto vyrůstají v pěstounské rodině nebo u osvojitelů. Dále je využívána u mladých dospělých, kteří opouštějí NRP nebo u dospělých se specifickými poruchami učení. (Hughes, Golding & Hudson, 2019, s. 305)

Rodinná psychoterapie

Rodinná psychoterapie nahlíží na rodinu jako na systém. Záměrem rodinné terapie je léčit vztahy uvnitř systému. Cesta k tomuto cíli vede přes pochopení chování vlastního i ostatních členů rodiny. Satirová používá příměr ledovce. Chování je pomyslnou špičkou ledovce, je viditelné. Pod hladinou se skrývají nenaplněné potřeby, očekávání a emoce. Úkolem rodinné psychoterapie je odkrývat nejen samotné příčiny určitého způsobu chování, ale také dopad tohoto chování na ostatní členy rodiny, potažmo na vzájemné vztahy. Hughes (2011) pracuje s afektivně-reflexním dialogem v rámci rodinné terapie. Při práci s tématem není podstatné problémové téma samotné, ale to, jaký vliv mělo na prožívání členů rodiny. Pomáhá rodině vynést na světlo pocity, přání a potřeby. Učí rodinu vnímavosti a snaze o pochopení motivů chování a vzájemnému porozumění.

Skupinová psychoterapie

Skupina ať už homogenní nebo heterogenní nabízí díky bezpečnému prostředí prostor pro sebevyjádření. V případě heterogenní skupiny tato navozuje pocit normality, v případě heterogenní skupiny nabízí prostor pro vzájemné inspirování. Poskytuje zpětnou vazbu na konkrétní způsob chování. Skupina je úzkou komunitou, která nabízí možnost interakce v bezpečném prostředí a prostor pro sdílení pod vedením terapeutického týmu. Skupinová psychoterapie je dlouhodobý proces, během kterého dochází k určité dynamice skupiny, ke sblížení i konfliktům. Řešení konfliktů nabízí korektivní zkušenost.

Terapeutické rodičovství

Terapeutické rodičovství nabízí náhradním pečujícím osobám zorientování ve světě dítěte s vývojovým traumatem. Pracuje s attachmentovou vazbou dítěte, ale i pečující osoby. Podporuje vytváření bezpečné vztahové základny pomocí empatie, ochrany pozitivní rodinné atmosféry, vytvářením pocitu sounáležitosti a v neposlední řadě péčí o sebe. Zaměřuje se na budování blízkých vztahů a výchovného vedení. K výchovnému vedení využívá metodu PACE, dohled a řád, vyhýbá se bojům o moc. PACE zahrnuje hravost, přijetí, zvědavost a empatii. Cílem je naplnění bazálních emočních potřeb dítěte, tedy být v bezpečném prostředí, dostávat láskyplnou péči, zažívat porozumění a přijetí. Péče, která zahrnuje všechny uvedené aspekty je úspěšná v léčbě vývojového traumatu. (Golding 2013)

4.2 Psychosociální podpora

Psychosociální podporou je myšlena pomoc při zvládnání náročných životních situací, které jedinec nebo rodina není schopen zvládnout sám pomocí vlastních kompetencí a zdrojů. V takovém případě je na místě pro zmírnění negativního dopadu situace na další život využít některou z nabízených sociálních služeb.

V kontextu tématu této práce je náročnou situací odchod do samostatného života bez podpory vlastní rodiny nebo vybudované sociální sítě. Příprava na tuto situaci by měla být dostatečně dlouhým procesem, kterým dospívajícího provází pečující osoba (NRP), sociální pracovník, pedagog, etoped (ÚV).

V období od května do srpna 2020 proběhl ve 14 krajích průzkum. Na základě tohoto výzkumu Krajský úřad Královehradeckého kraje sestavil metodiku pro přípravu dětí na odchod z dětského domova, která má vytyčený jasný cíl. „*Cílem je, aby děti získaly schopnost zajistit svoje vlastní životní potřeby, být psychicky stabilní, mít vlastní identitu, orientovat se v reálném životě, mít zdravé sebevědomí a využívat svoji přítomnost k celkovému naplnění.*“ (Hradec Králové 2021)

Díličními cíli jsou následující oblasti: rozvoj osobnosti, samostatné rozhodování, spolupráce a zodpovědnost. To jsou témata, na kterých je třeba s dětmi pracovat ještě před osamostatněním. Jedná se o proces, do kterého je/mělo by být zapojeno několik subjektů. V ideálním případě formou případové konference. (Hradec Králové 2021)

V ideálním případě přebírá podporu/dohled zletilého sociální kurátor a za pomoci NNO poskytuje podporu při zvládání konkrétních situací, které mladý dospělý nezvládá řešit sám. Stěžejními oblastmi jsou praktický život, finanční zabezpečení, bydlení a zaměstnání.

Samostatný život

Mladí dospělí vstupující do samostatného života z NRP mohou mít více zkušeností s rozmanitostí situací, které praktický život přináší, než tomu obvykle je u dospívajících z ÚV. A to i přes snahu zařízení ÚV změnit oproti minulosti koncepci péče se vždy nedaří simulovat podmínky rodinného života. Tam, kde se to daří, mají děti možnost vyrůstat v bytě, v počtu podobném rodině. Péči zajišťují vychovatelé a zapojují děti do všech činností adekvátně jejich věku. I tak. Matějček upozorňuje na jednu zásadní odlišnost. V dětském domově děti zažívají vztahy vychovatelů k sobě nebo k ostatním dětem. Ale nemá možnost poznávat funkce jednotlivých členů rodiny. Rozlišovat ženské a mužské role, ale také rozeznávat vztahy blízké a vzdálené. V neposlední řadě podílet se na „rodinných radách“, které nabízí možnost učení plánovat, argumentovat, ustupovat, prosazovat tolerovat, respektovat a tak dále. (Matějček 2017)

Podporu v praktickém životě nabízí některé organizace v podobě mentora, který tvoří s dospívajícím tandem, reaguje na jeho konkrétní potřeby a aktuální situace.

Organizace, jejichž hlavním cílem je podpora mladých dospělých na prahu samostatného života, zajišťují peer konzultanty, kteří předávají vlastní zkušenosti, jak se jim podařilo situaci úspěšně zvládnout. Výraznou pomocí je doprovod na úřady a podpora při uzavírání smluv, pořádání workshopů, poskytování poradenství případně nasměrování na konkrétní odbornou pomoc.

Finanční zabezpečení

Výrazné zlepšení situací v oblasti finančního zabezpečení přinesla mladým dospělým novela Zákona o sociálně-právní ochraně dětí, díky které má nezletilá osoba, která je nezaopatřeným dítětem, od 1.1.2022 nárok na zaopatřovací příspěvek opakující se. Jedná se o dávku určenou pro mladé dospělé, kteří odcházejí z ústavních zařízení a z pěstounské či poručenské péče. Zaopatřovací příspěvek opakující se činí 17 250 Kč měsíčně a může být vyplácen nejdéle do 26 let věku nezaopatřeného mladého dospělého splní-li podmínku soustavné přípravy na budoucí povolání. Jednou z podmínek pro vyplácení příspěvku je spolupráce mladého dospělého se sociálním kurátorem a společné zpracování individuálního

plánu. V případě, že mladý dospělý již nespĺňuje podmínky pro přiznání zaopatřovacího příspěvku opakujícího se, má nárok na jednorázový zaopatřovací příspěvek, který aktuálně činí 28 750 Kč. O dávku je nutné požádat na příslušném krajské pobočce Úřadu práce ČR podle místa trvalého bydliště žadatele. (Zákon 359/1999 Sb. § 50)

Bylo-li důvodem pro umístění dítěte do NRP nebo ÚV úmrtí rodičů, má mladý dospělý nárok na sirotčí důchod. Podmínky nároku a výši sirotčího důchodu upravuje zákon č. 155/1995 Sb. (§52 - §53) O tento je třeba požádat Českou správu sociálního zabezpečení. V případě, že dítě mělo sirotčí důchod přiznán již před zletilostí, spravoval jej a o hospodaření s ním rozhodoval soudem stanovený opatrovník, zletilý má nárok na jeho vyplacení.

Systém pomoci v hmotné nouzi řeší pomoc prostřednictvím dávek:

- Příspěvek na živobytí
- Doplatek na bydlení
- Mimořádná okamžitá pomoc

O dávky je nutné požádat na příslušném krajské pobočce Úřadu práce ČR podle místa trvalého bydliště žadatele. Výše uvedené dávky plynou ze státního sektoru. (ÚP ČR 2023)

Další možností finančního zabezpečení je využití pomoci nestátního sektoru, zejména neziskových organizací a nadací. Touto cestou lze získat finanční podporu například formou stipendijního fondu pro studenty středních i vysokých škol. Dále podporu na úhradu nákladů, podle určení poskytovatele například na vzdělávání nebo úhradu řidičského průkazu či odborných vzdělávacích kurzů. Žádost se podává konkrétnímu nadačnímu fondu.

V neposlední řadě je třeba mít na mysli kroky směřující k oddlužení mladých dospělých, kteří NRP nebo ÚV opouštějí již zatížení exekucí. V tomto směru je nutná podpora, neboť jde o situaci, kterou dospívající sám není schopen řešit.

Bydlení

Mladý dospělý se v ideálním případě může rozhodnout, jakou formu bydlení hledá. Kritériem při volbě může být to, zda preferuje dostupnou pomoc a podporu nebo soukromí.

V případě volby bydlení s podporou a pomocí jsou dostupné varianty Domy na půl cesty a Azylové domy. Jedná o sociální služby upravené zákonem 108/2006 Sb. (§57 a § 58) zajišťující ubytování v zařízených samostatných nebo sdílených pokojích. Cena je ve výši 120 Kč za den. Je třeba vědět, že podmínkou pobytu je dodržování stanovených pravidel.

Mladý dospělý, který je schopen se o sebe a své záležitosti postarat bez pomoci, může volit samostatné bydlení. Získání bydlení ve všech uvedených formách je třeba zajišťovat s dostatečným předstihem. Je třeba nejprve podat žádost a po přidělení hradit nájemné, které bývá zvýhodněné oproti tržnímu nájemnému, ale může se lišit podle města, místa a výměry pokoje nebo bytu. S ohledem na finanční dostupnost je možné volit sdílený pokoj, samostatný pokoj nebo byt.

- Startovací nebo cvičný byt – mohou jím disponovat dětské domovy nebo NNO či města. Jak název napovídá cvičný byt má prověřit schopnost samostatného života a funkcí startovací bytu je podpora osamostatnění.
- Ubytovna – krátkodobé pobyty bez poskytovaných vedlejších služeb. Společná sociální zařízení, kuchyně, společenská místnost.
- Obecní nebo městský byt – lze získat na základě podání žádosti. Je třeba splnit podmínku trvalého bydliště v dané obci nebo městě.
- Sociální byt – je určen žadatelům s nízkým příjmem, nabízí výrazně nižší nájemné. (Hradec Králové 2021)

Další možnosti nabízí NNO podporující mladé dospělé z NRP a ÚV. Jako příklad lze uvést projekt sdíleného bydlení. Tato forma nabízí zletilým studentům VOŠ a VŠ bydlení ve dvoupokojovém bytě. Jeden pokoj obývá student s rodinným zázemím a druhý pokoj student pouštějící náhradní péči. Cílem je tvorba komunity a vzájemná podpora.

Zaměstnání

Uplatnění na pracovním trhu má pro mladé dospělé několik úskalí. Na tuto situaci reagují nadace a neziskové organizace, které si kladou za cíl podporu mladých dospělých při studiu a díky stipendijním programům zajišťují možnost studia oboru, vybraného samotným dospívajícím. Dále zprostředkovávají rekvalifikační kurzy nebo workshopy. To je pro některé dospívající přijatelnější forma přípravy na budoucí povolání než studium.

Dosáhne-li mladý dospělý potřebné kvalifikace, je třeba učinit další krok. Tím je samotné hledání vhodné pracovní pozice. I zde bude velmi platná pomoc NNO, sociálních pracovníků a sociálních kurátorů. V první fázi při orientaci na pracovním trhu. Jednou z možností je pomoc při výběru z nabídky volných pracovních pozic z evidence vedené Úřadem práce ČR, dále na portálech práce či v jiné inzerci. Zde vzniká prostor pro pomoc při selekci pracovních pozic podle požadovaných kritérií zaměstnavatele. Situaci usnadní má-li mladý dospělý

náhled na své slabé i silné stránky. Je schopen definovat svá očekávání, reálně reflektuje vlastní možnosti.

Dalším krokem je sestavení životopisu, motivačního dopisu a v ideálním případě i nácvik přijímacího pracovního pohovoru. A obecně poradenství v oblasti pracovněprávních vztahů. Cílem je nejen nalezení pracovní pozice, ale také získání nových zkušeností. Dá se očekávat, že s každým dalším zvládnutým pohovorem bude narůstat jistota, samostatnost a sebedůvěra. Za ještě podstatnější považují podporu mladého dospělého v případě neúspěchu. Detekce příčiny neúspěchu a podpora při nápravě je prevencí dalšího selhání a následné frustrace. Důvěra, kterou mladý dospělý cítí, je motivací k další snaze uspět.

V opačném případě hrozí složitá situace, a to, pokud dojde k závislosti na sociálním systému.

V otázce zaměstnanosti je stěžejní získání pracovních návyků, schopnost zdravě se přizpůsobit prostředí, kolektivu a pravidlům. Také ochota dostát požadovaným nárokům. Získá-li za to mladý dospělý uznání, přijetí a soběstačnost, s velkou pravděpodobností to bude mít pozitivní vliv na posílení sebedůvěry. Což je jedním z pilířů nezbytných pro samostatný život.

VÝZKUMNÁ ČÁST

5 Představení výzkumné části

V diplomové práci se věnuji potřebám zletilých odcházejících do samostatného života z náhradní rodinné péče nebo ústavní výchovy. V teoretické části jsem přiblížila rodinu jako takovou. Specifikovala jsem funkce a typy rodiny. Nastínila jsem vývoj dítěte a jeho potřeby v jednotlivých vývojových fázích. V těchto kapitolách vycházím z předpokladu, že potřeby jsou materiální i psychosociální povahy. Nabízím náhled na možnosti sanace disfunkční rodiny. Dotýkám se důvodů pro odebrání dětí z biologické rodiny, případně jiných okolností vedoucích k následnému životu mimo domov. Předkládám výčet a bližší seznámení s variantami náhradní rodinné nebo ústavní péče.

Rodinné prostředí zásadně ovlivňuje vývoj dítěte. V případě, že dítě vyrůstalo v náhradní rodině nebo ústavní výchově například z důvodu zanedbávání, nese si následky po celý život. Proto zmiňuji koncept terapeutického rodičovství jako možnost pro zmírňování následků a snižování rizik pro budoucí život. Podnětné a láskyplné prostředí je důležité pro zdravý tělesný i psychický vývoj. Ovlivňuje schopnost učit se, navazovat vztahy, důvěřovat světu a znát vlastní hodnotu.

V závěrečných kapitolách upozorňuji na možná psychosociální rizika mladých dospělých začínajících samostatný život bez rodinného zázemí a mapuji dostupnou podporu či pomoc a jejich formy.

V praktické části byly cílem mého zájmu potřeby mladých dospělých na prahu samostatného života. Zjišťovala jsem, jaké rizikové faktory při osamostatňování vnímají samotní mladí dospělí. Co považují za podstatné pro samostatný život. I to, kdo a jak jim pomohl proces osamostatňování zvládnout.

5.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Cílem práce je zorientovat se v situaci, kterou jsou mladí dospělí vydávající se do samostatného života z NRP nebo ÚV nuceni řešit. Na základě uvedeného cíle diplomové práce byla stanovena hlavní výzkumná otázka:

Jaké jsou potřeby zletilých odcházejících z náhradní rodinné péče nebo ústavní výchovy do samostatného života?

Věřím, že k samotnému zmapování problematiky přispěje zodpovězení následujících výzkumných otázek:

V1: Jaké rizikové faktory při osamostatňování vnímají samotní mladí dospělí?

V2: Co považují mladí dospělí za podstatné pro samostatný život?

V3: Kdo a jak pomohl mladým dospělým osamostatnění zvládnout?

Samotný proces přípravy nemá žádné legislativní ukotvení, ale je snaha o systematické, systémové a efektivní, ale zároveň individuální uchopení této problematiky.

Detailně se tématu přípravy na samostatný život věnuje metodika Krajského úřadu Královehradeckého kraje (2021), která si klade ambiciózní cíl, zahájit přípravu na jednotlivé sféry života s dostatečným předstihem, a připravit děti/dospívající na řešení běžných životních situací, které ovšem nemají v NRP nebo ÚV reálně možnost zažít. Na přípravě se má podílet multidisciplinární tým. Koordinace přípravy je zajištěna konáním případových konferencí, které kopírují tři významná věková pásma, z nichž každé se věnuje určité životní oblasti. První konference probíhá ve věku třinácti let dítěte. Cílem je začátek spolupráce a výběr školy. V šestnácti letech jsou tématem dva cíle, a to získání pracovních návyků a samotná příprava na osamostatňování formou edukace. V osmnácti letech jsou hlavním tématem zletilost, studium, práce a bydlení. Poté minimálně v ročním intervalu podle individuální situace dítěte. (Hradec Králové 2021)

Metodika se věnuje následujícím tematickým oblastem:

I. Východisko spolupráce

1. Cíle, hodnoty a očekávání

II. Základní témata

2. Péče o zdraví
3. Bydlení
4. Práce a vzdělávání
5. Finance a hospodaření
6. Jednání na úřadech a na veřejnosti
7. Práva a povinnosti

III. Psychosociální zázemí

8. Rodina a partnerské vztahy, sexualita
9. Volnočasové aktivity a zájmy

IV. Orientace ve světě

10. Cestování a doprava

11. Média a internet

V. Mimořádné situace v životě

12. Řešení životních krizí

Bude přinejmenším zajímavé porovnat, nakolik se uvedená metodika překrývá nebo rozchází s výsledky tohoto výzkumu.

5.2 Sběr dat a použité metody

Pro splnění cíle diplomové práce jsem se rozhodla využít kvalitativní výzkum, který umožňuje hlubší vhled do prožívání, chápání a zvládnání určité životní situace. Dovoluje nahlédnout na tutéž situaci u jednotlivých participantů v širším kontextu. Kvalitativní přístup nám pomáhá efektivně porozumět zkoumané realitě (Miovský, 2006). Cílem je zjištění pravidelností u poměrně malého vzorku a následné zformulování teorie, kterou lze pomocí kvantitativního výzkumu ověřit a případně zobecnit. Sběr dat byl uskutečněn formou polostrukturovaných rozhovorů s mladými dospělými, kteří mají za sebou zkušenost zahájení samostatného života bez podpůrného rodinného zázemí. Vzhledem k výzkumným otázkám byl sestaven základní okruh otázek zaměřených na předběžnou přípravu na očekávanou situaci, potřeby v reálné životní situaci a dostupnou podporu nebo pomoc. Osnova rozhovoru obsahovala konkrétní otevřené otázky, které umožní získat jedinečné odpovědi a které byly v různém pořadí kladeny všem participantům:

- Kdy a jak jste se začal/a připravovat na přechod do samostatného života?
- Kdo Vás procesem provázel?
- Jak jste byl/a na přechod připraven/a?
- Co vše bylo třeba pro samostatný život zajisti?
- Kdo a jak Vám s tím pomohl?
- Co jste musel/a řešit a nikdo Vám s tím nepomohl?
- Jak se Vám povedlo situaci zvládnout?
- Co byste doporučil/a lidem ve stejné životní situaci?
- Jaký byl nejsilnější moment (zážitek), ať už kladný nebo záporný?
- Co Vás napadá k tématu jako důležité, ale já jsem se na to neptala?

Většina participantů, kteří s rozhovorem souhlasili, mají proces, jehož se výzkumná část týká, za sebou déle než tři roky. Aktuálně jsou stabilizováni a situaci popisují s určitým časovým odstupem. Pouze jeden z dotazovaných procesem právě prochází. To může působit nekompaktně. Rozhodla jsem se této rozdílnosti využít k porovnání dostupné podpory mladých dospělých zakotvené v zákoně 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí před a po jeho novele v roce 2022.

5.3 Etické aspekty výzkumu

Za zásadní prvky etického aspektu považuji mlčenlivost, zachování anonymity a diskrétnost. Velmi si vážím participantů za ochotu poskytnout rozhovory, bez kterých by nebylo možné výzkum realizovat. Před uskutečněním rozhovoru jsem se všemi dotazovanými prošla informovaný souhlas, který mimo jiné připouštěl možnost odmítnout jakoukoli otázku v rozhovoru nebo rozhovor z jakýchkoliv důvodů přerušit a svůj souhlas s rozhovorem vzít zpět.

Cílem kvalitativního výzkumu je získat jedinečné, autentické a osobní odpovědi. I přes to jsem dotazované instruovala v tom smyslu, že oni jsou těmi, kteří určují nakolik budou jejich odpovědi osobní.

Hendl (2012) jako jednu z klíčových etických zásad uvádí zachování soukromí. V této souvislosti, kromě změny identity lze upravit i další informace, které by mohly soukromí participantů narušit.

Pro zajištění anonymity nejsou v prepisech rozhovorů uvedena skutečná jména dotazovaných, ale jména podle jejich vlastního výběru. Názvy organizací, které se v rozhovoru objeví, jsou v prepisu nahrazena obecným označením (organizace).

5.4 Průběh sběru dat

V době sběru dat pro diplomovou práci jsem pracovala v organizaci doprovázející pěstounské rodiny. Využila jsem tuto síť a oslovila kolegyně s prosbou o vytipování klientů, kteří budou svolní k rozhovoru na uvedené téma. Díky terapeutické komunitě jsem v kontaktu s kolegyněmi, které se věnují podpoře klientů, kteří z důvodu zletilosti odchází z dětských domovů. Touto cestou jsem získala kontakty na participanty, kteří do samostatného života odcházeli z náhradní rodinné péče i z dětských domovů. Kolegyně mě předem upozorňovaly na to, že proces domlouvání a samotná realizace rozhovorů může být časově náročná.

Důvodem je určitá psychická nestabilita některých klientů, u jiných lze narážet na jistou dávku roztržitosti, a u dalších na neochotu respektovat cokoli. Byla jsem sama zvědavá, jak bude celý proces probíhat.

Kontakty jsem obdržela od prostředníků až po udělení souhlasu participantů s rozhovorem. Domlouvání termínů probíhalo překvapivě hladce. Všichni participanté byli spolupracující a velmi vstřícní a všechna setkání se podařilo dohodnout v průběhu tří týdnů. Jedna část participantů poskytla rozhovor v hlavním městě. Druhá část klientů svolných ke sdílení svého příběhu byla z Moravy. Nepodařilo se nám sladit termíny jednotlivých setkání na Moravě do jednoho dne. Proto došlo k dohodě, že část rozhovorů se uskuteční osobně a část online.

První rozhovor měl proběhnout osobně. Dostavila jsem se na smluvené místo v domluveném čase, ale participant/ka ne. Pokoušela jsem se s ní/m spojit telefonicky. Na vyzvánění ani sms nebyla žádná odezva. Byla to nepříjemná situace, ale vše má vysvětlení. Ve večerních hodinách se mi dostalo omluvy a podařilo se domluvit nový termín pro rozhovor. To byla v podstatě jediná komplikace. Dál už se všechny rozhovory uskutečnily v předem domluvených termínech a na první pokus.

Všechny rozhovory měly čtyři fáze. První nepříliš dlouhá fáze vedla k seznámení a navázání vztahu. Došlo k ubezpečení, zda prostředí pro rozhovor je pro dotazované v pořádku. V druhé ještě kratší fázi bylo cílem zajištění formalit. Seznámení participantů s účelem rozhovoru. Při osobním setkání jsem požádala o podepsání informovaného souhlasu s výzkumným rozhovorem a souhlasu se zpracováním osobních údajů. Při online setkání o vyslovení souhlasu, který byl zaznamenán na diktafon. Oba formuláře příkládám v příloze. Požádala jsem o svolení rozhovor zaznamenat na diktafon. Upřesnila jsem, že následně bude rozhovor přepsán a anonymizován. Nabídla jsem možnost zaslání přepisu, kterou žádný z participantů nevyužil. Třetí fází byl samotný rozhovor. Otevřené otázky, aktivní naslouchání, prostor pro volné odpovědi bez zasahování a ovlivňování směru rozhovoru. Při nejasnostech jsem se doptávala. V závěrečné fázi jsem poděkovala nejen za ochotu uskutečnit rozhovor samotný, ale i za důvěru a otevřenost.

5.5 Představení participantů

Adam (23)

Adam uvedl, že ho matka nechala v porodnici. Proto byl po propuštění umístěn do dětského domova, kde žil do čtyř let. Poté převzala jeho péči pěstounka, s níž sdílel domácnost do svých třidvaceti let. Adam je vyučený kuchař – číšník. Momentálně studuje obor pečovatelské služby. S biologickou rodinou, kromě sestry, není v kontaktu. K ukončení náhradní rodinné péče došlo z důvodu úmrtí pěstounky. Aktuálně bydlí ve spolubydlení.

Jóga (34)

Jóga od tří let žila v pěstounské péči. Po vyučení v oboru zahradnice se odstěhovala od pěstounky do bydlení na půl cesty. Pro nedodržení pravidel, byla z komunity vyloučena. Několikrát sdílela pronajaté prostory, ale většinou došlo k nedorozumění, ukončení partnerského vztahu nebo rozpadu přátelství. Zažila dny, kdy neměla, kde přespat. Nikdy nemusela přespat na ulici, i když k tomu měla velmi blízko. Splácela závazek vůči zdravotní pojišťovně, který odhalila organizace podporující mladé dospělé bez rodinného zázemí. Jóga uvedla, že ač ráda aranžuje květiny, práce zahradnice ji neuspokojuje. Z toho důvodu si rozšiřovala možnosti uplatnění na trhu práce absolvováním baristického, barmanského, kadeřnického a masérského kurzu. Masírování je aktuálně zdrojem finančního příjmu. Biologický otec zemřel z toho důvodu od devatenácti let pobírala sirotčí důchod. S biologickou matkou není v kontaktu. S pěstounkou na několik let přerušila styk. Nyní Jóga vede samostatný život a vztah s pěstounkou obnovila. Momentálně sdílí byt ve spolubydlení a je ve vztahu s přítelem. Dobře vychází s jeho dětmi a přeje si, aby tento stav vydržel.

Viktorie (28)

Viktorie v šestnácti letech sama odešla z domova hledat pomoc v krizovém centru. Několik měsíců pobývala v ZDVOP. Po sedmnáctém roce nastoupila do dětského domova, kde žila do pětadvaceti let. S biologickým otcem od deseti let nejsou v kontaktu ani s jeho širší rodinou. S rodinou biologické matky Viktorie v kontaktu je. Pokud jde o pomoc, tak v náročné životní situaci Viktorii finančně podpořila jedna ze sester. Aktuálně poskytuje podporu Viktorie matce a starší sestře. Studovala VOŠ a dosáhla bakalářského titulu v oboru sociální práce. Viktorie má zdravotní hendikep, který je z velké části důvodem toho, že je aktuálně, navzdory dosaženému vzdělání, několik měsíců bez zaměstnání. Z dětského domova odešla z důvodu blížícího se dovršení maximální věkové hranice dvaceti šesti let, která je pro

pobyt v dětském domově stanovena. Samostatný život začínala v městském bytě. Momentálně je ve vztahu s přítelem a žijí spolu v jeho bytě.

Yanussü (26)

V šesti letech byla odebrána z biologické rodiny. Spolu s bratrem byla umístěna do centra dětské pomoci, poté vyrůstali v pěstounské rodině. V patnácti letech byla jejich pěstounská péče ukončena a byli umístěni do dětského domova, kde žila do osmnácti let. V osmnácti letech, i když stále studovala, si sehnala podnájem a přestěhovala do samostatného bydlení. Pobírala dávky, měla přiznané stipendium a pracovala formou brigád. V té době podala žádost o městský/sociální byt. Tento obdržela a žije v něm dosud. Dostudovala VOŠ obor sociální práce. Momentálně je zaměstnaná v organizaci podporující mladé dospělé na pozici peer konzultanta.

Emílie (34)

Emílie byla v sedmi letech umístěna do dětského domova. Od devíti let žila v SOS dětské vesničce ve skupině dětí, o které pečovala pěstounka. Emílie je vyučená kuchařka. V osmnácti letech, bezprostředně po vyučení, využila nabídku zaměstnání a odešla do hlavního města, kde kromě práce měla zajištěné i ubytování na tři měsíce. V Praze žila necelý rok a poté se vrátila na Moravu. Zhruba rok žila u různých přátel. V okamžiku, kdy se obávala, že skončí na ulici, bez domova, rozhodla se pro změnu. S podporou (organizace), pěstounky a přátel se začínala znovu stavět na vlastní nohy. Aktuálně je vdaná, bydlí s manželem v jeho bytě a vychovávají dceru.

Tabulka 2: Respondenti výzkumu

Respondent	Absolvovaný druh péče ZDVOP/PP/PPPD/ÚV	Věk při osamostatnění
Adam	ÚV/PP	23
Jóga	PP	18
Viktorie	ZDVOP/ÚV	25
Yanussü	ZDVOP/PP/ÚV	18
Emílie	ÚV/PP	18

6 Analýza dat

Metoda analýzy dat

K analyzování dat z rozhovorů byla použita metoda tematické analýzy (TA). Hendl označuje TA za proces, organizující a konkrétně popisující získaná data. Je ideální pro nalezení odpovědí na výzkumné otázky zjišťující lidskou zkušenost, názor a porozumění. (Hendl, 2005). TA směřuje od popisu jevů, věcí a procesů k jejich výkladu, pochopení, vysvětlení, co znamenají. TA má šest fází. První fází je seznamování se s daty. Tato fáze je zahájena již přepisováním nahrávek a pokračuje opakovaným a detailním čtením textů (dat). Následuje druhá fáze kódování, organizování dat do smysluplných celků. Jedná se o popis dat. Třetí fází je identifikace hlavních témat. Témata zahrnují interpretaci dat a jsou širší. Čtvrtou fází je revize témat. Opakované vyhodnocení témat případné jejich sloučení, rozložení nebo opuštění. V páté fázi je třeba pojmenovat definitivní témata a zároveň je uvést do souvislosti se smyslem výzkumu. Poslední šestá fáze slouží ke zpracování výzkumné zprávy a zodpovězení výzkumných otázek.

Provedení analýzy dat a ukázka postupu

Analýza byla provedena ve výše uvedených krocích. Po samotném přepsání rozhovorů, (přepisy rozhovorů jsou přílohou č. 5 diplomové práce), jsem pomocí komentářů ve Word k psanému textu přiřadila kódy (ukázka v tabulce 3). Po okódování textu jsem kódy přepsala do tabulky a následně jsem je shlukovala do kategorií a témat s ohledem na cíle výzkumu. Následně jsem pojmenovala definitivní témata a nyní je prostor pro zodpovězení výzkumných otázek.

Tabulka 3: Ukázka tvorby kódů ve Word

Rozhovor I. Adam

Kdy, kde a jak jste se začal připravovat na přechod do samostatného života?

Já jsem do 4 let žil v dětském domově za Prahou. Protože mě mamka nechala v porodnici. Opustila mě. Od čtyř let si mě mamka vzala do pěstounské péče. Od té doby jsem byl v pěstounské péči. Měl jsem být v pěstounské péči, dokud budu student. Ale moje mamka umřela, tak jsem se o sebe musel začít starat úplně sám.

Rozumím tomu správně, že žijete a staráte se o sebe sám?

V podstatě ano, já dostávám ten nezaopatřený příspěvek od státu. Ten je docela nový. Asi rok a půl. A jsem za to rád. Protože kdyby nebylo toho příspěvku, tak bych už několik měsíců žil v podstatě jako na ulici. Tak to mě drží nad vodou. I když teď jsem vyřešil dědictví, tak to mi pomáhá, abych mohl žít normálně. Čtyři měsíce jsem byl úplně mimo i psychicky. Bral jsem prášky na uklidnění.

Takže i když studujete, tak protože už jste zletilý, staráte se o sebe sám.

No ono by to v podstatě nemělo cenu. Protože ve 23 letech by si mě nikdo nevezal. Je to těžší v tom, že se musím všechno naučit sám.

To mě zajímá. Kdo a jak Vás připravoval na samostatný život?

No připravovala mě mamka. Hlavně psychicky. On pěstounskou péči nemůže dělat jen tak někdo. To se musel nejdřív udělat nějaké testy. Ona mě připravovala na vysokou školu. Abych mohl žít normální život. Ale upřímně já bych asi vysokou školu nedal. Já se bojím, že bych ji nezvládl. Tak se držím, abych dodělal střední školu. Ale bojím se hodně toho normálního života. Mít rodinu, platit daně, platit nájem. Platit všechno a chodit pravidelně do práce. Protože dokud

Okomentoval(a): [H52]: Dětský domov
 Okomentoval(a): [H53]: Opuitění
 Okomentoval(a): [H54]: Pěstounská péče
 Okomentoval(a): [H55]: Úmrtí pěstounky
 Okomentoval(a): [H56]: Zaopatřovací příspěvek
 Okomentoval(a): [H57]: Riziko bezdomovectví
 Okomentoval(a): [H58]: Psychická labilita
 Okomentoval(a): [H59]: Nedostupnost péče
 Okomentoval(a): [H510]: Bezradnost
 Okomentoval(a): [H511]: Příprava pěstounky
 Okomentoval(a): [H512]: Osobnost pěstounky
 Okomentoval(a): [H513]: Vzdělání
 Okomentoval(a): [H514]: Pochybnosti o sobě
 Okomentoval(a): [H515]: Vzdělání
 Okomentoval(a): [H516]: Pochybnosti o sobě
 Okomentoval(a): [H517]: Povinnosti

Tabulka 4: Ukázka kódů, kategorií a témat

KÓD	Četnost	Kategorie	TÉMA
Dětský domov	4x	Druh náhradní péče	Péče před odchodem do samostatného života
Pěstounská péče	4x		
Komunita mládeže - internát	1x		
Centrum dětské pomoci	1x		
Návrat z NRP do DD	1x		
Příprava v PP/DD do 18 let	3x	Délka přípravy na samostatný život	
Příprava v PP/DD i po 18. roce	2x		
Náhlé ukončení průběhu přípravy	1x		
NNO	5x	Navazující příprava na samostatný život	
Sociální pracovnice	3x		
Pěstounka	2x		
Teta z DD	1x		
Nápomocná sociální síť	4x		
Stabilita díky partnerovi	3x		
Vězeňský řád	3x	Negativa náhradní péče	
DD sociální izolace	1x		
Nezvládnutí náročného dítěte v DD	1x		
Chladný přístup vychovatelů	1x		
Omezená možnost brigády	1x		
Lhostejnost vychovatelů	1x	Pozitiva náhradní péče	
Potřeba jistoty	4x		
Potřeba regulace z venku	3x		
Kladné hodnocení výchovy	4x		
Osobnost pěstounů	3x		
Uspokojování potřeb pěstounkou	3x		

7 Výsledky výzkumu

7.1 Představení výsledků výzkumu a zodpovězení výzkumných otázek

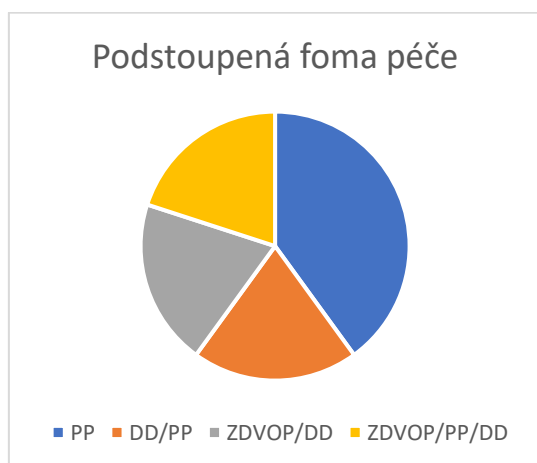
Výsledky výzkumu vycházejí z rozhovorů s pěti participanty, mladými dospělými, kteří ve čtyřech případech již vedou samostatný život a v jednom případě právě prochází procesem osamostatňování. Za pomoci tematické analýzy jsem identifikovala tato témata vztahující se k výzkumu.

Téma, jež nevyhnutelně muselo vyvstat, je téma péče před odchodem do samostatného života.

Toto téma přímo neskýtá odpověď na žádnou výzkumnou otázku, ale spíše přibližuje historii jednotlivých participantů. Dává nahlédnout jejich osobní zkušenosti. Nabízí zasazení do kontextu NRP a ÚV. Osvětluje nejen délku přípravy na samostatný život, ale také to, kdo je touto přípravou provázel. Mimo jiné přináší hodnocení participantů ve smyslu pozitiv a negativ dosavadní absolvované péče.

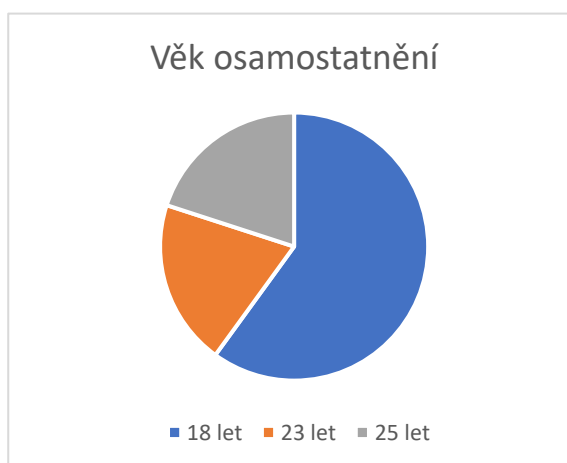
Nejedná se pouze o jednu formu péče, které se muselo dítě přizpůsobit. Graf číslo 1 přibližuje, kterými formami dítě postupně prošlo. Graf číslo dvě přibližuje věk participantů, ve kterém došlo k osamostatnění. Je zřejmé, že 3/5 dotazovaných se osamostatnily dovršením zletilosti, 1/5 naopak těsně pod horním limitem pro ukončení NRP či ÚV a 1/5 ve třidvaceti letech, ale velmi náhle a nečekaně v důsledku úmrtí pěstounky.

Graf 1: Podstoupená forma péče

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf 2: Věk osamostatnění

Zdroj: Vlastní výzkum

Pro pomoc a podporu si i po osamostatnění většina participantů dále chodila k pěstounce nebo tetě z DD. Všichni pak využili některou z nabízených forem podpory NNO.

Za negativa náhradní péče participantů označili vězeňský řád, sociální izolaci DD, chladný přístup a lhostejnost vychovatelů, omezenou možnost brigády a nezvládnutí péče o náročné dítě v DD.

Naopak jako pozitivní uvedli jistotu, potřebu regulace, kladné hodnocení výchovy, osobnost pěstounů a jejich schopnost uspokojování potřeb svěřených dětí.

7.1.1 Jaké rizikové faktory při osamostatňování vnímají samotní mladí dospělí?

Na tuto výzkumnou otázku odpovídají témata - ztráta jistoty, nezvládnutí nabyté svobody a zadluženost.

Ztráta jistoty

Opouštění jistot je náročné ve všech oblastech života. Setrvávání v nefunkčních vztazích, nevyhovujících zaměstnáních a mnoha dalších zatěžujících situacích je častým jevem. Důvodem bývá obava ze ztráty jistoty, nedostatek odvahy v důsledku strachu z nového a neznámého, což lze vyhodnotit jako riziko. Obvykle se jedná o situace, kdy je na výběr. I tak lze hovořit o učinění rozhodnutí, která jsou náročná. Mladí dospělí bez rodinného zázemí na výběr nemají. Přejde čas, kdy se osamostatnit musí. Tuto chvíli mohou oddálit studiem ve smyslu soustavné přípravy na budoucí povolání. Při splnění této podmínky je nejzazší věk pro ukončení NRP nebo ÚV a vykročení do samostatného života dvacet šest let. K tomuto věkovému limitu se přiblížila jedna z pěti dotazovaných. Tři z dotazovaných opouštěli dočasný domov dosažením zletilosti. U jednoho z dotazovaných došlo k náhlému ukončení péče v důsledku úmrtí pěstounky, tedy neočekávaně, v jeho třiatřiceti letech. I když většina popisuje situaci s časovým odstupem, bylo evidentní, že vzpomínky jsou stále silné.

Adam: „A já jsem nevěděl, že umírá. Že je tak nemocná, že už se to nedá vrátit k něčemu lepšímu. Ona sama asi pořád doufala, tak mi to neřekla. Taky jsem volal druhý den panu doktorovi, že mamka umřela. Tak jsem všechno musel řešit. Divím se, že mi nevypadaly vlasy. Protože to byl zatím nejhorší zážitek v mém životě. Bylo to hodně těžké.“

Viktorie: „Ale hlavně nějak psychicky se připravit na to, že mě vlastně ten obchod čeká. A proto jsem to i hodně dlouho odkládala. Protože já jsem se toho téměř panicky bála. Tak

kolem dvacítky, když jsem maturovala, tak to pro mě bylo nemyslitelný. Na odchod jsem si připadala naprosto nepřipravená.

Yanussü: „Nejsilnější zážitek pro mě byl asi, když jsem teda odešla úplně úplně. Vlastně asi ten den, kdy mě jako pan ředitel odvezl všechny věci do mého bytu. A když zavřel dveře a řekl, tak se tady měj. Já jsem seděla mezi asi dvaceti pytlema mého života. Co jsem kdy sesbírala a prostě jsem se rozbrečela. Protože jsem najednou si říkala, ty jo a teď je to tady. A co teď, co budu dělat? Jako zítra sice půjdu do školy, ale teď už jsem asi dospělá. A teď už to začne. A teď už musím vyžít s těma penězma. A jsem tady sama najednou. A já nemám koho obejmout. Takže to byl asi nejsilnější okamžik.“

Emílie: „No čekalo mě nové prostředí, nová práce, nový lidi. A vlastně jsem se hlavně bála, protože jsem tam byla úplně sama. Jo, já jsem tam nikoho neznala. A já jsem tam jela úplně sama. Dokonce přímo když jsem tam jela, tak mě tam ani nikdo nedoprovázel. Jo, takže jsem si všechno i musela sama najít. Jo, tak jak prostě, když má člověk strach jít do nové práce, jo. Prostě ten ten běžnej strach, no. Co má každej. Jo, asi se na to vlastně těší, ale když jdete de facto do neznáma, hlavně po škole, tak se bojí, co bude dál. Co bude dál.“

Je třeba brát v úvahu, že mladí dospělí, kteří vstupují do samostatného života z NRP nebo ÚV jsou výrazně znevýhodněni. Především ústavní výchova má pro vývoj dítěte jistá úskalí. Matějček (1992) uvádí čtyři zásadní body, které jsou příčinou problémů. První oblastí je absence sociálního zázemí. Příčinou je minulost a oddělení od původní rodiny. Druhou oblastí je sociální izolace. K té dochází v důsledku umístění dětských domovů mimo centrum města či obce. Zároveň výchova podléhá režimu, který výrazně omezuje volný pohyb. Na tento problém v rozhovoru jedna z participantek sama upozorňovala. Třetí oblastí je emocionální nezralost. Příčinou je odloučení od rodiny nebo velmi omezený kontakt, čímž dochází k dlouhodobé citové frustraci. V neposlední řadě ústavní výchova nabízí velmi omezený prostor pro soukromí a intimitu. Pro osamostatnění je významnou překážkou poslední oblast, kterou je sociální závislost.

Riziko nezvládnutí nabyté svobody

Opouštět domov, který charakterizuje režim, pravidla a hranice může být velmi lákavé. Večeřová Procházková (2023) poukazuje na potřebu dospívajícího mít stabilní oporu, pevné hranice, od kterých by se mohl odrazit a vůči kterým by se mohl vymezit. Co s mladým člověkem udělá naprostá volnost a svoboda? Dokáže vnímat možná rizika? Dokáže se ubránit lákadlům a nástrahám? Jaký dopad na budoucí život mají rozhodnutí a skutky, které učiní

ve zlomové životní situaci pod vlivem pocitu svobody a samostatnosti? Tématu jsem se v rozhovoru nevěnovala do hloubky, ale většina mých participantů se možných negativních důsledků dotkla ať už obecně nebo v souvislosti s vlastním životním příběhem. Někteří jsou si rizik pouze vědomi, jiní nesli následky svých rozhodnutí dlouhodobě.

Je třeba si uvědomit, že většina dětí, vyrůstajících z různých důvodů mimo vlastní rodinu, má za sebou traumatické zážitky, v jejichž důsledku dochází k omezení schopnosti seberegulace. Zároveň je výrazně snížena schopnost vstupovat do mezilidských vztahů. Tato zátěž se táhne celým životem a zvyšuje pravděpodobnost, opakovaných problémů. (Goldingová 2013)

Adam: *„Mám rád rušný život a změny. Potřebuji v životě nějaký rozruch. Proto jsem se taky přestěhoval do Prahy, protože je živá.“*

Janussü: *„Ale je třeba si to pořád připomínat, protože to vlastně bylo jedno z nejtěžších období a zároveň jedno z nejhezčích období. Protože člověk se najednou fakt stane dospělým. A už je to všechno jinak. Člověk už nemusí dodržovat režim, kterej mu nastavují druzí. To je na tom to úplně to nejsvobodnější. Ne nadarmo děcka odchází v osmnácti, protože se těší na tu svobodu. Bohužel ne vždycky to dobře dopadne.“*

Emílie: *„Ale teď už jenom záleží na tom, že člověk, když vlastně i když je na té komunitě, tak je pod dohledem, ale jakmile ti lidé z té komunity odejdou do toho vlastního života, tak se většina děcek utrhne ze řetězu, jo. Že vlastně si pak dělaj co chtěj, ... Co se týče finanční stránky, tam je to tak, že většinou byli omezováni, tím že vlastně nedostali to, co chtěli, jo. Rodiče třeba řekli, ne. To nepotřebuješ. A samozřejmě v dospělosti potom, když už člověk je jako sám za sebe i finančně, tak vlastně si to dopřeje. A pak zjistí, že už nemá ani třeba ani na ten nájem. Protože to utratil hned první den, co dostane výplatu, jo. Nebo nemá pak ani na jídlo nebo na cokoliv.“*

Většina dotazovaných mluvila o příbězích druhých, které znají z vyprávění nebo s nimiž byli v osobním kontaktu. Jedna participantka uvedla vlastní osobní zkušenost.

Jóga: *„Takové to moje první juchů do světa. Asi dva měsíce jsem si to užívala, ale pak přišlo to peklo. Já jsem se styděla jít za mamkou.... Jo, že jsem byla na tom špatně nebo bídě, ale chtěla jsem se z toho vyhrabat sama.... Asi do pětadvaceti let jsem měla takové létací období. Jako vlastně z práce do práce nebo z města do města. Taková jsem byla hodně nezakořeněná. A v podstatě jako mně bylo i vše jedno. Nechápala jsem, co to jsou vztahy mezilidský. Spíš jsem si to chtěla všechno vyzkoušet. Já jsem si pak začala uvědomovat, hlavně když jsem byla*

sama v (organizace), tak jsem si začala uvědomovat, že jsem naši rodinu brala jako povinnost. Že jsem si nic neužila.“

Je zásadní rozdíl, zda je svoboda ochutnávána postupně. Zůstává možnost opírat se o rodinná pravidla, zvyky, zkušenosti, hodnoty, rituály. Je se o co opírat, je k dispozici pomyslný kompas. Kromě toho v takovém případě obvykle, i když také ne vždy, trvá určitá pozvolně ustupující kontrola rodiny, dokud není proces osamostatňování dovršen. I tak je možné klopýtnout, udělat unáhlená, riskantní, na první pohled snadná rozhodnutí, která mohou mít negativní důsledky. V takovém případě však za mladým dospělým stojí rodina. Je koho požádat o podporu, dočasné útočiště nebo finanční pomoc. Mladí dospělí bez rodinného zázemí se nemají kam vrátit. Často neznají možnosti podpory nebo místa, kde se pomoc nabízí. A pokud o takovém místě vědí, je otázka nakolik mají důvěru v systém. Životní příběhy obsahující vrchovatě nejistoty nejen v podobě pečujících osob, formy péče, ale i místa pro život, nedávají mnoho prostoru pro důvěru v pomoc, je-li péče či výchova formálně ukončena. V neposlední řadě jde také o vnímání sebe sama. Pocitu selhání, studu, viny a nedostatečnosti.

Zahájení samostatného života s finančním závazkem

Velkým překvapením bylo zjištění, že děti, které vyrůstají v dětském domově nebo pěstounské rodině, mohou být zatíženi při vstupu do samostatného života závazky vzniklými v historii. Z pěti dotazovaných tuto zátěž řešili tři. Jednalo se o závazky na zdravotním pojištění, za nezaplacené a dál neřešené jízdné MHD na kterém nabíhalo penále, dluhy za popelnice.

Jóga: „Taky se mi podařilo splatit dluh na zdravotní pojišťovně. To mi pomohli zjistit taky v (organizace). A to je pro děti z dětského domova nebo pěstounské péče náročné. Vůbec neví, že se platí popelnice, že se platí zdravotní pojištění. A najednou mají neskutečné dluhy. Nemají domov, peníze, jenom dluhy. Ale paní na zdravotní pojišťovně mi říkala, že můj dluh je ještě v pohodě. Ale pro mě to byla vysoká částka, i když jsem ji splatila, jak nejrychleji to šlo.“

Yanussü: „Já jsem kdysi jako malá jela na černo s mým bratrem. A v osmnácti mi přišlo, že mám zaplatit docela vysokou částku. Včetně toho, že i za bratra. Ale tam se ukázalo, že to není úplně v pohodě a nějak mu to i prominuli. Ale já jsem to musela splácet. Takže jsem to stihla ještě před odchodem. Za co jsem ráda, protože vstupovat do života jako i s tímhle by asi nebylo úplně jednoduchý. Ale takových dětí je spousta.“

Emílie: „*Takže já jsem kvůli tomu i nastřádala hodně pokut. Ty jsem nezvládala platit, že jo. Neměla jsem z čeho. Takže se to potom propadalo exekucím, kde vlastně jsem si nadělala strašně šílený dluhy. Jo a vlastně i kvůli tomu jsem potom jako by si řekla, že já si nebudu od nikoho půjčovat. Protože už mám dluhy a nechci potom ještě dlužit někomu jinému. Protože být zadluženěj, tak to je tak stresující záležitost.*“

Zbylí dva dotazovaní se na prahu samostatného života dostali do situace, kterou bez finanční pomoci z venku nebylo snadné vyřešit. Adresná pomoc v pravou chvíli umožnila zvládnout náročnou životní situaci bez zadlužení.

Adam: „*Hlavně jako mamce zamrazili účet. Takže to chodilo všechno mamce. Takže jsem byl vlastně tři měsíce jako bez nějakých financí. Tak jsem neměl, jak zaplatit nájem, za co se stravovat, šatit vlastně vůbec celkově jak žít. ... Řešili jsme to právě přes úřednici. Přes sociální pracovníci. Protože mě k ní jako přidělili. Jo a ta znala (organizace). To je organizace, která pomáhá takovým lidem. Tak jsem je poprosil. Oni za vás zaplatí nájem, pošlou vám nějaké peníze navíc. Takže to mi tenkrát jako pomohlo hodně.*“

Viktorie: „*Domovu se podařilo zprostředkovat pomoc v součtu asi padesát tisíc korun od dvou organizací, který mi poskytly peníze, abych mohla dostudovat. Abych mohla zaplatit nájem, zdravotní pojištění. Abych měla na jídlo a prostě na ty základní potřeby. To bylo velmi opravdu velmi zásadní. (organizace) mi pomohl. Byli jsme na zdravotní pojišťovně zjistit, jestli by nebyl možný nějaký odklad plateb.*“

V této souvislosti jsem se zajímala o problematiku dětských dluhů. Mezi nejčastější závazky, které vedly k exekucím byly pokuty za nezaplacení jízdného MHD, neuhrazené poplatky za odpad nebo neuhrazené půjčovné v knihovnách. Kromě samotného dluhu byly předmětem exekuce i poplatky. Tím docházelo k situacím, že dovršením zletilosti závazky výrazně převyšovaly majetek. S účinností od 1.7. 2021 přibyl v zákoně č. 89/2012 Sb. § 899a, který řeší problematikou dluhů nezletilých. Díky této zákonné úpravě došlo k zásadní změně. Ke splnění dluhu nezletilého dlužníka může být užit výlučně majetek nezletilého ke dni nabytí plné svéprávnosti nezletilého.

7.1.2 Co považují mladí dospělí za podstatné pro samostatný život?

Na druhou výzkumnou otázku nacházejí odpověď témata: vzdělání a zaměstnání, bydlení a psychická odolnost.

Vzdělání a zaměstnání

Ze všech rozhovorů jednoznačně vyšla znalost podmínek, které je nutno splnit, aby došlo k přiznání dávky pro pěstouny nebo přímo pro mladé dospělé připravující se na budoucí povolání. To se v některých případech jeví jako hlavní motivace ke studiu.

Adam: „A do dvaceti šesti let můžu studovat zadarmo. A na vysokou to není. To bych nedal, když jsem nedal ani kadeřníka. Tak chci mít alespoň víc oborů. A hlavně musím mít status studenta, abych měl nárok na ten příspěvek.“

Jóga: „Jakože já jsem studovala tu zahradnici. Ale pak jsem se zpátky vrátila do té samé školy, že jsem chtěla na chvíli studovat, abych vlastně měla příspěvek.“

Viktorie: „Třeba, když jsem byla v tom domově a řešila jsem dávky, tak na mě koukali, jako že ty situace vůbec neznali. A když jsem odešla z domova, ještě jsem studovala mně bylo řečeno, že nemám už nárok. Měla jste dost času na to, abyste dostudovala. Kdo dává kompetence tomu pracovníkovi, aby hodnotil nebo soudil, jako co a jak já jsem studovala nebo nestudovala?“

Yanussü: „Já upřímně jsem strašně ráda, za to že díky té novele je ten zaopatřovací příspěvek. ... Ale jsou tam určitý podmínky. Člověk musí studovat. Bohužel spousta dětí nestuduje. Protože třeba šly na obory, který nebyly úplně ony.“

Tři participanti z pěti dosáhli výučního listu v oboru kuchař nebo zahradník. Tyto obory patří mezi často volené u dětí, které končí speciální školu nebo základní školu.

Graf 3: Dosažené vzdělání.

Zdroj: Vlastní výzkum

Pemová & Ptáček (2022) dávají do přímé souvislosti zanedbávání dítěte v kojeneckém a batolecím věku se zvýšením pravděpodobnosti selhávání ve školním prostředí a předčasné opuštění vzdělávacího systému.

Vzhledem k poruchám učení u dětí s vývojovým traumatem nebo v důsledku nevhodných podmínek ke studiu ve smyslu nepřilíš podnětného prostředí. Jedná se o učební obory, které nekladou vysoké nároky na teoretickou výuku a jsou primárně zaměřené na výuku praktickou. Problémem je, z mé zkušenosti v práci s dětmi v NRP, že ač jde o přípravu na budoucí povolání, k získání výučního listu z důvodu ukončení studia nedojde. Případně se zaměstnání jeví jako málo atraktivní, nedostatečně společensky uznávané a nenabízející dostatečné finanční ohodnocení.

Adam: *„A pak už bylo všude plno, tak jsem šel na učební obor kuchař – číšník. To mám hotové. Mám výuční list, ale nebavilo mě vařit.“*

Adam se rozhodl pro studium oboru ošetrovatel. Ve studiu pokračuje, ale věnuje se i mnoha jiným aktivitám například ve filmovém průmyslu, módní agentuře nebo jako influencer.

Jóga: *„A mamka si myslela, že když aranžuju kytky, že chci být zahradnice. Tak mě nějak do toho tlačila. A já jsem jako měla trošku růžový brejličky, že mě to pak bude bavit. Ano aranžování kytěk mě baví, ale jako zahradničení ne. Jako koníček dobrej.“*

Jóga se práci zahradnice také nevěnuje. V rámci rozšiřování možností uplatnění na pracovním trhu absolvovala několik kurzů. Získala certifikát na služby barmanské, baristické, kadeřnické a masérské. Posledně jmenované služby ji baví, naplňují a je to obor, kterému se věnuje a kterým si zajišťuje trvalý příjem.

Emílie: *„No v podstatě, jakmile jsem dostudovala, tak jsem si vlastně... Takhle v rámci nabídky pro SOS dětský vesničky, tak jeden hotel v Praze nabízel vlastně pro ty, co udělali tu školu pro kuchaře, zaměstnání.“*

Emílie se jako jediná ze tří dotazovaných, kteří zatím ukončili vzdělávání výučním listem, věnuje oboru, ve kterém se vyučila. V rámci uplatnění na trhu práce prošla obdobím bez zaměstnání, obdobím, kdy vykonávala pomocné práce například úklid. Po několika letech u stejného zaměstnavatele se postupně, možná díky ochotě vypomáhat ve chvílích, kdy kolegyně nestíhaly a zákazníci by museli čekat zbytečně dlouho, vypracovala na pracovní

pozici v gastronomii, kde, jak sama uvádí, je spokojená. Z toho je patrné, že dosažené vzdělání není jediný předpoklad pro získání a udržení pracovní pozice.

Viktorie: „...*když jsem odstátnicovala, tak to pro mě bylo velmi silný. To že dneska vlastně to vzdělání v podstatě nic moc neznamena, ale to, že jsem to zvládla přes všechny překážky. Dostudovala jsem to opravdu i s tím posledním rokem. Já jsem třetíak na bakaláři vlastně absolvovala už mimo domov.*“

Zmínku o tom, že dnes vzdělání moc neznamena je třeba uvést na pravou míru. Viktorie je šest měsíců bez zaměstnání. Potýká se se sníženou pracovní schopností. Omezení jsou zásadní pro praktický výkon zaměstnání, ale nejsou v procentním vyjádření dostatečná, aby došlo k přiznání invalidního důchodu. Omezením je porucha periferního vidění, která je překážkou pro získání řidičského průkazu. To je výrazný hendikep pro práci sociálního pracovníka v terénu.

Yanussü: „*Studovala jsem VOŠ, ale byla jsem myslím v prváku. Končila jsem prvák.*“

Poslední dvě participantky shodou okolností studovaly obor sociální práce. Obě se vystudovanému oboru chtějí věnovat a pomáhat klientům sociálních služeb nejen díky dosaženému vzdělání, ale také svými osobními zkušenostmi. Yanussü zastává pozici peer konzultantky pro zletilé v procesu osamostatňování.

Bydlení

Nejpalčivější otázkou v procesu osamostatňování je, kam má mladý dospělý z NRP nebo ÚV odejít. Řešení této otázky zahrnuje velké množství jednotlivých kroků. Pro někoho každý jednotlivý krok může představovat samostatnou překážku, pro většinu komplexní řešení situace je novým a velmi náročným úkolem.

Jednou z možností pro samostatné bydlení po odchodu z NRP nebo ústavní výchovy jsou domy na půl cesty. Ne všichni participanti měli možnost tuto službu využít. Ne všichni o ni stáli. Nelze popřít, že bydlení uváděli všichni spolu se zdrojem příjmu jako zásadní otázku, kterou bylo nutné vyřešit.

Adam: „*Musel jsem řešit hlavně bydlení. Protože mě pan majitel, u kterého jsme byli s tou mamkou, s tou pěstounkou, tak mě chtěl vyhodit během měsíce. Což jsem vůbec nevěděl. Nerozuměl jsem nájemní smlouvě. Nevěděl jsem, kolik mám zaplatit nájemné. Vlastně jsem nevěděl vůbec nic. Všechno pro mne bylo nové. ... Ale ohledně bydlení to bylo těžké. Protože jsem měl strach, kde vlastně budu vůbec bydlet. Protože jsem student a máme ve škole intr. Ale když jsem se ptal, jestli bych tam mohl bydlet, řekli mi, že jsou tam ubytování uprchlíci z*

Ukrajiny. Tak jsem musel hledat ubytování, kde se dalo. Několikrát jsem přespal u kamarádů. Protože pracuje pro nějakou romskou organizaci, tak mi pomohla tím, že našla v Praze byt. U organizace, která pomáhá romským lidem a dětem. Tam se platí za měsíc tři tisíce. To je v pohodě. To je výhra. Je to spolubydlení. Jsem tam ještě s jedním klukem a je to v pohodě. Můžu si našetřit na svoje bydlení a žití.“

Adam se ocitl v situaci, že musel využít přespání u přátel, protože neměl zajištěné bydlení. Díky organizaci získal spolubydlení a je schopen finančně zvládnout úhradu nájemného.

Jóga: *„Protože já, když jsem odešla, tak jsem žila v centru sociální prevence. To je ubytovna pro mládež. Něco jako na půl cesty. Platila jsem svůj první nájem, byl to nácvik, jak se starat sama o sebe. Platila jsem nájem tisícovku.“*

I když Jóga využila možnost sociálního bydlení, po jeho opuštění se dostala do situace, že přespávala u známých, ale využila i nabídku úplně neznámého muže. Byla to volba menšího zla. Přespát na ulici nebo u někoho neznámého.

Viktorie: *„... tak prostě víte, že bydlení bude nejhlavnější. Zároveň bydlení, na který vám stát bude ochotnej přispět skrze sociální dávky. Ať je to příspěvek na bydlení nebo ať je to doplatek na bydlení jako hmotná nouze a podobně. ... A měla jsem příspěvek na bydlení. Tím jsem hradila část bydlení. A jinak mě podpořily nějaký nadace. Sociální nadační fond městské části, ve které jsem vlastně měla sociální byt. To je taky podstatný. Ne každéj má tu možnost sociálního bydlení. To jsem měla velký štěstí.“*

Viktorii pomohly k samostatnému bydlení jednak možnost získat sociální byt a také podpora nadací a sociální dávky.

Yanussü: *„No tak v prvé řadě nějaký bydlení. To pro mě bylo hrozně podstatný. Nežít už v nějakém režimu. Prostě jsem potřebovala být sama a mít klid. Na všechno a bez dětí kolem sebe. Takže pro mě bylo dobré to, že jsem velmi dobře věděla, co chci. Takže jsem šla do podnájmu. Kterej nebyl úplně levnej. ... Že jo a potom už jsem si zažádala o městskej byt, teda o sociální byt. Kterej mám doposud. Kterej jsem získala hned, asi měsíc po odejití z dětskýho domova.“*

Yanussü měla naprosto jasno v tom, co chce. Věděla, že je ochotná hradit vyšší nájemné, ale získá tím soukromí a zbaví se režimu, který ji omezoval. Měla štěstí, že jí byl přidělen sociální byt, kterého si velmi váží a nehodlá jej opustit.

Emílie: „*Ta vesnička nenabízí jakoby dočasný byty nebo tak. To vůbec nemají. ... Odjela jsem do té Prahy, kde jsem pracovala a měla jsem zajištěný ubytování od nich v hotelu na tři měsíce. A pak jsem si musela najít něco svého. ... to bydlení, co jsem pak našla, tak to bylo taky skrz tu jednu kolegyni. Že ona měla navíc jeden pokoj, kterej mi pronajala. Tak vlastně jsem šla k ní. Takže jsem to vlastně měla jednoduchý. No, takhle na tom začátku.*“

Emílie měla v úplném začátku osamostatnění štěstí v podobě zajištěného krátkodobého bydlení od zaměstnavatele. Následně si zajistila podnájem. V Praze však vydržela necelý rok. Po návratu na Moravu se i ona dostala do situace, že neměla jistotu bydlení. I ona přespávala několik měsíců u známých. V okamžiku, kdy si uvědomila, že je závislá na pomoci a dobročinnosti svých přátel, došlo jí, že pokud se přátelé z jakéhokoli důvodu rozhodnou podporu ukončit, zůstane na ulici. Následovalo využití podpory organizace a sociálního bydlení. Potom spolubydlení s kamarádkou a poté pronájem bytu s bratrem a kamarádkou. Nakonec soužití s manželem v jeho bytě.

Psychická odolnost

Na psychickou odolnost lze nahlížet ze dvou různých úhlů pohledu. První nabízí odolnost ve smyslu směrem k vnějšmu světu. Kolik a jakých vnějších překážek je třeba překonat. Jak se vyrovnat s odloučením od rodiny. Jak přijímat změny, bez možnosti vlastního rozhodování. Jak se naučit žít v systému, kde je dítě vnímáno jako jedno z mnoha. A mnoho dalších situací, ve kterých je sice dítě aktérem, ale je o něm rozhodováno někým jiným.

Druhý pohled vyjadřuje postoj k sobě. Goldingová (2013) upozorňuje na narušení vnímání sebe sama v důsledku vývojového traumatu. Konkrétně jde o narušení sebeobrazu, vnímání sebe sama jako bezmocné, neschopné, špatné a nehodné lásky. Dítě je přesvědčeno, že vše zlé, co ho v životě potkalo, si zavinilo samo. V důsledku toho je pro něj náročné vidět možnost pomoci z venku, požádat o ni a přijmout ji.

Levine & Klineová (2012) vysvětlují spojení silných emocí se traumatickým zážitkem. Není-li pečující osoba dítěte s tímto faktem obeznámena, může to mít za následek nepochopení chování dítěte. Neboť i na nepatrné podněty reaguje jako by bylo v ohrožení života. Toto může být pro pečující osobu velmi náročné.

Hughes (2011) uvádí, ve kterých oblastech dochází, v důsledku komplexního traumatu, k narušení. Těmito oblastmi jsou například nedůvěra k lidem, pocity izolace, problémy s hranicemi ve vztazích, psychosomatické potíže, poruchy paměti. Dále poruchy chování zahrnující impulsivitu, agresivitu, neochotu ke spolupráci, opoziční chování, problémy s respektováním hranic a limitů, poruchy příjmu potravy, poruchy spánku, problémy se

zneužíváním návykových látek. Poruchy učení konkrétně poruchy pozornosti a učení, špatné porozumění řeči a slabá slovní zásoba, problémy se zaměřením na úkol a jeho dokončení.

Adam: *„Ale bojím se hodně toho normálního života. ... Z toho mám strach. Že třeba nevydržím v jednom vztahu. Musím se sebrat a být chlap a zůstat u jednoho do konce, do konce života.“*

Jóga: *„A k mamce jsem se jít styděla. Vždycky, když jsem měla problém, tak jsem se za to styděla. Tak jsem mamku asi pět let neviděla. ... A to byl moment, kdy jsem si říkala, že si mamku nezasloužím a musím si poradit sama. Tím jsem si k mamce zavřela dveře a zakazovala jsem si se s ní potkat. Když se mi nedařilo, tak jsem se nikomu neukazovala, byla jsem zalezlá jako krtek. Než jsem se dala do pořádku. ... Můj přítel u mě pozoruje určité chování, které není příjemné, ale on mi to nezazlívá. Protože ví, čím jsem si prošla. On má pochopení pro moje záchvaty vzteku. Já mám pocit, že mi nerozumí a čím víc se on snaží, tím víc jsem zuřivá. ... Hodně jsem se uklidnila. Dřív jsem byla ovlivněná okolím. Všechno špatné jsem vztahovala na sebe. Už jsem se naučila, že když se někdo zeptá, proč něco dělám nebo nedělám, proč něco někam dávám nebo nedávám, tak ho to zajímá. Už to nevnímám jako kritiku.“*

Viktorie: *„Ale to je moje zvýšená úzkostnost. A moje katastrofické scénáře, jak jsme to nazvali v terapii. Tak to je něco, co je mi velmi vlastní a potřebuju na to tom pracovat, aby se to změnilo, prostě abych se naučila žít s nějakou mírou životní nejistoty. Protože ta je teď o dost větší, než kdy dřív byla. ... A propadám do takových depresivních stavů. ... Až se mi rozjela, ještě v kombinaci s nějakými vztahovými problémy, tehdy jsem prožívala velmi emocionálně náročněj vztah, tak se mi tehdy rozjel psychický problém. Úzkostně depresivní porucha, se kterou se nějakým způsobem potýkám dodnes.“*

Janussü: *„Takže jako na nějaký tvoření vazeb vůbec nebyl prostor. A navíc pro mě to bylo ještě o to složitější, že já jsem neměla žádný společný věci s těma dětma obyčejnýma.“*

Označení dětí jako obyčejných znamená vyrůstajících v rodině. Jinak by se také dalo chápat, jako děti bezstarostných. To lze pochopit vzhledem k tomu, čím si Janussü prošla. Odebrání z rodiny, umístění do pěstounské rodiny a následné vrácení z pěstounské péče do dětského domova. Janussü uvedla, že byla náročné dítě a v DD ji nezvládali. Cairns (2013) uvádí, že zranění lidé prožívají emoce destruktivního typu. To vede k ukončení PP a návratu do ústavní výchovy Co takové putování, které si dítě nevybralo, pro jeho vnímání sebe hodnoty znamená? Lze najít v životě vůbec nějaké jistoty? Je možné věřit pečujícím osobám?

Emílie: „*Tak to už pro mě bylo potom hodně takový stresující a blbý. Ale nemohla jsem nic dělat, protože já jsem byla zrovna v takové té fázi, kdy jsem měla ze všeho strach. Takže jsem tam byla v podstatě i u ní zalezlá.*“

Ptáček (2014) představuje výsledky longitudinální dětské studie, z níž vyplynulo, že sebehodnocení představuje ve vývoji dítěte zásadní složku, která má podstatný vliv na jeho další sociální vývoj a uplatnění. Podstatnými jsou oblasti agresivity, sebehodnocení a emoční lability. Nejvýznamnější propady byly zaznamenány u dětí z dětských domovů. Důvodem může být nedostupnost emoční podpory dospělé osoby, nestabilní prostředí, absence dospělého vzoru v podobě rodiče a další. Vnímání sebe sama, své hodnoty a důvěra ve své schopnosti, to postrádají děti s traumatem, a to významně ovlivňuje jejich budoucí život. Ať už se jedná o opuštění, zanedbávání, týrání nebo zneužívání dětí těmi nejbližšími. Těmi, kteří primárně mají poskytovat lásku, péči, bezpečí. Pokud takto zraněné děti a spolu s nimi také náhradní pečující osoby bojují s následky traumatu, kterými jsou poruchy učení, poruchy chování sociální deprivace nedůvěra v sebe, v ostatní lidi a ve svět vůbec, je s podivem, jak málo je využívána odborná psychiatrická, psychologická nebo psychoterapeutická pomoc.

Frantíková (2008) uvádí „Pomoci dítěti vyrovnat se s minulostí je jedním z největších a také nejtěžších úkolů pěstounů. Musí hledat nové a nové cesty a příležitosti. Někdy se to podaří – třeba za pomoci odborníků. Ne každý psycholog má však zkušenosti s dětmi vyrůstajícími v náhradní rodinné péči. Stojí za to předem si zjistit, na jakého odborníka je vhodné se obrátit.“ (Frantíková, 2008, s. 24)

O podpoře tohoto druhu se v souvislosti s psychickými problémy zmínila pouze jedna participantka. U další, podle jejích slov, bylo využito psychologické vyšetření jako podpůrný zdroj pro výběr vhodného studia. V tomto kontextu soudím, že jde o nevyužité rezervy, které by mohly pozitivně ovlivnit další vývoj dítěte. Především v otázce zdravé sebedůvěry, kterou podle jedné z participantek, děti z DD postrádají. „*Nevím, jak je to u dětí v jiné péči, ale mám pocit, že mají velmi nízký sebevědomí, anebo ho mají až jako neadekvátně neúměrný. Doporučuji, přála bych jim nějakou větší sebedůvěru. Sebevědomí těm, kteří ho nemají. Těm, kteří ho postrádají. A těm, kteří ho mají moc...*“

7.1.3 Kdo a jak pomohl mladým dospělým osamostatnění zvládnout?

Na třetí výzkumnou otázku odpovídají témata: přesvědčení, že se mohu a musím spolehnout jen na sebe, potřeba průvodce a sociální síť.

Přesvědčení, že se mohu a musím spolehnout jen na sebe

V kontextu cílů diplomové práce by se mohlo zdát, že odpověď na otázku, kdo a jak pomohl mladým dospělým osamostatňování zvládnout, by byla odpověď „Já sám/a“ tou nejzdravější. Je však otázkou odkud pramení přesvědčení „mohu a musím se spolehnout jen na sebe. Podrobněji jsem téma nezkoumala a nedoptávala jsem se, protože vyvstalo až při zpracovávání rozhovorů. Z toho důvodu nejsem schopná určit, jestli jde o reakci na nenaplnění potřeb pečujícími osobami nebo zda přesvědčení pramení z negativní zkušenosti s pomocí z venku či je výsledkem sebejistoty díky zkušenosti, že mladí dospělí úkoly, které jim život připravil zvládli. V rozhovorech zaznívaly příklady obou variant. V případě, že se jedná o reakci na deprivaci jde o neuvědomovaný způsob chování.

Jóga: *„Nepouštěla jsem k sobě nikoho, kdo mě chtěl, takzvaně zachraňovat. Nechtěla jsem k sobě někoho, kdo mi chtěl pomoci, protože jsem s pomocí druhých měla špatnou zkušenost. Zkušenost, že je to něco za něco. A taky jsem se cítila méněcenná, nezodpovědná. A vadilo mi, že oni se snaží být zodpovědní za mě. Cítila jsem se, jako bych přišla o občanku. ... Vždycky je lepší spoléhat se sám na sebe. Nikdy se nespolehejte na lidi v práci..... Nikdy. Spolehejte se jen sám na sebe. Ať je to v rodině, ať je to v práci ať je to kdekoliv.“*

Viktorie: *„Takže mně pomáhá v těch dalších výzvěch říkat si, že jsem zvládla tohle, tohle a tohle. ... Ale někdy vlastně to vědomí, co všechno už jsem musela zvládnout mě spíš deptá.“*

Yanussü: *„A nějak jsem si říkala, že si to prostě musím vybojovat sama. ... Někdy mě ten život naučil, že nejlíp je, spoléhat se sám na sebe. Co si člověk neudělá, to nemá.“*

Potřeba průvodce

Není snadné si představit a otázkou je, zda je to vůbec možné, jak náročné musí být ocitnout se v lepším případě v novém domově v horším případě bez jistoty střechy nad hlavou a bez podpory rodiny nebo blízkých. Většina pěstounů plní roli náhradní rodiny i po osamostatnění svěřených dětí. Podpora, které se mnohým dostalo, byla v případě opouštění dětského domova závislá právě na kvalitě vztahu mezi zaměstnancem a zletilým. V případě, že pěstoun dosažením zletilosti přerušil se svěřeným dítětem kontakt nebo zaměstnanci

z výchovných zařízení nejsou ochotni poskytovat podporu bývalým svěřencům, další možností je navázání spolupráce s NNO zaměřenou na pomoc zletilým bez podpory rodiny.

Adam: *„Přes sociální pracovníci. Protože mě k ní jako přidělili. Jo a ta znala organizace, které pomáhají takovým lidem. Tak jsem poprosil tu organizaci, která pomáhá těm lidem. Oni za vás zaplatí nájem, pošlou vám nějaké peníze navíc. Takže to mi tenkrát jako pomohlo hodně. To bylo moje štěstí, že mi pomohli, protože rodina mi nepomohla vůbec.“*

Jóga: *„To musím taky říct, že to bylo díky (organizace). Který nás navedl na jedno sdružení, myslím, že to byl program První úspěch. Člověk totiž odejde ze školy a málokdy ví, co ho čeká. A jenom víte, že musíte jít pracovat a jste vystrašený a zmatený. I když vás někdo připraví, tak je to neznámo. Myslím si, že to sdružení mě hodně posunulo taky. ... A za to, že jsem čistá, za to vděčná i sobě i (organizace). Že jsem to všechno zvládla. I když mám za sebou věci, o kterých nechci mluvit, protože to bylo jako projít peklem, ale v (organizace) to ví, a nakonec jsem se přiznala i mamince“*

Viktorie: *„To byl jednoznačně (organizace). Tehdy mi bylo osmnáct nebo možná devatenáct. A ta podpora pro mě byla velmi důležitá v tom procesu. A taky sociální pracovníce v domově je člověk na svém místě.“*

Yanussü: *„A musím říct, že u nich v (organizaci) jsem trávila vlastně nejvíc času. A díky nim vlastně jsem i odešla. Takže oni mě jako by učili všechno. A vlastně mi pomáhali s odchodem.“*

Emílie: *„Tak pro ty je tady (organizace). Ty vlastně těm dětem pomáhali. Právě se aspoň trochu zorientovat v těch věcech, jako jsou úřady práce a tak.“*

Z uvedeného mi vyplývá, že nejzásadnější formou pomoci z dlouhodobého hlediska není pomoc materiální povahy, ale významnou roli pro budoucí život sehrává podpora při získávání kompetencí. Toto je prostor pro sociální práci, kterou Matoušek (2008) definuje jako podporu schopnosti klienta řešit problém, adaptovat se na nároky a vyvíjet se. Dotazovaní jako nejúčinnější formu pomoci uvedli osobní doprovázení v nových situacích. Toto má nejen význam preventivního charakteru, ale především to přispívá k osobnímu růstu, samostatnosti, zvýšení sebedůvěry a posílení odvahy k dalším samostatným životním krokům

„Na jednu stranu jsem věděla, že už mě tam nechťejí a na druhou stranu mi to znělo tak jako, že my se s tebou nepotřebujeme loučit. Prostě běž si a užij si to. Měla jsem pocit, že jsem jim ukradená.“

Sociální síť

Domnívám se, že přístup k dětem v dětských domovech nebo NRP, k čerstvě zletilým či k mladým dospělým, kteří dočasný domov opouštějí není dán pouze systémem. Do značné míry je postaven na konkrétním zařízení, a především na osobnosti zaměstnanců/pěstounů. Jako v mnoha dalších pomáhajících profesích je rozdíl, zda pracovník přistupuje k profesi jako k zaměstnání nebo jako k poslání. V úvahu je ale také třeba brát náročnost tohoto povolání. Zásadní je navázání vztahu, který už sám o sobě je pro děti léčivý a hojí mnohá zranění. Dává zakusit, že vztahy jsou bezpečné. Ukazuje nebo by alespoň měl ukazovat, že dítě má nárok nejen na uspokojování základních potřeb, jakými jsou bezpečný domov, strava, ošacení a vzdělání.

Práce s dospívajícími je obecně náročná z důvodu této specifické vývojové fáze. Macek (1999) vysvětluje hlavní úkol dospívání jako separaci od rodiny, která vede k vědomí vlastní identity. Projevy dospívání jsou rebelství dospívajících, opozice a vzdor vůči rodičům, v důsledku zájmu o nové věci také experimentování.

Další zátěží pro pracovníka, může být velmi náročné opakovaně se citově angažovat a dál v mnoha případech ze dne na den ztratit kontakt. Což může vést k vyhoření, které je pochopitelné, ale pro děti může být další zátěží. Jedna z participantek, i když sama přiznává, že to s ní nebylo jednoduché, na zaměstnance DD vzpomíná takto *„Na jednu stranu jsem věděla, že už mě tam nechťejí a na druhou stranu mi to znělo tak jako, že my se s tebou nepotřebujeme loučit. Prostě běž si a užij si to. Měla jsem pocit, že jsem jim ukradená.“*

Tady je na místě zmínit nutnost psychohygieny, intervizí a supervizí, které mají být pečujícím a tím potažmo i dětem samotným nápomocné.

Dotazování, jako výraznou pomoc v procesu osamostatňování a v samostatném životě, označují nejen pomoc profesionální, ale také pomoc přátel, kamarádů, známých nebo rodiny, z nichž je tvořena záchranná sociální síť.

Jedna z dotazovaných je s tetou z dětského domova stále v kontaktu a potřebuje-li radu nebo pomoc, může se na ni obrátit, i když formálně už nespolupracují. V osobní rovině udržují blízký vztah.

Adam: *„Určitě to je právě ta teta z Ameriky. A přátelé, kteří už mají být. Ti už ví, do čeho šli. A do čeho bych šel i já, Takže mám díky nim větší přehled.“*

Jóga: „*Určitě, aby si našli dospělého kamaráda. Ne aby se ptali na pomoc dospělého, ale aby si vytvořili vztah. Já jsem si našla v Praze takovou ženskou, kterou zbožňuju. Aj mamince jsem to řekla. Ať se nezlobí, ale že mám něco jako druhou mámu. A asi bych to doporučila ostatním.*“

Viktorie: „*Přála bych těm lidem, aby měli takovou podporu, jako jsem měla já. ... ano (organizace) a taky přátelé a teta v tom dětském domově.*“

Yanussü: „*Prostě ať mají někoho jistýho. Nějakýho člověka bezpečného a jistého, kterému můžou důvěřovat. A kdo jim zůstane. Kdo je neopustí za půl roku, až si najdou bydlení. Beru to podle sebe. Protože jak říkám, kdybych neměla holky, který znám spoustu let a mám je dodneška, tak nevím. Jsem za to ráda.*“

Emílie: „*No já mám tu pěstounskou mamku, taky (organizace). A taky kamarádky, který už jsou taky dospělý a mají nějaký zkušenosti.*“

V souvislosti se vztahy je třeba brát v úvahu i vztahy partnerské. I zde mají mladí dospělí velmi komplikovanou situaci. Především pro dospívající vyrůstající v ÚV, ale i v NRP je to nepopsaný list. Komplikací je buď naprostá absence funkčních partnerských vztahů jako vzoru nebo negativní zkušenost s disfunkčními partnerskými vztahy rodičů. Nepominutelným faktorem pro budování vztahů je attachmentová vazba. Levine & Heller (2012) podporují poznání vlastního citového pouta a tím i možnost pochopit své chování v konkrétních situacích s ohledem na bezpečí při sblížení.

Jak bylo zmíněno, mezi podporujícími se vyskytli i rodinní příslušníci. Tím se dostávám k poslednímu tématu, které z rozhovorů pochopitelně vyvstalo a tím je biologická rodina.

Biologická rodina

Podle Listiny základních práv a svobod, Úmluvy o právech dítěte a také podle zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, má každé dítě právo na to vědět, kdo jsou jeho rodiče. Z jakého prostředí pochází. Dále má právo, je-li to v jeho zájmu být v kontaktu se svými rodiči. Omezení v kontaktu stanovuje rozhodnutím soud, který má možnost podle okolností styk dítěte s rodiči upravit. Rodiče buď úplně zbaví nebo omezí v rodičovské zodpovědnosti. Pěstouni mají zákonnou povinnost podporovat sounáležitost dětí, které mají svěřené do péče a jejich rodiny. Pěstounství se liší od osvojení právě tím, že vazby dítěte s původní rodinou nezanikají. Proto by pěstouni neměli bránit v kontaktu dětí s rodinou, ale podporovat je.

Protože jsem v rozhovorech otázkami necílila na případné omezení kontaktu mezi participanty a jejich biologickými rodiči, nemohu s jistotou uvést, co bylo příčinou přerušení kontaktů. Všichni dotazovaní se v dospělosti s některým z členů původní rodiny stýká.

Adam: *„Já se se svojí pravou rodinou nestýkám. Viděl jsem je dvakrát v životě. Ted' přiletí sestra z Ameriky a chce jít za naší pravou rodinou. Ptala se, jestli půjdu s ní. Ale já nechci. Já s tou rodinou nechci mít žádnou citovou vazbu. Nechci je vidat, protože měl jsem u mamky všechno a mám všechno, co k životu potřebuju. To by byla další přítěž. Protože oni jsou typičtí Romové. Nepracují, nevzdělávají se. Mluví romštinou a já bych jim ani nerozuměl.“*

Adam je v kontaktu se sestrou, která díky adopci žije v USA. Rodina s Adamem neudržovala pravidelný kontakt. Není mezi nimi citová vazba a o vztah, jak sám uvádí, nemá zájem.

Jóga: *„V kontaktu s biologickou rodinou jsem nebyla vůbec. To jsem nechtěla. Protože maminka nám někdy řekla, to jsem byla asi ve druhé třídě, jestli volala do školy, ať jdu hnedka domů, že na mě čeká návštěva. No to byla pravá máma ještě s tatínkem. A můj tatínek zemřel, když mi bylo těch devatenáct roků. Takže od nich jsem žádnou podporu neměla. Ba naopak, spíš oni chtěli abych já jim pomohla.“*

Jóga v rozhovoru uvedla, že se k ní rodiče přihlásili, aby ona pomohla jim. V kontaktu, jak sama říká, s nimi byla jednou asi v druhé třídě.

Viktorie: *„Ale biologická rodina jako taková... S otcem se v podstatě neznám. On je cizí národnosti. Já jsem ho naposledy viděla možná v deseti letech. Takže otec nic a vlastně o něj jsem ani nestála. A moje mamka popravdě, té spíš poskytuju podporu já. A starší sestra, s tou jsme zrovna řešily protialkoholní léčbu v terapeutické komunitě. Díkybohu a poprvé v padesáti letech se začíná léčit. A předcházely tomu šílenosti, kdy já jsem tady z toho lezla po zdi.“*

Těžko si představit jaké okolnosti Viktorii vedly k rozhodnutí, v šestnácti letech dobrovolně odejít s mladší sestrou z domova a požádat o pomoc v krizovém centru. I tak nadále udržuje s matkou a oběma sestrami kontakt.

Janussü: *„Ale moje mamka, já jí nemám nic za zlé. No, prostě každé dělá blbosti. To je jasný, ale nás odebrali, mamka prostě dělala divočiny. A když si nás vzali pěstouni, tak soudně stanovili že se nesmíme nestýkat s biologickou rodinou. Což se ze zákona nesmí dít, ale děje se to bohužel. ... Jenže vím, že moje máma to nemá v životě taky jednoduchý. Ona se tak plácá životem a úplně jsem nechtěla jí o nic prosit. Protože vím, že stejně by mi nepomohla.“*

Z řečeného vyplývá, že kontakt s původní rodinou byl soudně zakázán. V osmnácti letech Yanussü nabídla sociální pracovnice navázání kontaktu s dědečkem. K obnovení kontaktu s dědečkem došlo a díky tomu i k navázání vztahu s matkou a polorodou sestrou o jejíž existenci neměla Yanussü tušení. Momentálně došlo ke kontaktu i s širší rodinou.

Emílie: *„Biologickou rodinu jsem vlastně poznala až chvíli po tom, co jsem se vrátila z té Prahy. To se nám vlastně naše biologická mamka ozvala, jo. Přes mého bratra, kterého našla na FB. ... Takže pro mě moje biologická mamka je sice ta, která mě porodila. Ale strašně dlouho trvalo nebo vlastně asi do teď ještě furt tam je ta nejistota, z mé strany k ní. Vlastně nejde o to, že mi nechtěla pomoci. Jo, za to jsem ráda, ale spíš, jakože za tu minulost. Že mohla udělat, že jo, některý kroky, který vlastně ona neudělala. Jo a jenom proto... Já jako chápu, že se bála, ale mohla se aspoň ozvat, jo. Zvlášť když si založila novou rodinu. Další děti, který už jsou taky dospělý, jo. A když jsme se jí ptali, tak ona řekla, že neměla pro nás sociální zařízení a tak. Abysme tam s ní mohli bydlet. A když ho měla, tak si nakonec založila svou vlastní rodinu a stejně na vás se vykašlala. Takže to je takový, že v ní nemám takovou důvěru.“*

Emílie žila odloučená od původní rodiny od sedmi let. Matka s dětmi neudržovala žádný styk. Znovunavázání vztahu iniciovala matka a vyhledala děti přes sociální sítě. Emílie kontakt s biologickou rodinou navázala až v dospělosti.

Každý rozhovor nabídl přiblížení jedinečného příběhu. V každém životním příběhu se objevují děti, jejich rodiče a následně náhradní pečující osoby. Každý příběh má však jiný kontext. A stejně tak každý participant zaujímá specifický postoj ke své původní rodině. Téma vztahů je pro život velmi důležité. Nejen jako sociální síť, jako podpora, jako bezpečí. Také jako prostor pro vlastní formování a sebeobraz. Všichni dotazovaní navzdory náročným životním cestě dnes více či méně pevně stojí na vlastních nohou, a to i bez podpory vlastní rodiny.

7.2 Shrnutí

Potřeby mladých dospělých lze rozdělit do několika skupin. Primární je uspokojení základních potřeb a zajištění bezpečí.

V širším pojetí zajišťuje bezpečí bydlení, v užším slova smyslu domov. Z rozhovorů vyplývá, že pro dotazované je podstatné soukromí, svoboda, prostor pro uplatňování vlastních kompetencí. Všichni mladí dospělí v rozhovorech potvrdili, že dříve nebo později v procesu osamostatňování měli možnost využít některou z forem finančně dostupného bydlení. Na tuto možnost je upozornil sociální pracovník, NNO, teta z dětského domova nebo kamarád/ka.

K uspokojení alespoň základních potřeb je nezbytné zajištění pravidelného finančního příjmu. V tomto ohledu došlo k významné pozitivní změně díky novele zákona 359/1999 Sb., který je účinný od ledna 2022. Zletilá osoba, která je nezaopatřeným dítětem, tedy studuje, má nárok na zaopatřovací příspěvek opakující se. Jedná se o dávku určenou pro mladé dospělé, kteří odcházejí z ústavních zařízení a z pěstounské či poručenské péče. Jednou z podmínek pro vyplácení příspěvku je spolupráce mladého dospělého se sociálním kurátorem a společné zpracování individuálního plánu. Pomocí při vstupu do samostatného života je i jednorázový zaopatřovací příspěvek, který je vplácen zletilým odcházejícím z NRP nebo ústavní výchovy. Ze všech pěti participantů se pouze jeden osamostatňoval v době, dostupnosti zaopatřovacího opakujícího se příspěvku. Ostatní toto komentovali jako velmi zásadní usnadnění situace.

Dotazovaní v době svého osamostatňování využili pro zajištění finančních prostředků nutných pro úhradu vlastních potřeb možnosti zaměstnání, brigády, podporu nadací a studijní stipendium. Samostatnou kapitolou je finanční gramotnost. Je důležité nejen zajistit potřebný příjem, ale také dokázat s ním efektivně hospodařit. V neposlední řadě vyhnout se zadlužení.

S finanční nezávislostí úzce souvisí konkurenceschopnost na pracovním trhu. Jedním z faktorů je dosažené vzdělání. Všichni participanté mají ukončené základní vzdělání. Další dosažené vzdělání je následující. Tři z dotazovaných dosáhli výučního listu. I když dva z dotazovaných se oboru, ve kterém získali výuční list nevěnují, rozšiřují si kvalifikaci studiem v dalším oboru nebo formou rekvalifikačních kurzů. Další participantky ukončovaly vzdělávací proces již v době samostatného života. Bez dozoru autorit díky vlastní cílevědomosti a kázni. Jedna z dotazovaných vystudovala vyšší odbornou školu. Poslední ukončila vzdělávání dosažením bakalářského titulu.

Všichni participanté považují stálé zaměstnání za prioritu. Tím že obstojí v konkurenci a uplatní se na pracovním trhu zároveň pozitivně ovlivňují vnímání sebe sama. Což v opačném případě dokládá příklad participantky s nejvyšším dosaženým vzděláním, ale zároveň se zdravotním znevýhodněním, které ji poměrně zásadně limituje při výkonu povolání. Několikaměsíční nezaměstnanost navzdory dosažené kvalifikaci způsobuje výraznou psychosociální zátěž.

Potřebu podpory v procesu osamostatňování dokládají participanté konkrétními příklady úkonů, které je zaskočily a se kterými si nevěděli rady. Například založení bankovního účtu. Může se zdát, že jde o banalitu, ale pokud se mladý dospělý neměl možnost zapojovat do podobných praktických záležitostí, slyšet, odkoukat nebo být přímým účastníkem podobných situací, může se cítit úplně bezradný, ztracený. To dokládá komentář: *„Ani bych nevěděla, co jim mám říct, když nevím, co potřebuju, co požaduju.“*

Jen namátkou uvedu praktické kroky, které bylo na začátku samostatného života nutné učinit, o nichž participanti hovořili jako o úplně nových, a tudíž náročných situacích. Je to například vyhledání bydlení, prostudování a uzavření nájemní smlouvy, zaplacení kauce, zajištění stěhování, přehlášení energie, pravidelné placení nájmu. Dále bylo třeba přihlásit se na Úřadu práce ČR, vyplnit žádosti/dokumenty, zorientovat se v nabídkách zaměstnání, absolvovat pracovní pohovor, uzavřít pracovní smlouvu. Naučit se hospodařit. Zařídit byt alespoň základním vybavením jako je nábytek, lůžkoviny, ložní prádlo, elektrospotřebiče. Samostatně zvládat domácí práce jako vyprat, vyžehlit, uvařit, uklidit. Samostatně nakupovat vše, co je pro vedení domácnosti třeba. Náročné je z nepřeberného množství vybrat potřebné úklidové prostředky, hygienické potřeby, ošacení, potraviny. Bezradnost při něčem tak běžném, jako je nákup může mít negativní dopad na psychické rozpoložení a sebedůvěru.

S posilováním sebedůvěry souvisí i psychologická podpora. Témat, která si zaslouží ošetřit mají děti vyrůstající v NRP nebo ÚV hned několik. Zásadním je zpracování traumatu. Stejně podstatná je práce s identitou. Kdo jsem, jaké jsou moje kořeny, kam patřím a kam směřuji. Pozornost si zaslouží také vztahy. Ať už k původní rodině, k náhradním pečujícím osobám, k autoritám, ale i k sobě. Dalším tématem je práce s hranicemi. Z výzkumu vyplývá, že ve využívání psychologické/psychoterapeutické podpory jsou významné rezervy. Není-li pracováno přímo s dětmi, léčivý účinek může mít terapeutické rodičovství. Praktikované terapeutické rodičovství přináší prospěch dětem i pečujícím osobám.

Pro samostatný život je třeba odvaha, důvěra a naděje. Psychologická pomoc je platná nejen při zpracovávání historie, ale také jako podpora ve chvílích nejistoty, omylů a chyb. Cílem psychoterapie je pomoci získat lepší porozumění svým emocím, myšlenkám a chování a poskytnout strategie, jak tyto faktory ovládat a zlepšit tak kvalitu života. Pokud mladý dospělý bez zázemí vlastní rodiny samostatný život nezvládá, dostává se do situací, které pokládá za bezvýchodné a beznadějně. Právě v těchto chvílích nejvíc potřebuje uznání a respekt. Respekt k jeho možnostem i k jeho tempu. Léčivá je rekapitulace toho, co se podařilo, zvědomení vlastních zdrojů a kompetencí. Respekt k rozhodnutím, která osamostatňující se učinil. Protože on má být expertem na vlastní život. Podporou je pomoc při napravování chyb bez poučování a moralizování. Je to společné hledání vhodných, dostupných a vyhovujících možností. Dospělost přináší zodpovědnost za učiněná rozhodnutí, ale není třeba na případné negativní důsledky vlastních chybných rozhodnutí být sám. Většina situací má východisko, ale možná kvůli studu, strachu, nejistotě nebo nedůvěře není vidět. V takové situaci je na místě využít psychologickou podporu.

Psychosociální podporu poskytuje sociální síť, Participantů shodně uváděli, jak zásadní význam při osamostatňování měli lidé z okruhu přátel, širší rodiny nebo reprezentantů institucí, se kterými přišli do kontaktu. Především pokud šlo o poskytnutí přechodného bydlení, se hrávali přátelé důležitou roli. Při řešení náročných situací byli nápomocni sociální pracovníci, zkušenější kamarádi, teta z dětského domova, pěstouni. Teta z dětského domova, pěstounka nebo zástupci (organizace) byli mladým dospělým oporou i v době, kdy už formálně došlo k ukončení spolupráce. I tak dál dobrovolně do jisté míry suplovali funkci rodiny. Byli to stálí lidé, kteří představovali jistotou a bezpečí, tedy to, co by měla poskytovat rodina.

8 Diskuse

Tématem diplomové práce jsou zletilí, kteří se osamostatňují a opouštějí NRP a ÚV. V práci mapuji nejen státní formu pomoci těmto mladým dospělým, ale také podporu zajišťovanou NNO a v neposlední řadě možnosti vlastních zdrojů a kompetencí samotných odcházejících. V situaci, kdy zůstává dítě bez zajištěné péče, je třeba zásah státu v podobě sociálně-právní ochrany dětí. Řešením je náhradní rodinná péče, která může být více či méně vhodným řešením. Rozdíl je v jednotlivých formách péče. Spatřuji rozdíl v tom, zda je dítě umístěno do péče blízké osoby (osoby známé nebo příbuzné) nebo je nuceno zvykat si nejen na nové prostředí, ale i na nové lidi. Další možností řešení náročné situace je umístění dítěte do velmi diskutované ústavní výchovy. I když je velká snaha o přiblížení režimu ústavní výchovy k režimu péče rodinného typu, ne vždy a všude se to daří.

Nelze pochybovat o tom, že ztráta rodičů nebo odebrání dítěte z biologické rodiny, jehož důvodem může být týrání, nebo zneužívání, nejčastěji však zanedbávání, má negativní dopad na jeho zdravý i psychický vývoj. Umístění do náhradní péče může tento negativní stav zvrátit nebo naopak prohloubit. Zvládnutí takové životní změny závisí na mnoha faktorech, nejzásadnějšími jsou genetické předpoklady, dosavadní zkušenosti i osobnost náhradních pečujících osob.

Deprivace sociální a neuspokojování potřeb dítěte vede mimo jiné k vývojovému traumatu. Sekundárním traumatem může být právě umístění dítěte do neznámého prostředí. V reakci na to dochází k poruchám učení, poruchám chování a nedůvěře v lidi, v prostředí i v sebe sama. Toto je vklad do života, se kterým odchází mladý dospělý do samostatného života.

Smutek ve mně vyvolává závěr izraelského výzkumu Matějček (2015), který přesvědčivě ukázal, že děti, vyrůstající bez lásky, vstřícné a chápající společnosti zvládají se někomu posmívat, ale nedokáží se s druhými nezávazně a radostně smát. Společný smích označuje za vyšší stupeň komunikace, kterého psychicky deprivované děti nejsou schopné.

Následky traumatu je možné zmírňovat praktikováním terapeutického rodičovství náhradních pečujících osob. Tento přístup k výchově a péči a podpoře dětí s traumatem je posilující nejen pro dítě, ale také pro pečující osoby. Díky osvojení si terapeutického rodičovství pečující osoba rozumí chování dítěte, zvládá adekvátní reakci na něj, dbá na vlastní psychohygienu a díky tomu je velmi pravděpodobné, že nedojde k zablokované péči. Nebo dokonce k ukončení péče. Což je pro dítě dalším silným negativním zážitkem. Na místě je také psychologická/psychoterapeutická péče. V této oblasti spatřuji výrazné rezervy. Terapie individuální jako podpora osobnosti mladého dospělého, rodinná, která pracuje

s rodinným systémem a vztahy uvnitř systému nebo skupinová, která díky dynamice skupiny nabízí zpětnou vazbu na určité chování je z mého pohledu, alespoň

Stěžejní je příprava na samostatný život. Tato by podle metodiky Krajského úřadu Královehradeckého kraje měla být zahájena nejpozději ve třinácti letech věku budoucího zletilého. První oblastí, které je věnovaná pozornost je příprava na budoucí povolání. Cílem metodiky je komplexní uchopení péče a podpory znevýhodněných dětí připravovaných na samostatný život. Tématy jsou rozvoj osobnosti, samostatné rozhodování, spolupráce a zodpovědnost. Záměrem je multidisciplinární spolupráce v podpoře, která vyžaduje konání případové konference v intervalu tří let. Toto považuji s ohledem na přetížení pracovníků OSPOD za nereálné. Zároveň tato metodika nemá legislativní ukotvení. Přínosné by mohlo být vyhodnocení, nakolik se daří jednotlivé kroky prakticky uskutečňovat. Kriticky zhodnotit realizovatelnost v kontextu nároku na sociální pracovníky i jejich kapacitu a přistoupit k úpravám, na základě, kterých by bylo možné celostátní využití.

Témata metodiky se v podstatě překrývají s tématy, která vyvstala z tematické analýzy rozhovorů. Řeší potřeby mladých dospělých v procesu osamostatňování. Na samostatný život připravené, tedy potřebnými kompetencemi vybavené byly participantky opouštějící dětský domov. Jedné přípravu zajistila organizace, na kterou byla ředitelkou dětského domova navázána. Další dvě připravoval tým dětského domova/komunity mládeže. Sociální pracovník, pedagogové, tety. Z tohoto úhlu pohledu se jeví, lepší připravenost mladých dospělých z dětských domovů než připravenost mladých dospělých v pěstounské péči. Je otázkou, zda dospívajícím v pěstounské péči byla věnována případová konference. Žádný z participantů tuto skutečnost nezmiňoval.

Tam kde příprava na osamostatňování není uchopena komplexně, může být stěžejní pro proces přípravy role sociálního kurátora. Ten už nyní sehrává podstatnou úlohu v procesu osamostatňování, neboť jeho spolupráce se zletilým je podmínkou pro nárok na opakující se zaopatřovací příspěvek. V procesu přípravy na samostatný život musí spolupracovat se sociálním kurátorem při vypracování, vyhodnocování a aktualizaci individuálního plánu. K zahájení spolupráce se sociálním kurátorem, by mělo dojít ideálně rok maximálně rok a půl před dosažením zletilosti. Podstatné je vysvětlit funkci sociálního kurátora tak, aby byl dospívajícím vnímán jako pomoc či podpora, a ne jako kontrola. Hradec Králové (2021)

Ani spolupráci se sociálním kurátorem dotazovaní v rozhovorech nezmiňovali. Je otázkou, zda ke spolupráci vůbec nedošlo nebo došlo, ale mladí dospělí ji nepovažují za hodnou zřetele, a proto spolupráci neoznačili za přínosnou.

Za podstatnou považuji participaci dospívajících v celém procesu osamostatňování. Přínosnou se jeví, jak z průzkumu vyplývá, praktická osobní zkušenost mladých dospělých. Nikoli edukace formou frontální výuky.

Jsem si vědoma toho, že tento výzkum byl proveden s omezeným vzorkem. Jednalo se o mladé dospělé, kteří využili podporu organizací zaměřujících se na pomoc dospívajícím v procesu osamostatňování. Cesta k samostatnosti, kterou popisovali byla i tak náročná a plná nástrah. S podporou se nakonec u všech dotazovaných podařilo saturovat potřeby, které byly předmětem výzkumné části. Pokud by ve vzorku byli i zletilí, kteří pomoc nevyužili, bylo by zajímavé porovnat nakolik je podpora účinná.

Neméně zajímavé by mohly být výsledky výzkumu porovnávající úspěšné zapojení do společnosti mladých dospělých, kteří byli na samostatný život připravováni podle metodiky Královehradeckého kraje a těch u nichž příprava nebyla uchopena komplexně.

ZÁVĚR

Diplomová práce nazvaná Potřeby zletilých odcházejících z náhradní rodinné péče a ústavní výchovy vychází z mého zájmu o téma z pozice průvodkyně pěstounských rodin. Zletilostí končí podpora rodiny, pěstounů, ale především i dítěte samotného. To, jaký je další průběh péče, osamostatňování a podpory je předmětem této práce.

V teoretické části jsem přiblížila rodinu jako takovou. Specifikovala jsem funkce a typy rodiny. Nastínila jsem vývoj dítěte a jeho potřeby v jednotlivých vývojových fázích. V těchto kapitolách vycházím z předpokladu, že potřeby jsou materiální i psychosociální povahy. Nabízím náhled na možnosti sanace disfunkční rodiny. Dotýkám se důvodů pro odebrání dětí z biologické rodiny, případně jiných okolností vedoucích k následnému životu mimo domov. Předkládám výčet a bližší seznámení s variantami náhradní rodinné nebo ústavní péče.

Rodinné prostředí zásadně ovlivňuje vývoj dítěte. V případě, že dítě vyrůstalo v náhradní rodině nebo ústavní výchově například z důvodu zanedbávání, nese si následky po celý život. Proto zmiňuji koncept terapeutického rodičovství jako možnost pro zmírňování následků a snižování rizik pro budoucí život. Podnětné a láskyplné prostředí je důležité pro zdravý tělesný i psychický vývoj. Ovlivňuje schopnost učit se, navazovat vztahy, důvěřovat světu a znát vlastní hodnotu.

Ve výzkumné části na základě tematické analýzy polostrukturovaných rozhovorů identifikuji možná psychosociální rizika mladých dospělých začínajících samostatný život bez rodinného zázemí, ale především jejich potřeby a dostupnou podporu či pomoc a jejich formy. Rezervami v podpoře a pomoci osamostatňujících se mladých dospělých se jeví role sociálního kurátora.

SEZNAM LITERATURY

- Běhounková, L. (2012). *Fenomén odchodu do samostatného života dítěte vyrůstajícího v náhradní výchovné péči. Přehledová studie*. TOGGA.
- Bechyňová, V., & Konvičková, M. (2008). *Sanace rodiny*. Portál.
- Cairns, K. (2012). *Bezpečná vazba mezi náhradními rodiči a dítětem*. Portál.
- Dunovský, J., Dytrych, Z., & Matějček, Z. (1995). *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Grada.
- Frantíková, J. (2008). *Dospívající dítě v náhradní rodině*. Občanské sdružení Rozum a Cit.
- Golding, K. S. (2013). *Nurturing Attachments Training Resource*. Jessica Kingsley Publishers.
- Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Portál
- Helus, Z. (1979). *Psychologické problémy socializace osobnosti*. SPN.
- Helus, Z. (2004). *Dítě v osobnostním pojetí*. Portál.
- Hughes, D. A. (2011). *Attachment-Focused Family Therapy Workbook*. W.W.Norton & Company.
- Hughes, D. A. (2017). *Budování citového pouta: Jak probouzet lásku v hluboce traumatizovaných dětech*. Institut fyziologické socializace.
- Hughes, D. A., Golding, K. S. & Hudson, J. (2019). *Healing Relational Trauma with Attachment-Focused Interventions – Dyadic Developmental Psychotherapy with Children and Families*. W.W.Norton & Company.
- Hrychová, E. & Ptáčková, B. (2022). *Sociální práce ve školství*. Grada.
- Jedlička, R. (2015). *Poruchy socializace u dětí a dospívajících. Prevence životních selhání a krizová intervence*. Grada.
- Klimesh, J. (2008). *Budování identity dítěte*. Občanské sdružení Rozum a Cit.
- Koluchová, J. & Matějček, Z. (Ed.). (2002). *Osvojení a pěstounská péče*. Portál.

- Laca, S. (2021). *Koncept teórií a metod v sociální práci*. Pražská vysoká škola psychosociálních studií.
- Lacinová, L., Ježek, S., & Macek, P. (eds.) (2016). *Cesty do dospělosti. Psychologické a sociální charakteristiky dnešních dvacátníků*. Masarykova univerzita.
- Langmeier, J. & Matějček, Z. (2023). *Psychická deprivace v dětství*. (5. vyd.) Karolinum.
- Levine, A. & Heller, R. (2012). *Attached*. TarcherPerigee.
- Levine, P. A. & Klineová, M. (2014). *Prevence traumatu u dětí*. Maitrea.
- Levine, P. A. & Klineová, M. (2012). *Trauma očima dítěte. Probouzení obyčejného zázraku léčení*. Maitrea
- Macek, P. (1999). *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Portál
- Matějček, Z. (2015). *Co děti nejvíc potřebují*. (7.vyd.) Portál.
- Matějček, Z. (1992). *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. SPN.
- Matějček, Z. a kol. (1999). *Náhradní rodinná péče. Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. (1. vyd.). Portál.
- Matějček, Z. & Dytrych, Z. (1999). *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Grada.
- Matějček, Z. (1988). *Rodiče a děti*. Avicenum.
- Matoušek, O. (2008). *Metody a řízení sociální práce*. Portál.
- Matoušek, O. (1993). *Rodina jako instituce a vztahová síť*. (2.vyd.) Sociologické nakladatelství SLON.
- Matoušek, O., Koláčková, J., Kodymová, P. (eds.) (2010). *Sociální práce v praxi*. Portál.
- Matoušek, O., & Pazlarová, H. (2010). *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Portál.
- Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Grada.
- Pemová, T., & Ptáček, R. (2012). *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Grada.
- Pemová, T., & Ptáček, R. (2022). *Data o dětech. Sociálně-právní ochrana dětí v České republice v datech*. Grada.

Ptáček, R. (2014). *Děti na cestě, vliv náhradních forem péče na vývoj dětí a život dospělých*. Nadační fond J&T.

Reichel, J. (2004). *Kapitoly systematické sociologie*. Eurolex Bohemia.

Řezáč, K. (2022). *Potencialita dětí v náhradní rodinné péči ...od očekávání k autonomii*. Západočeská univerzita v Plzni.

Říčan, P. (2014). *Cesta životem: vývojová psychologie*. (3.vyd.) Portál.

Satirová, V. (1994). *Knihy o rodině*. Institut Virginie Satirové.

Sobotková, I. (2012). *Psychologie rodiny*. Portál.

Sorensen, J. (2012). *Vyrovnaní se dítěte se ztrátou a odloučením*. Portál.

Štípek, P. (2011). *Dítě na zabití. Příručka pro rodiče dětí a dospívajících s problémovým chováním*. Portál.

Thorová, K. (2015). *Vývojová psychologie. Proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Portál.

Vágnerová, M. M. (2012). *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Středisko náhradní rodinné péče.

Večeřová, Procházková, A. (2023). *Pomoc dětské duši. Rady pro rodiče, když dítě volá SOS*. Mladá fronta.

Výrost, J., Slaměník, I., & Sollárová, E. (2019). *Sociální psychologie. Teorie, metody, aplikace*. Grada.

WEBOVÉ ZDROJE

ČVUT v Praze. (2022). *Integrace dětí z dětských domovů do společnosti a jejich adaptace na trhu práce*. https://148a086fd9.cbault-cdnwnd.com/7f330e1aa37f75e3e7ff97f81793e8cd/200000067-3f09e3f0a2/souhrnna_vyzkumna_zprava_FINAL.pdf?ph=148a086fd9

8000DŮVODŮ., MŠMT., J&T. *Zpráva o stavu péče o ohrožené děti v ČR v roce 2023*. https://cdn.prod.website-files.com/60116766a467a421c24db1fc/6475e2248fb600ae1ec41a04_II_material_zprava_pece_ohrozene_deti2023.pdf

EPRAVO.CZ. (2022). *Dětské dluhy rok po přijetí zákona č. 192/2021 Sb.*
<https://www.epravo.cz/top/clanky/detske-dluhy-rok-po-prijeti-zakona-c-1922021-sb-115230.html>

Frantíková, J. (2008). *Dospívající dítě v náhradní rodině.*
<https://www.knihovnanrp.cz/publikace/dospivajici-dite-v-nahradni-rodine/>

Krajský úřad Královéhradeckého kraje. (2021). *Metodika pro přípravu dětí na odchod z dětského domova.* <https://www.khk.cz/assets/krajsky-urad/socialni-oblast/socialne-pravni-ochrana-deti/metodika-nrp/Metodika-pro-pripravu-deti-na-odchod-z-detskeho-domova.pdf>

Ministerstvo práce a sociálních věcí. (2011). *Vývoj dětí v náhradních formách péče.*
https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/nahradni_pece.pdf/

Ministerstvo práce a sociálních věcí. (2024). *Co je sociální bydlení.*
<https://socialnibydleni.mpsv.cz/pomoc/co-je-socialni-bydleni>

Moštková, Š. a kol. (2016). *Příbuzenská pěstounská péče: když dítě vychovávají prarodiče* [online]. https://www.e-psycholog.eu/pdf/mostkova_sobotkova.pdf

Ombudsman veřejný ochránce práv. *Zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv 2019.* https://www.ochrance.cz/uploads-import/ochrana_osob/ZARIZENI/Ustavni_vychova/2019_0110_Zprava_DET_zarizeni_pr_o_deti_A4_CS_04_web.pdf

Ombudsman veřejný ochránce práv. *Zpráva z návštěv zařízení 2022.*
www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/Školská-zařízení_CZ_el-verze.pdf

Právo na dětství. (2021). *Pomocný nástroj k mapování situace dospívající osoby.*
https://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Nastroje-k-vyhodnocovani/Pomocny%CC%81-na%CC%81stroj-k-mapova%CC%81ni%CC%81-situace-dospi%CC%81vaji%CC%81ci%CC%81-osoby_2021.pdf

Symbios. (n. d.). *Hledáte bydlení.* <https://www.symbiosbrno.cz/hledate-bydleni/>

Úřad práce ČR. (n. d.) *Pomoc v hmotné nouzi.* <https://www.uradprace.cz/pomoc-v-hmotne-nouzi>

ZÁKONY

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (2012)

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (2006)

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů (2002) <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (1999) <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

Bibliografické údaje

Jméno a příjmení autorky: Bc. Hana Štěpánková

Studijní obor: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii

Název práce: Potřeby zletilých odcházejících z náhradní rodinné péče a ústavní výchovy

Počet znaků textu práce (bez příloh): 159 988

Celkový počet znaků: 286 286

Počet titulů literatury a pramenů: 47

Počet internetových odkazů: 17

Vedoucí práce: PhDr. Hana Hejná

Rok dokončení práce: 2024

Příloha číslo 1

Informovaný souhlas s výzkumným rozhovorem

Souhlasím s poskytnutím rozhovoru Haně Štěpánkové, studentce oboru Sociální práce na Pražské vysoké škole psychosociálních studií v rámci výzkumu pro její diplomovou práci. Byl/a jsem informován/a, že účelem této práce je snaha o zmapování potřeb zletilých odcházejících z náhradní rodinné péče a ústavní výchovy.

Souhlasím s tím, že v práci budou uvedena některá má citlivá data, ale nebude uvedené mé pravé jméno nebo nebudou uvedeny skutečnosti, které by mohly vést k identifikaci mé osoby.

Vím, že mohu odmítnout jakoukoli otázku v rozhovoru nebo rozhovor z jakýchkoliv důvodů přerušit a svůj souhlas s rozhovorem vzít zpět. Byla mi nabídnuta možnost získat přepsaný rozhovor k autorizaci a výsledný text v elektronické podobě ke komentáři.

S těmito podmínkami dobrovolně a bez nátlaku souhlasím.

Jméno:

Podpis:

Datum:

Příloha číslo 2

Souhlas se zpracováním osobních údajů

Jsem účastnicí/účastníkem výzkumných rozhovorů, které v rámci své diplomové práce, zabývající se potřebami zletilých odcházejících z náhradní rodinné péče a ústavní výchovy, provádí Hana Štěpánková, studentka oboru Sociální práce na Pražské vysoké škole psychosociálních studií. Pro tento účel smí být rozhovory zpracovávány jen v anonymizované podobě bez souvislosti s mým jménem a kontaktem na moji osobu. V případě, že úryvky těchto rozhovorů budou součástí publikací nebo veřejných prezentací výsledků výzkumu, smí být uvedeny jen anonymizované podobě bez mého jména a souvislosti s mojí osobou. Jsem si vědom/a toho, že rozhovor bude zaznamenáván na diktafon, přepsán do písemné formy a použit pro analýzu. Přepis rozhovoru bude důvěrný a v diplomové práci Potřeby zletilých odcházejících z náhradní rodinné péče a ústavní výchovy, ani v případných dalších výstupech z tohoto výzkumu, nebudou uvedeny údaje, podle kterých by bylo možné mě identifikovat. Ani zvuková ani textová forma rozhovoru nebude žádným způsobem jako celek zveřejněna a veškeré citace, které budou v rámci výstupů výzkumu použity, nebudou obsahovat mé jméno. Po ukončení výzkumu a dokončení diplomové práce, tento rozhovor musí být archivován podle zákona č. 97/1974 Sb. O archivaci a tím zprostředkován pro účely jiných výzkumů a dalších badatelů, ale pouze v anonymizované podobě, bez spojení s mým jménem a s mojí osobou.

Jméno:

Podpis:

Datum:

Příloha číslo 3

Seznam tabulek, schémat a grafů

Graf č. 1: Podstoupená forma péče

Graf č. 2: Věk osamostatnění

Graf č. 3: Dosažené vzdělání

Schéma č. 1: Základní schéma hodnocení ohroženého dítěte

Schéma č. 2: Systém okamžité pomoci dítěti v ohrožení

Schéma č. 3: Mechanizmy geneze rizikového chování dětí v závislosti na komplexu jeho zdrojů

Tabulka č. 1: Počty dětí odebraných z péče rodičů členěné dle důvodu odebrání

Tabulka č. 2: Respondenti výzkumu

Příloha číslo 4

Seznam kódů

	KÓD	Četnost	Kategorie	TÉMA
1	Dětský domov	4x	Druh náhradní péče	Péče před odchodem do samostatného života
2	Pěstounská péče	4x		
3	Komunita mládeže - internát	1x		
4	Centrum dětské pomoci	1x		
5	Návrat z NRP do DD	1x		
6	Příprava v PP/DD do 18 let	3x	Délka přípravy na samostatný život	
7	Příprava v PP/DD i po 18. roce	2x		
8	Náhlé ukončení průběhu přípravy	1x		
9	NNO	5x	Navazující příprava na samostatný život	
10	Sociální pracovnice	3x		
11	Pěstounka	2x		
12	Teta z DD	1x		
13	Nápomocná sociální síť	4x		
14	Stabilita díky partnerovi	3x	Negativa náhradní péče	
15	Vězeňský řád	3x		
16	DD sociální izolace	1x		
17	Nezvládnutí náročného dítěte v DD	1x		
18	Chladný přístup vychovatelů	1x		
19	Omezená možnost brigády	1x		
20	Lhostejnost vychovatelů	1x	Pozitiva náhradní péče	
21	Potřeba jistoty	4x		
22	Potřeba regulace z venku	3x		
23	Kladné hodnocení výchovy	4x		
24	Osobnost pěstounů	3x		
25	Uspokojování potřeb pěstounkou	3x	Studium - Více oborů /vyšší vzdělání výhoda na pracovním trhu	
26	Uspokojivý výběr školy	3x		
27	Učební obor	4x		
28	SŠ	2x		
29	VOŠ	1x		
30	VŠ	1x		
31	Kurz	4x		
32	Chybný výběr školy	3x		
33	Ukončení studia - nenaplňující	2x		
34	Ukončení studia - zamilování	1x		
35	Brigáda	4x	Zdroj příjmu	
36	Pracovní poběr	2x	Důvod ukončení náhradní péče	
37	Úmrtí pěstounky	1x		
38	Ukončení PP pro náročnost dětí	2x		
39	Odchod z DD do bytu	3x		
40	Stěhování za prací	1x		
41	Touha po svobodě	5x	Náhlá změna	
42	Bezradnost	5x		
43	Odkázanost na sebe sama	5x		
44	Když nevím co, tak nevím jak	1x		

	KÓD	Četnost	Kategorie	TÉMA	
45	Opuštěnost/samota	5x	Zatěžující faktory	Psychická odolnost	
46	Panika z odchodu z DD	1x			
47	Zmatenost	2x			
48	Strach	5x			
49	Vyčerpání z nucené samostatnosti	1x			
50	Psychická labilita	3x			
51	Pochybnosti o sobě	5x			
52	Nestálost/ obava z důsledků	2x			
53	Zábrana požádat o pomoc	2x			
54	Dopad zátěže na zdravotní stav	2x			
55	Teoretická připravenost	4x			
56	Negativní zkušenost s pomocí	3x			
57	Absence dlouhodobých vztahů	2x			
58	Závislost na cizí pomoci	5x			
59	Zneužití přáteli	2x			
60	Pocit selhání vedl k uzavřenosti	3x			
61	Řešit problémy/neutíkat	2x			Posilující faktory
62	Vědět co chci	3x			
63	Odhodlání	5x			
64	Dovolit si důvěru	4x			
65	Potřeba blízkého vztahu	5x			
66	Potřeba dlouhodobé spolupráce	4x			
67	Krok za krokem to půjde	2x			
68	Zodpovědnost	4x			
69	Krise prostor pro učení/růst	2x			
70	Nemožnost vzdát se	4x			
71	Nepoučitelnost	2x	Nepřipravenost na svobodná rozhodnutí	Nezvládnutí svobody	
72	Neznámé prostředí	4x			
73	Nepřipravenost	5x			
74	Nezvládnutí situace	3x			
75	Riziko plynoucí z neznalosti	4x			
76	Riskantní finanční hospodaření	2x			
77	Fluktuace zaměstnání	2x			
78	Vyloučení z cvičného bydlení	1x			
79	Obvinění z krádeže	1x	Následky chybných rozhodnutí		
80	Návykové látky	2x			
81	Zadlužení	1x			
82	Bezdomovectví	4x	Provizorní řešení situace	Bydlení	
83	Přespání u neznámého muže	1x			
84	Přespávání u přátel	3x	Dlouhodobé řešení situace		
85	Spolubydlení	3x			
86	Sociální bydlení	5x			
87	Samostatné bydlení	2x			
88	Sociální bydlení/šance na životní start	3x			

	KÓD	Četnost	Kategorie	TÉMA
89	Exekuce - zdravotní pojišťovna	1x	Zadlužení před osamostatněním	Zadluženost
90	Exekuce - dopravní podnik	1x		
91	Exekuce - dopravní podnik	1x		
92	Absence nácviků/simulací	4x	Definované potřeby	Potřeba průvodce samostatným životem
93	Absence praktických zkušeností	5x		
94	Potřeba hranic	3x		
95	Učení se interakce	3x		
96	Získávání kompetencí	4x		
97	Hledání vlastních zdrojů	2x		
98	Terapeutická podpora	1x		
99	Doprovázení při získávání vlastních zkušeností	4x		
100	Podpora NNO v nových situacích	5x	Konkrétní forma podpory a pomoci	
101	NNO - doprovod do zdr. pojišťovny	1x		
102	NNO - doprovod na ÚP ČR	3x		
103	NNO - propjení s nadacemi	4x		
104	NNO - zajištění stipendia	2x		
105	NNO - další vzdělávání	3x		
106	NNO - osobní růst/semináře	4x		
107	NNO - pomoc s oddlužením	3x		
108	NNO - pomoc při hledání bydlení	2x		
109	DD - nácviky pohovorů	2x		
110	Vztah se sourozenci	3x	Kontakt s biologickou rodinou	
111	Pomoc rodině	2x		
112	Nezájem o rodinu	2x		
113	Opuštění matkou	1x		
114	Sliby a zrada matky	1x		
115	Lhostejnost rodiny	4x		
116	Dobrovolný odchod z rodiny	1x		
117	Soudem stanovené přerušování kontaktu s rodinou	1x		
118	Zletilostí obnovení vztahu s rodinou	2x		
119	Kontakt s dědečkem	1x		
120	Zájem širší rodiny	1x		
121	Založení vlastní rodiny	1x	Vlastní sociální síť	
122	Vztah se zaměstnanci NNO	4x		
123	Vztah s dalšími klienty NNO	2x		
124	Udržování vztahu s pěstouny	2x		
125	Udržování vztahu se zaměstnanci DD	1x		
126	Přátelé/kamarádi	5x		
127	Partnerský vztah	3x		

Příloha č. 5

Přepisy rozhovorů

Rozhovor 1. Adam

Kdy, kde a jak jste se začal připravovat na přechod do samostatného života?

Já jsem do 4 let žil v dětském domově za Prahou. Protože mě mamka nechala v porodnici. Opustila mě. Od čtyř let si mě mamka vzala do pěstounské péče. Od té doby jsem byl v pěstounské péči. Měl jsem být v pěstounské péči, dokud budu student. Ale moje mamka umřela, tak jsem se o sebe musel začít starat úplně sám.

Rozumím tomu správně, že žijete a staráte se o sebe sám?

V podstatě ano, já dostávám ten nezaopatřený příspěvek od státu. Ten je docela nový. Asi rok a půl. A jsem za to rád. Protože kdyby nebylo toho příspěvku, tak bych už několik měsíců žil v podstatě jako na ulici. Tak to mě drží nad vodou. I když teď jsem vyřešil dědictví, tak to mi pomáhá, abych mohl žít normálně. Čtyři měsíce jsem byl úplně mimo i psychicky. Bral jsem prášky na uklidnění.

Takže i když studujete, tak protože už jste zletilý, staráte se o sebe sám.

No ono by to v podstatě nemělo cenu. Protože ve 23 letech by si mě nikdo nevzal. Je to těžší v tom, že se musím všechno naučit sám.

To mě zajímá. Kdo a jak vás připravoval na samostatný život?

No připravovala mě mamka. Hlavně psychicky. On pěstounskou péči nemůže dělat jen tak někdo. To se musejí nejdřív udělat nějaké testy. Ona mě připravovala na vysokou školu. Abych mohl žít normální život. Ale upřímně já bych asi vysokou školu nedal. Já se bojím, že bych ji nezvládl. Tak se držím, abych dodělal střední školu. Ale bojím se hodně toho normálního života. Mít rodinu, platit daně, platit nájem. Platit všechno a chodit pravidelně do práce. Protože dokud jsem měl jistotu u mámy, bylo to dobré. Ale když jsem ji ztratil, hledal jsem i jinde než u známých, a proto to je těžký.

Co vše jste musel řešit?

Musel jsem řešit hlavně bydlení. Protože mě pan majitel, u kterého jsme byli s tou mamkou, s tou pěstounkou, tak mě chtěl vyhodit během měsíce. Což jsem vůbec nevěděl. Nerozuměl jsem nájemní smlouvě. Nevěděl jsem, kolik mám zaplatit nájemné. Vlastně jsem nevěděl vůbec nic. Všechno pro mne bylo nové. Byl jsem ztracený jako ryba v oceáně. Takže moje teta vlastně... Protože moje sestra je adoptovaná a žije v Americe. Ale má tady kontakty, takže má kamarádku advokátku. Ta se na to podívala a řekla, že tam jako pan majitel porušil několik zákonů. Tak se to začalo řešit. Vlastně se to řeší doteď. Kdyby nebylo tety a té advokátky. Tak bych byl asi na ulici. Protože já jsem mu měl zaplatit nájemné. On ho chtěl hotově, tak jsem myslel, že se to tak dělá. Ale v den, kdy jsem mu měl zaplatit, mi volala paní advokátka, ať neplatím hotově, protože ve smlouvě je domluvená úhrada na bankovní účet. Tak jsem byl rád, že jsem neudělal nějakou pitomost. Ale ohledně bydlení to bylo těžké. Protože jsem měl strach, kde vlastně budu vůbec bydlet. Protože jsem student a máme ve škole intr. Ale když jsem se ptal, jestli bych tam mohl bydlet, řekli mi, že jsou tam ubytovaní uprchlíci z Ukrajiny. Tak jsem musel hledat ubytování, kde se dalo. Několikrát jsem přespal u kamarádů. Hlavně mě štválo,

že můj nevlastní bratr, který byl taky v pěstounské péči, už má rodinu, má stálý příjem, má byt. Ale mně vůbec s ničím nepomohl. Ani s úřadama, ani s pohřbem, ani psychicky. Vůbec nic. To bylo pro mě velký kafe, když se na mě bratr neobrátil s nějakou pomocí.

Kdo a jak Vám v této situaci pomáhal?

Je to půl roku, co mamka umřela. A pomáhala mi kamarádka, která taky byla v SOS vesničce. Naše mamky se znaly a my jsme se znali od dětství. Tak ta mi pomohla hlavně s bydlením. Protože pracuje pro nějakou romskou organizaci, tak mi pomohla tím, že našla v Praze byt. U organizace, která pomáhá romským lidem a dětem. Tam se platí za měsíc tři tisíce. To je v pohodě. To je výhra. Je to spolubydlení. Jsem tam ještě s jedním klukem a je to v pohodě. Můžu si našetřit na svoje bydlení a žití. A jsem moc rád, že mi kamarádka nabídla tu pomoc. Zatím budu bydlet v Praze a do školy dojíždět, ale chtěl bych přestoupit na školu v Praze.

Ještě jsem musel řešit pohřebné a úřady. Já jsem šel na úřad hned první den, kdy mamka umřela. Ono se to vědělo, že je nemocná. Ale já jsem nevěděl jak moc. Pan doktor jí poslal domů. A já jsem nevěděl, že umírá. Že je tak nemocná, že už se to nedá vrátit k něčemu lepšímu. Ona sama asi pořád doufala, tak mi to neřekla. Taky jsem volal druhý den panu doktorovi, že mamka umřela. Tak jsem všechno musel řešit. Divím se, že mi nevypadaly vlasy. Protože to byl zatím nejhorší zážitek v mém životě. Bylo to hodně těžké. Taky jsem musel řešit dědictví. To bylo otravné. Protože bratr čekal, že taky něco dostane. Mamka nestihla napsat závěť. Ona doufala, že se uzdraví. Do banky nemohla, protože tam jsou schody a ona byla na vozíčku.

Když říkáte bratr, myslíte biologický nebo bratr z pěstounské péče?

Je to pěstounský bratr. Já se se svojí pravou rodinou nestýkám. Viděl jsem je dvakrát v životě. Teď přiletí sestra z Ameriky a chce jít za naší pravou rodinou. Ptala se, jestli půjdu s ní. Ale já nechci. Já s tou rodinou nechci mít žádnou citovou vazbu. Nechci je vídat, protože měl jsem u mamky všechno a mám všechno, co k životu potřebuju. To by byla další přítěž. Protože oni jsou typičtí Romové. Nepracují, nevzdělávají se. Mluví romštinou a já bych jim ani nerozuměl. Romštinu neumím. Na mě lidi mluví spíš anglicky. Já nevypadám jako typický Rom. Takže já nemám potřebu, být s nimi v kontaktu. Já jsem byl spokojený u mamky. Ta se nám věnovala. Postupně měla sedm dětí. Dvě holky a pět kluků. Já jsem byl nejmladší. Ostatní už jsou dospělí. Někteří už žijí svoje životy. S některými mamka ukončila pěstounskou péči, protože to s nimi bylo náročné. Jsem rád, že jsem nejmladší, taková holka pro všechno. Tím že jsem byl poslední, jsem měl možnost se o ní starat a být s ní. V tom se mi hodila škola, kterou studuji. Jako pečovatel jsem si věděl rady. I když k nám chodili i ošetřovatelé. Ti mohou píchat injekce a vedou dokumentaci. Já pečuji o klienty. Starám se, když je třeba, tak je nakrmím, vykoupu nebo něco zařídím. Škola mi nechtěla uznat dva měsíce péče o mamku jako praxi. Tak jsem nastoupil do nemocnice. Ta práce se mi líbí a vím, že tím chci být. Nejraději bych se staral o nemocné děti.

Ale nevím, jestli u toho vydržím. Já už jsem chtěl být aranžérem květin. Od malička jsem tancoval a chtěl bych být i tanečním choreografem. Mám rád rušný život a změny. Potřebuji v životě nějaký rozruch. Proto jsem se taky přestěhoval do Prahy, protože je živá. To byl takový sen, ale protože už jsem se musel někam přihlásit a já jsem nevěděl kam. A pak už bylo všude plno, tak jsem šel na učební obor kuchař – číšník. To mám hotové. Mám výuční list, ale nebavilo mě vařit. Potom jsem se hlásil na kadeřníka. To jsem myslel, že mě bude bavit. Je hezké, když ženy odchází ještě krásnější, než když přišly. Ale to bylo pro mne moc těžké. Tak jsem šel na pečovatele.

Rozumím tomu správně, že máte výuční list a dál se vzděláváte?

Ano, já toho chci mít raději víc. A do dvaceti šesti let můžu studovat zadarmo. A na vysokou to není. To bych nedal, když jsem nedal ani kadeřníka. Tak chci mít alespoň víc oborů. A hlavně musím mít status studenta, abych měl nárok na ten příspěvek. Já hodně potřebuji změny. V tom jsem Rom. Oni kočují. Nikde nejsou dlouho. Já jsem pracoval taky v módním průmyslu, ale tam mi to moc nevyhovovalo. Tak jsem šel zase jinam. Pořád ty práce, ty brigády měním. Já fakt nevydržím u jedné práce. Z toho mám strach. Že třeba nevydržím v jednom vztahu. Musím se sebrat a být chlap a zůstat u jednoho do konce do konce života.

Možná je to hledání. Jakoby jsem mladý. Ale nevím, kdy to usazení přijde. Člověk v patnácti si vybere, čím chce být. Což podle mě je moc brzo teda. A stejně tím ty děti ty lidi nebudou. Takže mě baví tancovat, česat, pečovat a můžu si z toho vybírat. Baví mě být ve filmovém průmyslu. Taky jsem trochu influencer. Byl jsem taky v módní agentuře. Pracoval jsem z domova. Měl jsem na starosti převody lidí z různých zemí. Bavilo mě to, ale díky té toulavé duši jsem to ukončil a budu se hlásit někam dál. Chtěl bych se podívat do Indie. Protože Romové odtamtud posázejí. Ale hlavně bych chtěl ještě pomoci lidem. Třeba v době pandemie bylo hodně lidí, kteří potřebovali pomoc. Možná je to blbé, tak o tom přemýšlet, ale chci hlavně jim pomoci. Lidem, kteří to opravdu potřebují. Je třeba pomáhat těm, kteří si o to neumí říct. Kterí hned druhý den tvrdí, že to nic nebylo, že to je v pohodě. Všechno jako bych chtěl, aby bylo spravedlivější. Aby ti lidi, kteří pomoc nepotřebují, aby si to pamatovali. Protože pan třídní učitel mi řekl, že jsem romského původu. A jestli náhodou nechci příspěvek od státu, protože jsem romského původu. Tak mě to překvapilo a řekl jsem, že jsou tady jiní lidi. Jako jo nejenom já. Nejsem jediný tmavý člověk ve třídě. I tak se mě ptal bokem. A holčina, která vím, co dělá její mamka za práci, že k práci chodí ještě na brigádu. A stejně moc nevydělává, ale ten příspěvek nedostane, protože je světlá. To mi přišlo jako blbost. Takže, jako já dostávám právě příspěvek od státu. Dostávám takový jeden, který mě uživí na ten měsíc. A to mi stačí. Zaplatím bydlení, intr, stravu a osobní věci. Nepotřebuju něco víc.

Co jste musel řešit a nikdo Vám s tím nepomohl?

Já jsem to měl asi speciální. Že jsem u mamky nemohl zůstat, dokud studuji. Když mamka umřela, musel jsem hlavně řešit bydlení.

Já jsem se hlásil do jedné organizace, která pomáhá Romům, Ale oni mi nemohli pomoci. Protože nemůžu si říct o nějaké peníze navíc. To bylo v době dědického řízení. Kdy jsem jako fakt třeba tři měsíce musel čekat. Na ten příspěvek od státu. Protože na ten se čeká. Ten jako nepříjde hned. Hlavně jako mamce zamrazili účet. Takže to chodilo všechno mamce. Takže jsem byl vlastně tři měsíce jako bez nějakých financí. Tak jsem neměl, jak zaplatit nájem, za co se stravovat, šatit vlastně vůbec celkově jak žít.

A jak jste to řešil?

Řešili jsme to právě přes úřednici. Přes sociální pracovníci. Protože mě k ní jako přidělili. Jo a ta znala organizace, které pomáhají takovým lidem. Tak jsem poprosil tu organizaci, která pomáhá těm lidem. Oni za vás zaplatí nájem, pošlou vám nějaké peníze navíc. Takže to mi tenkrát jako pomohlo hodně. To bylo moje štěstí, že mi pomohli, protože rodina mi nepomohla vůbec. Hlavně ten bratr nevlastní tam jako vůbec nebyl. Hodně mi pomohla ta teta. Nebýt té advokátky, tak nevím. Mohl jsem dát někomu peníze bez potvrzení, protože to neznám. V tom jsem futr v té linii, že co se týče vzdělávání, že kdybych šel na tu vysokou, tak mě to dá něco víc do toho života.

Prostě já jsem student střední školy. Střední školy prostě jako nejsou do dvaceti tří let. Je to tam správně odejde tak v osmnácti a chcete jít na vysokou. Ale už jsem i tak hodně pochopil. Díky tomu, jak do mě všichni nasypali potřebné informace. Tak já jsem se tak jako sesbíral a bylo to jako fajn. Ale lepší by bylo, kdyby tyhle ty informace by mně mohla mamka dávat postupně.

Zatím tihle lidí kteří, když je ta situace, to bylo všechno tak naráz a ten člověk prostě vím, že nemá být blbec. Aby dával někomu prachy. Takže to byla třeba jedna z životních lekcí. Jo taková jako škola ze života.

Co byste doporučil lidem ve stejné životní situaci? Ted' když víte to, co víte, prošel jste si tím, čím jste si prošel?

Když už se stane ta situace, že vám umře někdo z rodiny, jediný, který vám sekýruje život. Který vám jako říká, co máte, co nemáte dělat. A je jenom jediný, tak hlavně si vážit toho člověka. Takže ted'ka zpětně když se na to podívám, tak jako jsem (pláč) pardon. Když se na to zpětně podívám, tak jsem mohl říct mamce něco osobního. Co ona nevěděla. Každý máme nějaké tajemství. A tak, ale jako věděla že jsem teplej. Ale co prostě nevěděla, že se o mě třeba dost stará ještě někdo další. SugarDaddy něco takovýho, ale on mě bral jako syna. My jsme spolu neměli žádný intimní vztah nebo tak něco. Ale učil mě, jako otec se synem, protože jsem měl vždycky jenom tu mámu a nebyl tam někdo vůdčí. To byl takový mužský vzor. Furt si píšeme a voláme. Jsme v pohodě a finančně mě právě podporoval hodně. Takže rozhodně bych všem vzkázal, ať si váží blízkých lidí. A ať si vybírají přátele. Co se týče posunu to života. Protože v mém případně jsem tolik přátel ztratil, skrz to, jak mě viděli jenom přes ty peníze. Při tom dědickém řízení. Takže vlastně u mě zůstali jenom tři kamarádi. A to jsem jako měl spoustu kamarádů. To jsem byl v šoku, kolik kamarádů mě nechalo. Jeden kamarád právě se kterým jsem chodil často ven, až si všichni mysleli, že spolu chodíme jo. A vzápětí se ukázalo, když došlo na půjčování peněz, a hlavně jsem chtěl pomoci po psychické stránce od toho nejlepšího kamaráda, to prostě čekáte. Tak on se neozýval. Už jsem mu psal, že aby přijel za mnou. Nebo aby mi pomohl se stěhováním, tak prostě on nepomohl. I když měl prostě volno. Jeho argument měl, že je unavený z práce. Já vím, že pracuje, že končí ve tři hodiny, že vstává v šest hodin. Má jako vlastní byt, taky vlastní auto. Má stálou práci, má stálý příjem, ale já jsem to všechno zrovna ztratil. Já v jeden moment potřebuju pomoci, a tak jsem očekával, že mi pomůže. A pak zjistím, že tři hodiny jsou pro kamaráda jako moc, no.

Co byste potřeboval do samostatného života naučit, a ještě to neumíte?

Asi hlavně se smlouvama. Hlavně nájemní smlouva. Rozumět jí, vyznat se v ní. A jak taky, kamarádi mi říkají, jak se vůbec chovat k lidem, jo. Jak se ostatní mají chovat ke mně. A já bych to potřeboval slyšet spíš od té mámy, kterou vidím jako vzor. Jak ona funguje, teda jak ona fungovala. A to já potřebuju, aby mě to někdo naučil. Jak se budu hlásit do práce. To vůbec nevím. Nebo třeba i jak s penězi vycházet, jo. To taky potřebujete naučit. Víam, že ve třiatdvaceti letech už bych měl mít něco v hlavě. Co se týče hospodaření. Ale prostě to mi nikdy nešlo. Takže asi s tím bych potřeboval pomoci. Já zvládnou takovou tu práci doma. Tím, že jsem mamce pomáhal, tak to zvládnou. Ale ty věci venku, smlouvy a tak. Místo abych platil paní advokátce dva tisíce za sezení, tak bych se to měl naučit. Ale jako pečovatele mě to nikdo nenaučí. Asi jsem měl víc dívat pozor na základní škole nebo já nevím, kde se tohle učí. Asi taky ty rodiče vám řeknou, co nepodepsat a tak.

A máte někoho, s kým se můžete poradit, aniž by to byl odborník, kterému zaplatíte?

Určitě to je právě ta teta z Ameriky. A přátelé, kteří už mají byt. Ti už ví, do čeho šli. A do čeho bych šel i já, Takže mám díky nim větší přehled.

Je něco, co v té vaší situaci je důležité a já jsem se na to neptala?

No u mě to bylo asi to dědické řízení. Tam jsem právě vůbec nic nevěděl. Oni mi to vysvětlili, pak se asi měsíc čekalo, jestli mamka má někde třeba sestru. Tam se jako čeká. My jsem věděli, že její mamka, jako babička už umřela. Ale ona nevěděla sama, kde má otce. Nevěděla, jestli ten otec si někde neudělal dítě. Nakonec se ukázalo, že už nežije. Že žádné sestry a bratry neměla. Takže jako všechno právě padlo na posledního chovance v pěstounské rodině. On právě sám nevěděl ten notář. Jak je to u těch pěstounských dětí. To je takové specifické.

A já jsem byl úplně mimo. Protože mamka neměla biologické děti. A já jsem viděl její posudek od pana psychologa asi vlastně, než nastoupila jako pěstounka. Tam se psalo, že ona nemohla mít děti, tak to jsem věděl. Tak mě brali jako toho posledního chovance. Který s mamkou žil minimálně jeden rok ve stejné domácnosti. A musí mi dávat peníze. Co se týče ošacení a bydlení a tak dále.

A vlastně tohle ona dělala, tak jsme neporušili žádný zákon. I když já zákonům jako vůbec nerozumím. Já jsem myslel, že všechno zdědí stát. Kdyby napsala závět, tak by se to rozdělilo mezi bratra a mě. Protože s jinými dětmi už se nestýkala a jeden bratr umřel, tak to bylo takové těžké. Tak mě překvapilo, že když nenapsala závět, že jsem to zdědil já. To nejsou žádné miliardy, ale prostě je to něco, co vám pomůže nastartovat ten život. A fungujete jako normální člověk. Protože kdyby se našla nějaká sestra nebo bratr, tak by to šlo udělat zpětně nebo prostě jako dát odvolání, jestliže s tím nesouhlasíte. Ale já jsem byl rád, že nic takového nenastalo. Protože nechtěl jsem, aby ty peníze šly na zmar. Prostě jen tak jako vyletěly oknem. Tak mám rezervu a stačí mi ten příspěvek. Ale taky si chci najít práci nebo alespoň brigádu.

Rozhovor 2. Jóga

Chci se zeptat odkud jste odcházela do samostatného života, v jaké péči jste byla naposledy?

Naposledy já jsem byla od tří let v pěstounské péči u maminky. A musím říct, že doopravdy u maminky. Vnímám to tak, protože ne každá pěstounka, co jsem tak vnímala u ostatních lidí, co jsem znala známý, tak ty pěstounky nebyly maminky. Děcka odcházely z pěstounské rodiny nebo z dětského domova okolo osmnácti let. Některá pěstounská rodina je jako dětský domov. V osmnácti to končí. Ale znám některé holky a myslím, že jejich maminky nebo jejich ty pěstounky se chovaly podobně a kopírovaly naši maminku. Což si myslím, že je v podstatě dobře. Maminka si nás prostě vzala já nevím, jestli papírově osvojila. Ale odstěhovala se s námi, aby mohla být s náma nadále v kontaktu a žít. Aby vlastně nás vychovala, aby vlastně s náma sdílela naše další životy. A odejít jsme mohli v podstatě kdykoliv jsme chtěli, že na nás netlačila. Ba naopak si myslím, že nás hodně naučila jo, že jsem opravdu na ni hrdá. Někdy mám pocit, že to je spíš anděl než jako mamka. Někdy si říkáme, že ne všichni tohle jako takovou lásku mají. Jo samozřejmě každá maminka má nějakou lásku k dětem samozřejmě ke svým dětem nebo takhle. Ale to, co já jsem třeba vnímala u mých spolužáků nebo tak. Tak jak nadávají na svoje mamky a takhle nějaký zarachy nebo takhle nebo různé věci. Neříkám, že by nás mamka rozmazlovala to ne. Ale učila nás děti kvalitně. Kvalitně natolik, že jsme nepotřebovaly mít žádnýho zaracha nebo nějaký tresty. A když už jo, tak to bylo ze zvědavosti, jak je to v jiných rodinách. O to jsem mamku poprosila sama. To bylo období kdy nás máma trestala, protože my děti jsme to chtěly. Asi to byla zvědavost. Protože jdete do školky a najednou slyšíte různé tresty a různé věci. A potom vlastně v průběhu naší základky nás mamka vlastně trestala. Ale jenom kvůli tomu, aby my jsme věděly, jaký to je. Ne, že jsme dělaly problémy. Možná já jsem byla trochu problémové dítě, jako že se mě někteří báli. To si dělám srandu. Ale myslím si, že nás mamka hodně chránila nebo jako docela dost, ale takovým zdravým stylem. Jakože se nebojíme teď ničeho. Taky jsme se naučili komunikovat s penězi. Jo, že nás vedla k tomu, že tohle není zadarmo. Nic není zadarmo. Všechno se musí odpracovat. Takže jsme musely pomáhat. Takže jsme si hezky jely odpracovat třeba k dědovi na pole. Máma nám dala spoustu lásky. Docela dost. Nemyslím si, že bysme byly natolik rozmazlený. Nebyly jsme tak rozmazlený, že bysme si všechno vynucovaly. Takže jsme v podstatě mohly odejít, když nás na to mamka připravila. Tím že jsme byly odvážný odejít třeba v těch osmnácti nebo devatenácti. Ne že by nám mamka řekla, že nám skončila pěstounská péče. Tak ahoj. Ale upozornila nás na to. A taky nás upozornila na to, že když nebudeme studovat, nebudeme mít penízky. Chtěla abysme studovaly, aby z nás něco bylo. Když měla pocit, že něco potřebujeme ohledně studia, tak nám s tím pomohla. Že jsme chodily na různé terapie třeba nebo k psychologovi na vyšetření. Protože někteří lidi jako šoupli děti do nějaké školy, protože si říkali, že je slabej. Mamka dělala všechno proto, aby vymyslela jinou školu tak, abysme se tam nenudily. Aby vlastně nás to bavilo. Jasně protože nás hodně pozorovala. Jako co děláme, co máme rádi. Až jako byla chvíle, kdy mě to trochu štvalo. Protože jsem ráda aranžovala kytky. A mamka si myslela, že když aranžuju kytky, že chci být zahradnice. Tak mě nějak do toho tlačila. A já jsem jako měla trochu růžový brejličky, že mě to pak bude bavit. Ano aranžování kytek mě baví, ale jako zahradničení ne. Jako koníček dobřej. Trošku mě mrzí, že tenhle svět poznávám až teď, když jsem odešla od mamky. Jsou některé věci, možná protože se mamka bála tak, že mě chránila, a proto mi neřekla, že jsou i jiné školy, na které bych třeba mohla mít. Které by mě víc bavily. To je taky jediný, co mě trochu mrzí.

Coby vás bavilo, kdybyste se sama rozhodovala?

Kdybych se rozhodovala dnes. To by mě bavilo asi herectví. Já jsem se sama pak začala hledat. Jakože už mě ta škola nebavila, protože jsem měla plné zuby toho všeho. Takže jsem si spíš

udělala kurzy. Jo to jsem si říkala, že bude mě bavit barmanství, tak si udělám barmanský kurz. Ale ten jsem si získala sama vlastně barmanský a baristický kurz.

To musím taky říct, že to bylo díky (organizace). Který nás navedl na jedno sdružení, myslím, že to byl program První úspěch. Člověk totiž odejde ze školy a málokdy ví, co ho čeká. A jenom víte, že musíte jít pracovat a jste vystrašený a zmatený. I když vás někdo připraví, tak je to neznámo. Myslím si, že to sdružení mě hodně posunulo taky. My mladí jsme chodili do programu Můj první úspěch. A díky nim jsme dostali certifikát. Naučili jsme se pracovat v kavárně, kde jsme dělali kávu. Tam jsme dostali právě ten certifikát barmanské i baristické. A ještě k tomu jejich certifikát divadelní „Malý herec“. A bylo to taky dobrý, že jsme si zahráli každý svůj příběh. Učili jsme se komunikovat s kamarády, ovládat svoje tělo, řeč, češtinu, a tak všechno. Taky takový základ, jak zacházet s penězi. A moc dobře jsme věděly, že jsme pěstounské děti, ale byly děti, které u pěstounů nebyly, ale jsou v dětském domově. Tam je to ještě horší. Prostě je jim osmnáct, dostanou nějaký finanční obnos a jdou do světa. Tak jsme ty hry hráli hlavně pro děcka z dětských domovů, aby viděly, co se může stát. Co všechno se může přihodit, na co si mají dávat pozor.

Protože já, když jsem odešla, tak jsem žila v centru sociální prevence. To je ubytovna pro mládež. Něco jako na půl cesty. Platila jsem svůj první nájem, byl to nácvik, jak se starat sama o sebe. Platila jsem nájem tisícovku. Takové to moje první juchů do světa. Asi dva měsíce jsem si to užívala, ale pak přišlo to peklo. Já jsem se styděla jít za mamkou.

Měla jste peklo, ale styděla jste se jít za mamkou?

Jo, že jsem byla na tom špatně nebo bídne, ale chtěla jsem se z toho vyhrabat sama. Šlo to pomalu a postupně. I jsem se zpátky vrátila do školy. Jakože já jsem studovala tu zahradnici. Ale pak jsem se zpátky vrátila do té samé školy, že jsem chtěla na chvíli studovat, abych vlastně měla příspěvek. Protože jsem ještě nebyla připravená na tu práci. Na ten život, prostě na to, starat se sama o sebe. To mi přišlo hodně náročné. Ale nakonec jsem ji nedodělala, protože jsem se nějak zamilovala do jednoho kluka a šla jsem pracovat od Prahy. Asi do pětadvaceti let jsem měla takové létací období. Jako vlastně z práce do práce nebo z města do města. Taková jsem byla hodně nezakořeněná. A v podstatě jako mně bylo i vše jedno. Nechápala jsem, co to jsou vztahy mezilidský. Spíš jsem si to chtěla všechno vyzkoušet. Já jsem si pak začala uvědomovat, hlavně když jsem byla sama v (organizace), tak jsem si začala uvědomovat, že jsem naši rodinu brala jako povinnost. Že jsem si nic neužíla. Protože když jsem přišla ze školy domů, tak jsem hned dělala povinnosti. Takže já jsem naši rodinu nebo vztah s rodinou brala jako povinnost. Ale myslela jsem si, že je to v pořádku. Až když jsem se odstěhovala jo, až když jsem byla v tom sociálním bydlení, v té ubytovně tady, tak jsem začala zjišťovat, že vlastně nemusím hned ze školy jít domů. Nikdo mě k tomu nenutil, takže jsem si to užívala a šla jsem ze školy s přáteli někam jinam. A šla jsem domů třeba až pozdějc. Ne že bych se opíjela nebo tak, to zase ne. Pití mi moc nechutnalo, ale spíš jsem se snažila užívat ten život. Jako hodně na plno. A pak jako fakt jsem se vykašlala na to kolik, co stojí, a takhle a chtěla jsem si natolik užívat, že mi nepřišlo, že už jsem klesala docela dost nízko. Takže to bylo ze začátku takový juchů. Odchod a taky se sama starat o sebe. Ale potom to byl takovej zvrát. Asi jsem tu volnost nezvládla. Bez nějakých nastavených mantinelů už jsem si říkala ty jo tak tady je něco špatně.

Bohužel se mi stala aj taková věc, že mi nabídla kamarádka spolubydlení. Řekla mi, za jakou cenu se to bude dít. Neřekla mi ale celou pravdu. Řekla, že byt je vlastně na jejího tatínka. Tak jsem tam s ní žila asi tři měsíce. Poctivě jsem platila nájem. Protože já jsem dostávala sirotčí důchod, protože můj pravej tatínek umřel. Takže jsem chodila do školy, abych dostávala příspěvky, a ještě jsem měla ten důchod, takže jsem si zaplatila nájem šest tisíc. Tak jsem se

snažila dávat si vlastně na útrato padesát korun na den. To jsem si řekla. Ty jo zkusím si dávat padesát korun na den a dařilo se mi to tak nějak zvládat, když jsem měla tak vysokej nájem. Už jsem neplatila jenom tisícovku jako v bydlení na půl cesty.

V tom bydlení na ta půl cesty, tam se mi bydlelo dobře možná jenom půl roku. U mamky jsem oslavila osmnáctiny a odstěhovala jsem se tam. Ale protože pak jsem tam měla spolubydlící, která mi znepríjemnila celý život. Ta spolubydlící, která byla opravdu nějaká zákeřná a ono šlo o to, že jsme jeli na nějaký lyžák. V tom sociálním bydlení se nám tam taky starali trochu o finance což se mi moc nelíbilo, ale možná protože dva měsíce jsem si trochu vyjížděla z kopejtky a pak mi to vlastně pomáhali jako zase schovat do skříně. Tak jako trochu mě to jo, že jsem byla taková jako dobrý nedobrý, jo. Jo snažila jsem se tady v klidu a jeli jsme na ten lyžák. A teď kon my jsme mohli dostat kapesné. Mně bylo strašně trapné. Na jednom baru se mi líbí číšník a já jsem si večer chtěla jít jako sednout na bar. I kdybych za padesát korun tam seděla u jednoho drinku. Ale šlo o to, že kapesné můžeme dostat pod podmínkou, že se všichni shodneme. A tak jsem překecávala všechny, ať to všichni chtějí tu stovku.

Ta holka byla úplně proti, tak jsme se začaly kvůli tomu hádat. Ostatní to všichni chtěli, protože hlavně to byli kuřáci. Takže byli pro hlavně, aby si mohli hnedka běžet koupit si cigá a něco k pití, že jo. Takže to jenom ona jediná nebyla pro a já jsem z toho byla taková zklamaná a ona chtěla vědět pravej důvod proč.

Tak jsme se dohádaly a ona mi dala facku a já se prostě odešla. Ale před tím jsem všem rozdala ty peníze, které jsem měla rozdat. Ani jsem nechtěla být na tom baru. To jsem si rozmyslela. Jenom jsem si šla jsem koupit cigá a pivo. A šla jsem prostě někam pryč daleko od ostatních. Ale ona najednou začala poměrně útočit, že jsem jí okradla.

A že jsem jí vzala prstýnky, které měla na ruce. Tak já jsem šla za vedením a řekla jsem vedení, že přijde ta a ta osoba a bude tvrdit, že jsem jí okradla. Oni se ptali, proč jim to říkám. Když já jsem nikdy nikoho neokradla nebo jako nic špatného jsem neudělala. Chtěla jsem, až to přijde někdo tvrdit, ať jsou tam na to připravený. Ona to asi nechtěla nahlásit. Ale já jsem je chtěla připravit. A poprosila jsem ho, ať se mi podívá do věcí. Že jsem ochotná, aby mě zkontrolovali. A oni samozřejmě nic nenašli, ale začali řešit, co se mezi námi stalo. No a ona mi potom podstrčila nějaký látky, nevím ani co to bylo. A když jsem se vrátili na barák, tak nám všem udělali testy na drogy a bohužel jí tam nechali a mě vyhodili. Protože údajně našli u mě v krvi drogy. Vedoucí byla hodně s ňou. Ale já jsem ráda, že tam taky byli ti, kteří mi věřili.

Po tom výletu jste tedy byla nucena odejít?

No právě, tak jsem kontaktovala tu kamarádku, která mi nabízela to spolubydlení, tak jsem za ní jela. Ale to dopadlo katastrofálně. Protože ona ty peníze, které jsem jí dávala na bydlení, což jsem nevěděla, ona si za ně kupovala též drogy. A pak přišel nějaký pán a řekl, že je majitel bytu a že my neplatíme nájem. Vůbec jsem to nechápala, byl to cizí pán. Nebyl to její tatínek a nedostával žádný nájem. Nakonec se ukázalo, že ta kamarádka tam bydlela se svým přítelem, na kterého byla napsaná smlouva. Když se rozešli, on jí v tom bytě nechal, ale majitel o tom nevěděl. Ale byl to dobrák a nechal nám tři měsíce výpovědní lhůtu. Já jsem těch šest tisíc platila přímo jemu.

Já jsem pak potkala toho kamaráda a s tím jsem se odstěhovala do Prahy. Ještě jsem se zkoušela vrátit do domu na půl cesty, ale to nevyšlo, měli plno. A pak, není to sice hezky řečeno, ale měla jsem štěstí, že mi přišel úmrtní list, že mi umřel tatínek. Řekli mi, že budu dostávat sirotčí důchod.

A k mamce jsem se jít styděla. Vždycky, když jsem měla problém, tak jsem se za to styděla. Tak jsem mamku asi pět let neviděla. Zezačátku jsme si telefonovaly, ale pak jsem se úplně

odpojila, protože jsem se styděla, že se mi nedaří. Ale už jsme zase v kontaktu. Dala jsem se do pořádku a už se mi daří. Ale měla jsem štěstí, že jsem poznala jednoho kamaráda, ke kterému jsem se nastěhovala a pak jsme se spolu přestěhovali do Prahy. V Praze jsem s ním žila tři roky. On se pak odstěhoval do Ruska. Naštěstí jsem si našla rychle práci. A dostávala jsem ten sirotčí důchod, ale příspěvky už ne.

To už jste tedy žila samostatně, odpojená od mamky a bez podpory organizací?

Už si nepamatuji, jak to bylo, ale taky jsem se na chvíli kvůli klukovi přestěhovala za sestrou z pěstounské péče. Tam jsem pracovala v potravinách.

Ale pak jsem si řekla, že chci od života něco víc než jenom dělat v obchodě. A zrovna mi zavolala z (organizace) můj strážný anděl, že si můžu přes jednu agenturu udělat kurz. A že si pamatuje, že ráda stříhám lidi. Tak jsem si udělala kadeřnický kurz.

A taky jsem si v Praze sama zaplatila a udělala masážní kurz. V jedné hospodě, kde jsem pracovala jsem se seznámila s dalším klukem, se kterým jsem potom žila v Praze dost dlouho.

Až když jsem se vrátila z Prahy, kde jsem šla celou dobu z kopce. Sice jsem pracovala, ale byly to jen brigádky, nikde jsem nebyla déle než dva měsíce. Během jednoho roku jsem měla šest zaměstnání. Většinou v obchodech s potravinami nebo v jedné hospodě. Jeden kamarád z SOS dětské vesničky mi doporučil dva kontakty pro děti bez rodinného zázemí. Pak jsem vstoupila do projektu První úspěch. Bylo to právě pro mladé, kteří vyrůstají bez rodiny. To bylo divadlo, a taky takové kurzy. Mě zajímal barmanský a baristický kurz. Byla jsem tam asi půl roku a pak jsem nastoupila do kavárny. Tu mi pomohli najít.

Teď mám už dva roky přítele, který mi pomohl se životopisem, vyfotil mě a pomohl mi najít práci. Taky vím, že si mě váží. I když toho mám za sebou hodně, a ne všechna bylo dobré. Byl to hodně pestrý život. Tak z toho jsem opravdu šťastná.

Taky se mi podařilo splatit dluh na zdravotní pojišťovně. To mi pomohli zjistit taky v (organizace). A to je pro děti z dětského domova nebo pěstounské péče náročné. Vůbec neví, že se platí popelnice, že se platí zdravotní pojištění. A najednou mají neskutečné dluhy. Nemají domov, peníze, jenom dluhy. Ale paní na zdravotní pojišťovně mi říkala, že můj dluh je ještě v pohodě. Ale pro mě to byla vysoká částka, i když jsem ji splatila, jak nejrychleji to šlo.

Jak se Vám povedlo to zvládnout?

Musím zařukat, že jsem čistá, což je super. A jsem za to vděčná i sobě i (organizace). Že jsem to všechno zvládla. I když mám za sebou věci, o kterých nechci mluvit, protože to bylo jako projít peklem, ale v (organizace) to ví, a nakonec jsem se přiznala i mamince. Když už jsem to měla za sebou. A to dno mě naučilo i zacházet s penězi. Naučila jsem se i hodně jak se k čemu postavit. Rozmyslet si, co chci a proč. To je důležité. Do budoucna jsou i některé chyby dobré, když se z nich poučíte.

Kdo Vás provázel tím procesem, když jste od maminky odešla?

No já si myslím, že mě nikdo neprovázel a nepřipravoval. Jinak bych se nedostala do takových situací. Ale taky je možné, že mě připravovali, ale já jsem je neposlouchala. Měla jsem pocit, že se mě to netýká. Nebo mi to připadalo zbytečné, protože jsem si to chtěla dělat po svém. Chtěla jsem být samostatná a hrdá sama na sebe. Tak možná říkala, ale já si toho nejsem vědomá.

Jak jste byla na přechod do samostatného života připravená?

No mamka nás učila finanční gramotnost. Ale já jsem to asi zapomněla. A když o tom teď přemýšlím, tak postupem času jsem si na to vzpomněla. Ale tenkrát jako bych měla klapky na očích. Mamka nás připravovala, ale jsem dělala takový to, jo dobrý, dobrý. Já to zvládnu, klid. A chtěla jsem si to dělat po svém. Ale to byl ten důvod, že jsem udělala ty chyby. A kdybych přišla za mamkou, tak by mi řekla: „Já jsem Ti to říkala.“

A to byl moment, kdy jsem si říkala, že si mamku nezasloužím a musím si poradit sama. Tím jsem si k mamce zavřela dveře a zakazovala jsem si se s ní potkat. Když se mi nedařilo, tak jsem se nikomu neukazovala, byla jsem zalezlá jako krtek. Než jsem se dala do pořádku.

Sama, nebyl nikdo, kdo by Vám pomohl?

To byla dost těžká situace. Kdy jsem půl roku odmítala i sourozence a myslím, že jsem si i vyměnila telefonní číslo, aby na mě nikdo neměl kontakt. Když mě poprvé vyhodili z toho azylového domu, tak jsem nevěděla, co mám dělat a propadla jsem na jeden večer alkoholu. A tam mě viděl jeden dědeček. Neumím odhadnout, kolik mu bylo. A on nikdy neměl vnučku a jeho rodina s ním moc nechtěla být v kontaktu. Tak on se mě ujal a povídal si se mnou. Řekl mi, že je vidět, že jsem sama a nabídl mi přespaní. Tak jsem mu byla vděčná, protože i když jsem byla bezdomovec, tak jsem ani jednou nespala na ulici. Protože jsem měla kamarády, kteří mě nechali na chvíli u sebe přespat. A ten dědeček se mě ujal. Udělal mi snídani. Já jsem se chvíli bála, protože to byl cizí pán a byl o hodně starší. Když jsme k němu přišli, tak to bylo strašně smutný, protože to u něj bylo ošklivý, ale hodně ošklivý. To byl malinkatej byt. No to spíš byla půda. Takový pokoj a suchý záchod v paneláku. Všechno bylo starý a ošklivý. Já jsem byla ustrašená, ale neměla jsem kam jinam jít. Když jsem si mamku zakázala. On mi udělal snídani. Tak jsem se trochu přestala bát. Když jsem se podívala do kabelky a měla jsem tam peníze, tak se mi ulevilo a šla jsem si koupit vlhčené ubrousky. Protože tam nebyla sprcha. A pak jsem mu tam chtěla uklidit. Ale on mě vzal na ryby. To byl zážitek. Ale pak mi řekl, že půjde do vězení. Nevím za co. Asi alimenty nebo bílej kuň, to už nevím nebo možná něco jiného špatného. On mi o tom víc neřekl.

Co jste musela řešit a nikdo Vám s tím nepomohl?

Mám základní školu a jsem vyučená zahradnice. Pak jsem zkoušela obchodní školu, tam jsem se s odřenýma ušima držela dva roky, ale nedokončila jsem ji. Já jsem taková, že pořád zkouším něco nového. A asi u ničeho dlouho nevydržím. Taky jsem tancovala, to mě moc bavilo. Ale pak jsem dělala ty různé kurzy, to je zvládnutelný cíl. Ty kurzy netrvají tak dlouho. Nejdéle se držím masírování. A můj sen je mít vlastní masážní studio. Myslím, že jsem dospěla do fáze, kdy už jsem zodpovědná. Někdy až moc. A myslím, že se mi to studio může podařit. Už od ničeho neutíkám. I problémy řeším a neutíkám od nich.

Můj přítel u mě pozoruje určité chování, které není příjemné, ale on mi to nezazlívá. Protože ví, čím jsem si prošla. On má pochopení pro moje záchvaty vzteku. Já mám pocit, že mi nerozumí a čím víc se on snaží, tím víc jsem zuřivá. On mi ukazuje, které chování je nevhodné. Někdy dostanu trest jako malé děcko. Ale od něj to neberu jako poučování. Cítím, že to dělá proto, aby mě neztratil. I říká, že mě miluje a nechce mě měnit. Přijímá mě se vším, co ke mně patří, ale určité chování nám narušuje vztah, a to spolu řešíme. Přítel má děti. Já jsem se bála mezi ně vstoupit, ale děti jsou moc fajn. A jsem s nimi ráda. Ale hlavně, oni milují mne. Když přijdu, mají rozzářené oči. Říkají mi teto, a to je fajn. Nechci být macecha. Tak jak to máme, bych to chtěla nechat. To se mi moc líbí. Nechci se vdávat. Toho se bojím. I když být nevěsta je asi hezké. Nechala bych to tak, jak to je.

Hodně jsem se uklidnila. Dřív jsem byla ovlivněná okolím. Všechno špatné jsem vztahovala na sebe. Už jsem se naučila, že když se někdo zeptá, proč něco dělám nebo nedělám, proč něco

někam dávám nebo nedávám, tak ho to zajímá. Už to nevnímám jako kritiku. To mě ale naučil můj současný partner. Vysvětlil mi, že to chce pochopit, že mě nekritizuje. Tak se s ním učím nově komunikovat. Sama sebe musím zastavit. Abych hned nevyletěla. Tady mi s partnerem záleží na tom, abychom si rozuměli. Můj minulý partner byl stejně jednoduchý jako já a pořád ukazoval na moje chyby. Ale současný partner je inženýr. Chytrý a sečtělý. Když o něm mluvím s lidmi, kteří mě znali dříve, tak jsou překvapení. Čekali, že můj partner bude někdo na mé úrovni. A třeba mamka se před mým přítelem stydí sama za sebe. Když jsme byli na Vánoce všichni spolu, tak se mamka hodně hlídala. I přítel poznal, že všichni byli nervózní. Já jsem mamku nikdy neseznamovala s mými muži, protože když jsem v tom sama neviděla budoucnost, tak nebyl důvod. Jenom jeden můj dlouholetý partner se mnou šel na sestřinu svatbu jako doprovod. Tak toho mamka poznala. To byl můj první vážný vztah. To byl muž, se kterým jsem dlouhodobě žila. Vedla jsem domácnost se vším, co k tomu patří. To mě bavilo. Mamka nás dost tvrdě naučila uklízet si po sobě. Ale on shromažďoval věci. A já jsem se naučila udělat pořádný úklid. To znamená, že roztřídit věci a vyhodit to, co k životu nepotřebujeme, co nepoužíváme. A hlavně v tom uklizeném je třeba ten pořádek udržovat. Třeba si po sobě hned umyju hrneček a dám ho na své místo. A tak to dělám se vším. To dává životu řád. To je asi to, co potřebuju. A to se líbí mému současnému partnerovi.

Co bylo potřeba zajistit pro samostatný život?

Já si myslím, že nejdůležitější je znát hodnotu peněz. To bych chtěla všem lidem doporučit, aby měli přehled o tom, co kolik stojí. Nejdůležitější je mít rozpočet. Přemýšlet o tom, kolik vydělám a kolik musím zaplatit. Musí se zaplatit nájem a mít peníze na jídlo. Až podle toho, kolik mi potom zbyde, můžu si za to něco koupit nebo dovolit. Třeba někam jít. Ale je důležité to plánovat a učit se, co kolik stojí. A taky je potřeba to učit i děti. Já jsem to učila moji neteř. Chtěla koupit časopis za dost peněz a moje sestra jí řekla ne. Já jsem jí to, ale musela vysvětlit. Samotné ne nestačí, to by si mohla myslet, že jí ho máma koupit nechce. Já jsem jí vysvětlila, že ten časopis je drahý, protože je v něm čelenka. A tu právě ona chtěla. Ale samotná čelenka stála mnohem méně. Tak jsem jí koupila jenom čelenku. Ale ukázala jsem jí, kolik peněz by stál časopis, kolik čelenka a kolik mi zbylo. Tak jsem to učila neteř, ale i sestru, aby to tak dělala a vedla k tomu své děti. Protože jsem si vzpomněla, že mamka nás to taky učila. I v jídle je třeba přemýšlet co si koupím. Měla jsem limit na den. Taky jsem přemýšlela o tom, co mi vydrží. Třeba olej stojí hodně, ale je na dlouho. Rýže, těstoviny... Je třeba umět levně vařit.

Zapisovat jo, protože já jsem vedla ošklivej život špatnej. Myslím si, že jsem neměla dobrý přístup k tomu, ale teď kdybych ho změnila, teď bych ho měla dobrej. Jo a teď bych si to všechno zapisovala, myslím si, že je to hodně dobrý. Zapisovat si kolik vydělává a kolik jdu platit z peněz. Hlavní je, hlídat si, že jsem zaměstnaná. Mít tu práci. Takže další věc nejenom naučit se komunikovat s prachama, ale naučit se jít na pracák. Být na pracáku. Já do dneška lituju, že jsem nepožádala o byt.

Takže bydlení, práce a hospodaření s penězi jsou takové tři základní oblasti?

Jo, to myslím že bych fakt změnila. První, co bych udělala, šla bych na ten pracák. A teď už vím, že se musím postarat o to, abych někde nedlužila. Takže dělat všechno pro to, abych někde nedlužila. Další krok je, požádat o to bydlení, abych jako někde bydlela. A hlavně poradila se s dospělým.

Kdo byl ten, s kým jste se radila, kdo Vám pomohl?

Nikdo. Osud. Možná většinou lidi v práci, no v práci nebo pozorováním. V kontaktu s biologickou rodinou jsem nebyla vůbec. To jsem nechtěla. Protože maminka nám někdy řekla, to jsem byla asi ve druhé třídě, jestli volala do školy, ať jdu hnedka domů, že na mě čeká

návštěva. No to byla pravá máma ještě s tatínkem. A můj tatínek zemřel, když mi bylo těch devatenáct roků. Takže od nich jsem žádnou podporu neměla. Ba naopak, spíš oni chtěli abych já jim pomohla.

Já mám ještě jedno tajemství. A to tajemství mě pomohlo tak nějak trochu se postavit na nohy. Jenom to tajemství mě pomohlo postavit se na vlastní nohy. Jako byl to strach. Odkryla se mi nějaká pravda. Jako něco prožitý. Bylo to i nebezpečné, ale pomohlo mi to. Jako, že bych se sama zeptala dospělého, to mě nenapadlo. Spíš dospělí, kteří se mnou spolupracovali, když jsem byla jako zaměstnaná nebo brigádně, tak se mě ptali na některé věci. O kterých jsem nechtěla nebo nedokázala mluvit. A z toho jsem si tvořila takové klubičko prostě odpovědí a celkové život. Nepouštěla jsem k sobě nikoho, kdo mě chtěl, takzvaně zachraňovat. Nechtěla jsem k sobě někoho, kdo mi chtěl pomoci, protože jsem s pomocí druhých měla špatnou zkušenost. Zkušenost, že je to něco za něco. A taky jsem se cítila méněcenná, nezodpovědná. A vadilo mi, že oni se snaží být zodpovědní za mě. Cítila jsem se, jako bych přišla o občanku. Hodně lidí mi nabízelo jako pomoc peníze na bydlení. Vypadala jsem hrozně a chtěli mi půjčit na jídlo. Ale ani na brigádě, nikdy jsem si od nikoho nepůjčovala.

Jediný dluh, který jsem měla, byl na tý zdravotní pojišťovně. Já jsem se bála. Hodně jsem se bála dluhů. Protože to by byly dluhy, o kterých jsem věděla. Kdežto o té zdravotní pojišťovně, to jsem nevěděla. Já jsem si celou dobu naivně myslela, že jsem bez dluhů. Až vlastně v (organizace) se mě na takové věci ptali. Nejdřív jsem se samozřejmě stranila odpovědi. Pak mi vysvětlili spoustu věcí. Že já jim můžu říct hodně. Můžu, ale nemusím. Že mi chtějí opravdu pomoci. Že mi věří, že si sama pomůžu, ale jsou situace, kde je potřeba tomu rozumět. A to, čemu ještě nerozumíš, to ti já můžu vysvětlit. A díky tomu vlastně jsem zjistila, že mám ten dluh. Navedli mě, kde se zeptat. Kam dojít na ty úřady. Až pak se to začalo všechno řešit. Až v těch pětadvaceti šestadvaceti letech.

Co byste doporučila lidem ve stejné situaci?

No já nevím, jaký možnosti by měli. Jestli by měli možnost jít do (organizace).

Určitě, aby si našli dospělého kamaráda. Ne aby se ptali na pomoc dospělého, ale aby si vytvořili vztah. Já jsem si našla v Praze takovou ženskou, kterou zbožňuju. Aj mamince jsem to řekla. Ať se nezlobí, ale že mám něco jako druhou mámu. A asi bych to doporučila ostatním. Když by chtěli všechno dělat sami. Byli vlci samotáři, ale nevěděli, co a jak. A prostě chtěli by to zvládnout sami. Doporučila bych jim, když by neměli jako já (organizaci) nebo někoho takovýho. Ale oni jsou samozřejmě takový sdružení. Ale aby si to zkusili najít něco podobného jako je (organizace). Ale zároveň aby si vytvořili vztah s dospělým člověkem.

Ale aby ho nebrali jako průvodce, aby si to drželi sobě, aby ten člověk neměl pocit, že je zneužitej. Ale zároveň aby oba dva měli radost, že se znají. Tak to bych asi řekla těm, kteří nemají tu jako rodinu úplnou. Protože ano měla jsem jako pěstounku, ale zároveň maminku, která opravdu se o nás starala. Ale bohužel mě chyběla i otcovská láska. Takže vlastně pořád nemáte takový to něco. Pořád tam něco chybí. Takže já si myslím že ten vztah s bývalým přítelem se hodně kazil aj tím, že jsem neměla otcovskou lásku. Jo, když jsem to jako asi vyhledávala u něho. Jo jako proto tam spoustu věcí nebylo. Ale jo jako já jsem ráda za ten vztah. Mě to naučilo spoustu. Díky tomu vztahu jsem samozřejmě dospěla. Protože pak jsem dokázala poradit i ostatním.

Myslím si, že třeba teď kon fajn... Takhle já mám ještě byt, kde jsem v nájmu. A za přítelem jezdím občas třeba přespávat. Protože teď kon mi zvýšili nájem, tak mám spolubydlící. Naštěstí jsme se potkaly s holkou, která žila u nějakého chlapa. On byl strašně majetnickej. Já si myslím samozřejmě, že to není dobrý nápad. Taky jsem jí říkala, ať s ním nežije. Taky jsem se jí snažila

vysvětlovat spoustu věcí. Takže jsme teď kon spolu. Je to moje spolubydlící. A ona má spoustu věcí... Jako z něčeho má strach. Tak jí pořád říkám, jako na co si má dát pozor. Takže si myslím, že jsem taková její dospělá kamarádka. Protože jí je jedenadvacet a mně třicet čtyři.

Ráda bych se ještě zeptala, jaký byl nejsilnější moment nebo zážitek. Ať už pozitivní nebo negativní, který chcete sdílet.

Ono je to buď fakt něco až moc smutného. Hodně bylo toho smutného. O tom už nechci mluvit. Tak jako spíš ty dobré zážitky. To bylo třeba, když jsem šla s tím dědečkem rybařit. Takže to byl takovej můj dědeček a taťka zároveň. To byl takovej hodnej muž. Na mě hodnej. Dokud neumřel. On byl zavřenej, pak se vrátil zpátky a pak umřel.

Je něco, co k tomuto tématu považujete za důležité a já jsem se na to neptala?

Jo asi bych si myslím, že co je ještě důležité, pro hodně lidí, aby si dávali pozor. Opravdu pozor, s kým o čem se baví. Jo, to že já vám dávám rozhovor, je v pohodě. Já jsem s tím souhlasila. Ale co se týče v práci nebo kdekoliv s kamarády, dávat si pozor. A hlavně aby si nepřipouštěli lidi k tělu. Není to dobrý, protože pak bude sám člověk zklamanej. A není to takový jako být namyšlenej. Teď se s nikým nebavím, ale ať myslí hlavně sami na sebe. Protože já byla v některých chvílích taková ta, že jsem nemyslela na sebe dost často. Hodně jsem pomáhala lidem. A vždycky, když jsem měla někde nájem, tak jsem vlastně k sobě přibírala lidi, který jinak mohli být na ulici. Že jsem je v podstatě jako nechala u sebe bydlet, hodně lidí. A vždycky to bylo katastrofální. A to mně právě taky řekla (organizace), že nejsem žádná matka Tereza. Že mám myslet sama na sebe. Že vlastně vždycky, když jsem něčeho docílila, na něco dosáhla, že jsem třeba našla svůj styl oblékání, že jsem si hezky nazdobila třeba ten byt, ale bohužel každej z mých spolubydlících v podstatě se k některým věcem nechoval hezky. Takže jsem přicházela o spoustu věcí. Tudiž i o spoustu peněz. Když se to tak poví. A je tomu tak v něčem dodneška. To se ještě potřebuju učit. Ještě to je tu, že nemám být příliš důvěřivá. A přijmout, že to není sobeckost, ale že je to péče o sebe. Pokud se bojí člověk bydlet sám, tak ať do toho nejde tolik. Já vím že ve dvou se to lépe táhne. Ale ať si člověk neříká, že je sám, ale ba naopak, ať si to užívá. Že je sám, protože pak přijdou dny, kdy toho bude litovat.

A že většinou když je člověk sám, tak se věnuje sám sobě. A já teď ano mám přítele, ale myslím si, že je mi třicet čtyři a teď až teď jsem se začala věnovat sama sobě. Někdo říká, že je to pozdě. Někdo říká, že to není pozdě. Vždycky je lepší spoléhat se sám na sebe. Nikdy se nespolehejte na lidi v práci. Nespolehejte se na kolegu, že přijde včas. Nikdy. Spolehejte se jen sám na sebe. Ať je to v rodině, ať je to v práci ať je to kdekoliv. Proto já třeba do práce chodím klidně o půl hodiny, ano je to bláznovství, ale klidně o půl hodiny dopředu. Protože teď kon sice vím, že mě má přijít vystřídat kolega, protože to vnímáme, u nás v hotelu je třeba spoustu práce. A teď si řeknu, nemůžu se spoléhat, že mi přijde brigádník. Nemusí, musím se spolíhat sama na sebe, že to budu zvládat sama. A taky musím posoudit, co všechno mám pro ty zákazníky vytvořit. Takže kdybych teďko mohla něco říct, tak spoléhejte se sami na sebe. Jako hodně. Protože nevěřte lidem, i když vám říkají, že vás mají rádi. Není to dobré, moc důvěřovat. Protože se můžete spálit. A je to dobrý mít ten odstup. Jako nebýt uzavřenej, to zas ne. Být otevřenej a hlavně být sám sebou.

Ale když budu v práci sama za sebe bojovat sama za sebe, ti kolegové, co chodí pozdě nebo ti kolegové, co dělají problémy nebo nedělají svoji práci, tak když to řeknu hnusně, ty je k životu nepotřebuješ. Ty potřebuješ k životu sama sebe. Prostě ten člověk potřebuje spíš sám sebe. Ano občas nějakou tu vrbu. A to si musí najít. A je to hodně těžký najít si nějakou vrbu. A vlastně taky udělat radost sama sobě v tom, nebejt otrok svého telefonu. Nebejt otrok žádných takových těch komunikací. Žít ten život naplno a ne virtuálně. Lidi se dívají na tiktok. Dívají se na různé věci a pak je tam zbytečná závist. A přijde mi, že čím víc jsou lidi zabraní do toho, kdo co dělá

na tiktoku a přijde mi, že nejdůležitější je fakt starat se o sebe. Protože potom je to takový, že si člověk řekne, že má spoustu času se starat o ostatní. A vlastně teď jsem nešel s někým, kdo je pro mě důležitý.

Jo, mám volno a našel jsem. A to říká aj Werich. Nikdy neříkej, že nemáš čas, protože pak budeš litovat, že jsi ten čas opravdu neměl. Takže pokud má někdo někoho opravdu rád a vytvoří si prostě s někým opravdu to pouto a tu lásku, tak je dobrý i tomuto člověku ten čas dát. Jo, protože pak přijdou dny, kdy člověk opravdu zůstane sám. Což jako, jsou dny, kdy to nevádí, ale zase člověk by měl se naučit, s kým opravdu se chce bavit. Komu co říct. Jo, komu co sdílet a být hodně opatrný na svoje soukromí. Jako docela dost je to důležitý.

Rozhovor 3. Viktorie

Odkud jste odcházela do samostatného života?

Já jsem se v šestnácti letech sama rozhodla, že dobrovolně odejdu z domu. Předcházela tomu spousta událostí a okolností jako i opakovaný odchod. Odešla jsem i s mladší sestrou do krizového centra. Kde jsem byla několik měsíců. Odtamtud jsem šla do ústavní výchovy, kde jsem byla rok. Bylo mi sedmnáct a půl. Mezi tím se dostala do dětského domova moje sestra. Já mám ještě zdravotní hendikep, a tak tam pro mě neměli místo. Ale do toho nechci zabředávat. Pak se tam v dětském domově vyměnil pan ředitel a uvolnilo se tam místo, tak jsem tam nastoupila i já před osmnáctým rokem. A byla jsem tam vlastně až do pětadvaceti. Odcházela jsem asi půl roku před mými šestadvacátými narozeninami.

Kdy a jak jste se vlastně začala připravovat na ten přechod do samostatného života?

No to je taková otázka, která padá často. Nicméně to není jako nějaký bod. Tehdy a tehdy jsem začala. To je nějaký kontinuální proces, který asi vyloženě jako zahrnuje spousta aspektů a spousta jako takových drobných věcí. Který možná člověk, jako ten mladej dospělej jako takovej, často podle mě na to jako vůbec takhle nenazírá. A já jsem jako dlouho... Nebo takhle, můj odchod, moje příprava na odchod z domova... Vlastně bych s nějakým odstupem dneska řekla, že protože bylo to jako sbírání nějakých kompetencí.

Ale na tom jsem nějak pracovala, bez ohledu na to, že budu jednou odcházet z domova. Ale i jako nějaká finanční příprava. Což moc možností nebylo tehdy a nějak jsem se snažila jako ušetřit si po brigádách. Ale jestli jsem si našetřila prostě třeba dvacet tisíc, tak co to je, že jo. Ale alespoň něco. Ale hlavně nějak psychicky se připravit na to, že mě vlastně ten obchod čeká. A proto jsem to i hodně dlouho odkládala. A tak zpět k otázce, neřeknu vám přesnou dobu, ale s tím přibývajícím věkem, jsem se vlastně snažila zvědomit, že je něco, co můžu udělat pro to, aby to šlo co nejlíp.

A je to i o nějaké změně myšlení. O změně nějakého nastavení. Protože já jsem se toho téměř panicky bála. Tak kolem dvacítky, když jsem maturovala, tak to pro mě bylo nemyslitelný. Na odchod jsem si připadala naprosto nepřipravená. Zpětně to vidím tak, že to, že jsem v tom domově setrvala, tak dlouho. A bavily jsme se o tom se sociální pracovníci v domově, že mě to už potom celou dobu brzdilo. Že by to bylo pro mě určitě lepší, kdybych odešla dřív. Než těsně před tím, než jsem musela. Já to tak dneska taky vnímám. Bavila jsem se o tom i s těmi lidmi, kteří mi pomáhali odejít z toho domova, že jsem zůstávala zbytečně dlouho. Ale to je moje zvýšená úzkostnost. A moje katastrofické scénáře, jak jsme to nazvali v terapii. Tak to je něco, co je mi velmi vlastní a potřebuju na to tom pracovat, aby se to změnilo, prostě abych se naučila žít s nějakou mírou životní nejistoty. Protože ta je teď o dost větší, než kdy dřív byla.

Navíc prostě v životě nemáme žádný jistoty a pokud nějaký máme, tak jsou velmi relativní. Takže to je moje velký téma. Nechat některý věci plynout a nebát se některých věcí tolik. Můj strach mně brzdí. A brzdil mě i tady v této situaci. Znáám lidi, co prostě bez nějakých relativních jistot prostě odešli z toho domova i v době, kdy studovali a zvládli to. Což třeba moje kamarádka, kterou jsem obdivovala, protože se v prváku na vejšce sbalila kufry a táhla to sama.

A jak na tom dneska je. Že myslím si, že možná by mě to víc posílilo. Víc vybavilo do náročnějších dní. Ale třeba to mělo být tak, jak to jako je. Já možná budu mít tendence odbíhat. Já se vždycky tak hrozně rozvykládám, tak kdybych náhodou moc utíkala. Tak mě zastavte.

To je úplně v pořádku. Kdo byl ten, kdo vás provázel tím procesem?

To byl jednoznačně (organizace). Tehdy mi bylo osmnáct nebo možná devatenáct. A ta podpora pro mě byla velmi důležitá v tom procesu. A taky sociální pracovnice v domově je člověk na svém místě. Od ní jsem kolikrát slyšela věci, který mi nebyly úplně příjemné třeba, ale otevřely mi oči. A potom taky teta v domově, se kterou mám nadstandardně hezký vztah. Tak ta je do dneška vlastně mou velkou oporou. I v tom domově, kdybych zavolala, že mám nějaký problém, tak vím, že ta podpora tam bude. Což taky není úplně běžný. Takže tady ty zdroje jsem měla. Hlavně tady v těch lidech. Hodně je to o lidech tady v těch startech.

Taky mám o čtyři roky mladší sestru, se kterou mám velmi hezký vztah. A teď už rok a půl je z ní maminka. A ta svého času, když chodila do práce, tak mě třeba pomáhala i finančně. I když je mladší, tak na tom finančně byla s mateřskou mnohem líp, než jsem já kdy byla. A možná kdy budu, když to tak sleduju. Budu se snažit nemít lítostivou, kterou teď mám. Protože se mi úplně nedaří hledat práci. A už jsem půl roku nezaměstnaná a už mi z toho hrabe, lidově řečeno.

Takže možná budu víc lítostivá. Ale budu se snažit, aby to neovlivňovalo moc nějaký můj náhled na ten celý příběh. No, takže sestra mi pomáhala někdy finančně. Ale biologická rodina jako taková... S otcem se v podstatě neznám. On je cizí národnosti. Já jsem ho naposledy viděla možná v deseti letech. Takže otec nic a vlastně o něj jsem ani nestála. A moje mamka popravdě, té spíš poskytuju podporu já. A starší sestra, s tou jsme zrovna řešily protialkoholní léčbu v terapeutické komunitě. Díkybohu a poprvé v padesáti letech se začíná léčit. A předcházely tomu šílenosti, kdy já jsem tady z toho lezla po zdi. A pak na nějakou dobu jsem vypla. Což mělo za následek, že jsem nehledala práci. A taky mi to s přítelem trošku zasahovalo do vztahu. Nebylo to úplně dobrý. Takže ze strany mamky ta podpora nebyla vůbec. Pak mám ještě babičku a strýce. Vlastně všechny lidi z mamčiny strany. Strýc je sebestředný a sobecký a babička taky. Takže spíš já jsem poskytovala podporu jim než oni mně. Takže z biologické rodiny kromě sestry, která mi tedy pomáhala finančně, tak vlastně mi pomáhal i ten vztah s ní. Který se zlepšil dost. Teda ne, že bysme ho neměly dobře. Neměly jsme ho vyloženě špatnej, ale bylo období, třeba právě v té době, že to nebylo úplně dobré. Takže z rodiny je vlastně jen sestra ten, kdo mě nějakým způsobem podporuje.

Jak jste byla na ten přechod připravena?

Možná je důležité, co je vlastně ta příprava. Ono je to nějakým způsobem definovaný v literatuře. Ale co je vlastně ta reálná příprava? Nebo co vlastně ten člověk reálně opravdu potřebuje? Ono se to opravdu odvíjí od těch kompetencí, které ten jedinec má. Taky jsou situace, na který se připravit úplně nedá. A já si myslím, že tím že jsem vybavena nějakým kompetencema, tím že jsem měla i nějaký čas v tom domově vlastně dozrát. Snažila jsem se nějak psychicky stabilizovat. Tak to mně dává nějakou šanci... Jak to mám říct. Takhle já jsem vlastně nikdy neměla výchovný problémy. Nikdy jsem neměla problém se zákonem. Nikde nic nedlužím, alespoň doufám. Jsem finančně gramotná. Sít podpory taky nějakou mám. Taky jsem byla napojená na jednu nadaci. Bylo několik organizací, který mě pomohly. Takže já jako myslím, že to, co jsem měla a mohla dostat jsem dostala.

Teď se nebavím o státu, to je kapitola bokem. To, co jsem měla a mohla dostat ať už materiální pomoc nebo cílenou podporu, tak to jsem dostala. Pak už to prostě bylo na mně. A myslím, že jsem to zvládla. Teď je to třetí rok. Teď to budou tři roky, co jsem odešla. Byť se mi nedaří úplně po pracovní stránce, tak to není otázka toho, že bych byla nějak nepřípravená. Takže v rámci možností, když to budeme definovat jako nějaký soubor kompetencí, tak ano připravená jsem byla.

Co všechno jste pro ten samostatný život potřebovala zajistit?

Tam je prostě stěžejní to, jaká je míra podpory v té biologické rodině. Pokud tam není, tak je to problém. Protože nejen u lidí z dětského domova, ale třeba u mě ta situace, že je člověk nezaměstnaný, tak pokud má zázemí v rodině, tak není to ideální, ale když se může obrátit na tu podporu od rodin, třeba nějaký bydlení na nějakou dobu, když člověk nemá na nájem. Nebo já nevím co, když prostě nastane nějaká krizová situace. Tak ta rodina z mého pohledu by měla fungovat jako nějaká záchraná síť. Někaký záchytný bod. A často ji člověk nemusí ani využít, ale jenom to vědomí, že ji máte, je velmi důležitý. Z mého pohledu. Já jsem to vědomí nikdy neměla, ale domnívám se, že je to velmi podstatný. A když to nemáte, tak je to o to těžší. Já se omlouvám, teď jsem zapoměla otázku.

Co bylo potřeba zajistit?

Takže pokud tu rodinu nemáte a fakt víte, že je to na vlastní triko, tak prostě víte, že bydlení bude nejhlavnější. Zároveň bydlení, na který vám stát bude ochotný přispět skrze sociální dávky. Ať je to příspěvek na bydlení nebo ať je to doplatek na bydlení jako hmotná nouze a podobně.

Teď tam byly nějaké legislativní změny. Jelikož se pohybuji v oboru, tak nějaký background mám. To bývá často problém, ale už je tam trošku změna. A sociální dávky, to je prostě velký problém. Já jsem odcházela ještě v době, když jsem byla prezenčním studentem. A jelikož jsem v šestadvaceti letech pořád studovala, tak na to jaksi tabulky nejsou připraveny. Opět po několikátý v životě jsem se nepasovala do žádný předdefinovaný tabulky, takže jsem měla smůlu. Takže musela jsem si platit pojištění zdravotní jako samoplátce. A měla jsem příspěvek na bydlení. Tím jsem hradila část bydlení. A jinak mě podpořily nějaký nadace. Sociální nadační fond městské části, ve které jsem vlastně měla sociální byt. To je taky podstatný. Ne každéj má tu možnost sociálního bydlení. To jsem měla velký štěstí. Ono je vlastně hrozně těžký najednou to všechno obstarávat. Přepis energií a tady tyhle všechny praktický věci, který prostě jako v domově člověk úplně běžně nevidí.

A moje mamka v tomhle tom nebyla úplně gramotná. Když to tak řeknu. Takže takové věci se doma moc neřešily. Řešily se věci jako nezaplacený pohledávky a tyhle věci. Takže tohle bylo potřeba a bylo to docela náročný. No a jak už jsem studovala, neměla jsem nárok moc na žádný dávky. Tak jsem se snažila si zajistit nějakou brigádu a dostudovat nějakým způsobem.

A vlastně do minulého roku jsem neměla partnera, kterého bych se mohla opřít. Respektive jsem partnera měla, ale byl to vztah na dálku a úplně to ta opora, jakou jsem potřebovala, úplně nebyla. To se teď změnilo, ale tehdy, když jsem na to byla sama, tak to bylo jako velmi těžký. Takže to bylo obstarání bydlení, všechny ty náležitosti. Složení kaucí na byt. Samotný stěhování, zajištění nábytku a všechny drobnosti. Od toho, že potřebujete nádobí a já nevím co všechno. Potřebujete nějaký zdroj příjmu, nejlépe stabilní. Ale já jsem do té doby měla několik brigád a do toho Covid, že jo. A těsně před mým odchodem tady byl Covid. Zrušily se brigády. Já jsem vlastně přišla v celku o téměř veškerý brigády. Což byla velká čára přes rozpočet.

Do toho jsem dokončovala studium. A taky jsem se handrkovala s úřadama. A ještě nějaké relapsy psychických problémů. Což vlastně není nic moc neobvyklého. Tady při těchle záležitostech. Když ty tlaky neustávají. Takže, a to si vlastně teďka uvědomuju, že to mám v takový mlze. A bylo to dost náročný. Takže vlastně všechny tady ty věci. A teď jsem měla ještě dobrý, že za A) jsem měla tu podporu a za B), že mám ty sociální kompetence. A další kompetence k tomu, abych si spoustu věcí vykomunikovala, zařídila, zatelefonovala. Zašla se zeptat, když něco nevím. K tomu jsem měla podporu sociální pracovnice z domova, která mi udělala obrovské kus práce. A holky z (organizace), i přátelé. O těch moc nemluví, ale když

chybí ta rodina, tak se v případě potřeby prostě obrátíte na přátele. Což taky není úplně běžný. Takže to je taky moje velký štěstí. Takže to bylo dost náročný ze začátku, ale nějak jsem to zvládla. A byť se mi nedaří v práci, tak přece jenom můžeme konstatovat, že je to uspokojivý. Neskončila jsem zadlužená, v drogách, alkoholu nebo automatech a já nevím co všechno.

Vy jste mi zároveň odpověděla na další otázku. Kdo a jak vám s tím pomáhal.

Je něco, co jste musela řešit a nikdo Vám s tím nepomohl?

To si asi teď nic nevybavím, ale možná by se něco našlo. Ale jestli to není spíš tím, že já jsem si o tu pomoc nechtěla říct. Ale někdy jsem si o ni řekla. A přemýšlím, snad jsem si o ni neříkala až moc. To nevím. To je nějaký můj pocit. Moje terapeutka říká, že si o tu pomoc učím říkat a oceňuje mě, když třeba jí kontaktuju, že mi není dobře mimo sezení. Asi ne. Asi si nevybavuju, že by mi nikdo z ničím nepomohl a já bych tu pomoc potřebovala.

Co je to, co vám pomáhalo tu situaci zvládnout?

Nějaká zkušenost vlastně, že už jsem to zvládla i v dalších jiných situacích. Já si zpětně říkám, když si vybavím tu šestnáctiletou holku, která tehdy odcházela od mamky a z domova a věděla, že to je konečná. A že prostě už se domů nevrátím. Bylo to moje vědomé rozhodnutí. Věděla jsem, že takhle už to dál nejde. Tak když si vybavím tu mou cestu do krizového centra, tak si říkám, jak říká moje kamarádka, že to chtělo koule až na zem. Říkám si, jestli bych dneska měla takovou odvahu.

Takže mně pomáhá v těch dalších výzvěch říkat si, že jsem zvládla tohle, tohle a tohle. A zvědomuju si to na tý terapii. Ale někdy vlastně to vědomí, co všechno už jsem musela zvládnout mě spíš deptá. Vlastně, když něco přichází, tak mám takový tendence, říkat si, co zase. A propadám do takových depresivních stavů. Takže ono je to takový dvojsečný. Ale jo většinou to pomůže, říct si, co jsem zvládla. Tak se na tom snažím dodat si sebevědomí, ale je docela křehký. Asi protože už jsem si vědoma souvislostí. Když jsem odcházela z domova, tak jsem byla chráněná zákonem, státem. Teď už ten luxus nemám. Protože, a to je jako moje další velké téma. Nedovolit si chybu. Protože žiju s vědomím, že když na tu hubu spadnu, tak cesta zpátky bude velmi těžká. Takže to mě v životě dostalo do situací, ve kterých jsem se... Třeba studium to je velký téma. Já jsem tři roky byla na VOŠ. Studovala jsem VOŠ, kterou jsem studovat nechtěla a rozjely se mi tam psychický problémy. A to jsem si nalhávala, že bych měla studovat tady tuhle VOŠ, protože je to perspektivní obor. A navazující na moje středoškolské vzdělání.

Přesvědčovala jsem se, že to bude rozumný a ignorovala jsem veškerý signály, které jsem dostávala od svého těla. Až se mi rozjela, ještě v kombinaci s nějakými vztahovými problémy, tehdy jsem prožívala velmi emocionálně náročnej vztah, tak se mi tehdy rozjel psychický problém. Úzkostně depresivní porucha, se kterou se nějakým způsobem potýkám dodnes.

Teď se potýkám s nezaměstnaností. Neměla jsem nárok na podporu v nezaměstnanosti, protože mi chyběly opracovaný dva dny. A to se mi stává velice běžně. Takže kdybych neměla přátele, tak jsem asi zase na hmotce. Což by mě hanba lískala teda, kam jsem to dopracovala. Takže jsem unavená. Vlastně na jednu stranu to může být jako nějaký zdroj sebevědomí, ale to docela pokulhává i skrz tu práci. Na druhou stranu, jsem z toho příšerně unavená. To že mám bezpečnej podporující nejlepší vztah, to je vlastně poprvé v životě, kdy mám ten luxus, že můžu být doma. Můžu hledat práci. Můžu o sebe pečovat a vím, že neumřu kvůli tomu hlady. Že prostě bohužel jsem se dostala do situace, do které jsem se nikdy dostat nechtěla. Jsem závislá na někom jiným na partnerovi. A není to vůbec příjemné. Ale mám opravdu skvělýho partnera i spolu bydlíme. Dokonce jsem se odvážila opustit ten obecní byt. A pak že nemám koule... To chtělo odvahu.

To chtělo pomalu stejnou odvalu, jako odejít z toho doma. Protože jsem vlastně pustila nějakou mou relativní jistotu v podobě toho bytu. A bydlím vlastně v bytě přítelových rodičů.

Byť tady máme k dispozici velký pěkný byt, bydlíme tu sami. Nikdo mi nestojí za zadkem. Tak je to něco za něco. Byl to nějaký navazující krok v tom vztahu. Tak je to prostě o tom, že se učím ty věci si dovolit. Prostě nějaký takový rozhodnutí i když jako vím, že může mít velký následky, kdyby jsme se my teďka s přítelem rozešli. Což nepředpokládám, a pak nevím co bych dělala. A to je hrozně nepříjemná představa. No a jsme zase u toho, když není ta rodina, když není ta podpora. Vlastně jsem vůbec bez prostředků. Mám nějaký hendikep, kterej mě dost omezuje v hledání práce. Jsem po dětské mozkové obrně. Jsou práce, který jsou pro mě zapovězený, byť bych na ně měla kvalifikaci. Třeba jako práce s dětma v nějakým předškolních zařízení. Ale žádost o invalidní důchod mám zamítnutou. Protože mám omezenou nebo sníženou pracovní schopnost o dvacet procent pouze.

Takže vím, že se o mě, ne že bych to očekávala, že by se o mě pomalu ve třiceti letech někdo staral. Ale ta podpora ze strany státu... Nemám důvěru ve stát. Nemám důvěru, že by mi nějak pomohl, kdyby přišlo na lámání chleba. Což vlastně jsem de facto, objektivně vzato já jsem ve stejné situaci, jako když jsem odcházela z domova. Vlastně já jsem odcházela z domova s vědomím, že už mám obecní byt. Jo, takže vlastně čistě pragmaticky jsem na tom ještě hůř, než když jsem odcházela z domova v současný době po třech letech. V tom smyslu, že bych neměla bydlení a absolutně jsem bez prostředků. Prostě musím věřit, že to dobře dopadne.

Narážíte na opakovanou zkušenost, jak jste zmiňovala, že Vám stát nepomohl?

No několikrát jsem se nevešla do nějakých tabulek. Tenkrát jsem asi mohla požádat o změkčení tvrdosti zákona, ale to mě teda zrovna nenapadlo. Možná by to prošlo, ale to už je teď pasé. A to se mi stalo mnohokrát. Třeba, když jsem byla v tom domově a řešila jsem dávky, tak na mě koukali, jako že ty situace vůbec neznali. A když jsem odešla z domova, ještě jsem studovala mně bylo řečeno, že nemám už nárok. Měla jste dost času na to, abyste dostudovala. Kdo dává kompetence tomu pracovníkovi, aby hodnotil nebo soudil, jako co a jak já jsem studovala nebo nestudovala?

Vlastně nikoho nezajímají ty okolnosti toho vašeho života. Já se nevejdu vlastně téměř nikam, to bylo stejné s tím invalidním důchodem. Jo nejsem natolik postižená, abych měla invalidní důchod prvního stupně. Souhlasím v tom, že si nemyslím, že bych na tom byla až tak špatně. Ale teďka ta mozková obrna se horší. Respektive ta obrna jako taková se nehorší ale horší se ty důsledky toho. Bolí mě záda, nemůžu pracovat v předklonu. Těžko se mi vstává.

Nemůžu nosit těžký věci. Nemám řidičák kvůli poruše periferního vidění. Takže mi to velmi ztěžuje uplatnění na trhu práce. Byť mám prostě bakalářský vzdělání. A zároveň nejsem natolik postižená ale ani natolik zdravá, abych práci odpovídající mojí kvalifikaci našla. Takže já se tady hlásím na pozici, kde stačí výuční list, někdy i jenom základní vzdělání plus nějaký kurz. Protože už jsem tak zoufalá a mám pocit, že se jsem odsouzena k tomu, že prostě se jen tak asi nevyhrabu. Ale teď se projevuje ta moje lítostivá.

To není divu, když poslouchám, čemu čelíte...

Co byste doporučila lidem ve stejný životní situaci?

Já se nyní pohybuju v kolektivu dětí, které ještě neodešly z domova. Nevím, jak je to u dětí v jiné péči, ale mám pocit, že mají velmi nízký sebevědomí, anebo ho mají až jako neadekvátně neúměrný. Doporučuji, přála bych jim nějakou větší sebedůvěru. Sebevědomí těm, kteří ho nemají. Těm, kteří ho postrádají. A těm, kteří ho mají moc... Vlastně přála bych všem, aby ten střet s tou realitou nebyl tak tvrdej. Ono taky záleží domov od domova, někde fakt děcka vůbec

nemají ponětí o realitě všedních dnů. Doporučila bych nějakou rozvahu. Rozvážně přistupovat k těm věcem. Zároveň zase ne s velkými obavami. Ty potom brzdí. Doporučovala bych, nebát se ozvat. Jak na úřadech, tak prostě všude, kde je to potřeba. Protože pokud se člověk neozve, tak ho ten systém bude ignorovat nebo znevýhodňovat.

A bez té podpory to jde fakt těžko. Dneska je to zase trochu jiný. Já už jsem byla s mamkou na úřadu práce a oni ji zrovna propustili z nemocnice. My jsme tam přišly s těma taškama a za pár dní měla nastoupit do té léčby. Potřebovaly jsme vyřídit různé dávky. Otevřely jsme ty dveře a hned se ozvalo, že to tady dneska nevyřešíme. Že budeme muset přijít někdy jindy. Tak jsem se na toho pracovníka tak podívala a zeptala jsem se ho, na základě čeho usuzuje, co tady dneska vyřešíme a nevyřešíme. Když vůbec nevěděl, s čím za ním jdeme. Začal se zajímat a trochu se zklidnil. Ale když začal vyskakovat, tak jsem ho trochu usadila. Tak zpozorněl a ptal se, ze které jsem sociální služby. Tak jsem řekla, že jsem tady soukromě. Takže dneska už mám nějaký teoretický zázemí i nějaký pracovní zkušenosti. Jako sociální pracovník třeba a už je to taky jiný. Už mám taky náhled do toho, jak to funguje. Do toho, jak to funguje na úřadu práce. Mám prostě kamarádku, která má zase na ČSSZ nějakou známu. Takže víme, jak to funguje. To je pro mě velký plus, který využívám i ve svém osobním životě. A tím možná zase odbočuju od té vaší otázky. Ale chtěla jsem tím říct, že ať se nedají. Mnohdy je to o tom, že na to ten systém spoléhá. A taky je to na základě nějaký aktuální situace sociálně politický. Ale nevím, co víc bych řekla. Prála bych těm lidem, aby měli takovou podporu, jako jsem měla já. Na druhou stranu, ne každé o podporu stojí, a ne každé jí umí využít.

Ta podpora, o které Vy mluvíte, to je sociální pracovnice dětského domova a (organizace)?

Ano a taky přátelé a teta v tom dětském domově.

Jaký byl nejsilnější zážitek z tohoto období? Z období odchodu z dětského domova. Ať už pozitivní nebo negativní, to nechám úplně na Vás.

Nevím, jestli nejsilnější, ale ono jich bylo několik. Každý z jinýho ranku trochu. Velmi, opravdu velmi silný moment byl, když jsem dostala ten byt. Protože najednou jsem měla byt, kterej byl můj. Můj malej milej byteček. Já na něj do dneška hrozně ráda vzpomínám. No a pořád se mi chce brečet. Protože to prostě pro mě bylo naprosto důležitý. A když jsem ten byt odevzdávala vlastně té stejné paní ze správy nemovitostí, která mi ho předávala, tak jsem u toho plakala. Ale bylo mi to hrozně trapný. Byť jsem se na tu situaci snažila několik týdnů připravit, tak už prostě jsem se neudržela. A když jsem ty klíče předávala zpátky, tak jsem plakala. A paní říkala, že to je úplně v pořádku. Že mě chápe, že si pamatuje, jak mi ten byt předávala. Pamatovala si, jak to bylo důležitý a silný. Takže to bylo úplně pochopitelný. Takže to samotný, že jsem ten byt měla, že jsem ho dostala a s ním tu šanci. Nějak nastartovat ten můj život. Tak to bylo obrovsky důležitý. No tak další, když jsem odstátnicovala, tak to pro mě bylo velmi silný. To že dneska vlastně to vzdělání v podstatě nic moc neznamená, ale to, že jsem to zvládla přes všechny překážky. Dostudovala jsem to opravdu i s tím posledním rokem. Já jsem třeták na bakaláři vlastně absolvovala už mimo domov. To už jsem bydlela v tom bytě. A to, že jsem to dotáhla i tak, i když to bylo velmi těžký. Tak to bylo úžasný. A to, jak jsem tam potom stála v té aule, při těch promociích, to bylo velmi silný. Takže to je jeden ze silných zážitků. A pak ten negativní, když jsem v šestadvaceti letech přišla na úřad práce a řekli mi, že žádný peníze nedostanu. Já jsem na týden nebyla schopná ničeho. To jsem prostě upadla do nějaký depresivní epizody. Kdy jsem prostě jenom ležela v posteli a koukala do stropu. To byl velmi silný negativní zážitek.

Když jsem vlastně týden nevěděla, co budu dělat. Ale vyřešilo se to nakonec. A říkám si že, dokud tady nad náma nebudou lítat v rakety a bomby, tak má všechno řešení.

A jak se to vyřešilo?

Díky sociální pracovníci z domova. Jsem dostala nabídky pomoci. Domovu se podařilo zprostředkovat pomoc v součtu asi padesát tisíc korun od dvou organizací, který mi poskytly peníze, abych mohla dostudovat. Abych mohla zaplatit nájem, zdravotní pojištění. Abych měla na jídlo a prostě na ty základní potřeby. To bylo velmi opravdu velmi zásadní. (organizace) mi pomohl. Byli jsme na zdravotní pojišťovně zjistit, jestli by nebyl možný nějaký odklad plateb.

A byli se mnou na úřadu práce. A protože už to znám i ze svojí práce, že jo. Když jsem byla s klienty já přítomná u jednání, tak vlastně pracovníci se chovali taky jinak. Já jsem tam byla v takový jako schizofrenní pozici, kdy vlastně klient se nechoval úplně košer. Křičel tam na mě a na ty pracovníky.

Já jsem nevěděla, co mám dělat. Měla bych hájit zájem klienta, ale zároveň klient se chová absolutně neadekvátně. A zrovna jsme narazili na pracovníci, která byla opravdu vstřícná. Možná i díky mně, že jsem tam byla. To zase odbočuju, ale to byl velmi silný zážitek. Když jsem vlastně zjistila, že nikoho nezajímá... Stát nezajímá, jaká je moje výchozí situace. Že mi nejsou ochotní přispět těch pár šušňů, abych dostudovala. Abych potom prostě řádně platila ty daně a byla zaměstnaná. Že jo, to je jednoduchá matematika. Možná už na to trošku přišli. Že jsou teď ty zaopatřovací příspěvky a tady tyhle věci.

To, kdyby bylo za mě, tak si myslím, že by mi to dost pomohlo. A že by to uspíšilo ten obchod z toho zařízení. Takže to bylo velmi silně negativní. Prostě jsem nějakou dobu měla pocit, že jsem skončila.

Ale zase jsem se zvedla a šla dál. Ale říkám si, jak dlouho to jako ještě zvládnou. Stokrát nic umožilo osla nebo vola. Ted' nevím, který to zvíře tam patří. Ale už je toho moc. A tím, jak jsem doma půl roku, tak je o to těžší některý situace řešit. A navracet se do té práce. Ono to fakt se vším souvisí. No, takže tohle byly ty tři události. A pak taky to, že jsem ten byt odevzdávala. To je jako další životní krok. Velmi jako zásadní pro mě. To je ten největší jako důkaz toho, že partnera mám ráda a že s ním počítám. Z mého pohledu v tuto chvíli prostě větší důkaz neexistuje. Ale já, kdybych mu nevěřila, tak do toho v životě nejdu. Kdybych měla sebemenší pochybnost. Já velmi dám na intuici. Takže tady mi intuice říkala, že i když z toho mám strach, ať to zkusím. Tak uvidíme...

Co vás napadá k tématu odchodu do samostatného života. Co považujete za důležité a já jsem se na to neptala.

Já si myslím že v kostce zaznělo asi vše. Já jsem toho řekla asi víc, než na co jste se ptala. Tak mně přijde, že už jsem to téma docela vyčerpala. I když samozřejmě dalo by se o tom bavit dál, ale asi už mě nenapadá, v tuto chvíli, co by ještě mělo zaznít.

Rozhovor 4. Yanussü

Zajímá mě, kde jste žila, tedy odkud jste odcházela do samostatného života.

Úplně původně jsem žila se svojí rodinou. A v šesti letech mě odebrali do kojeneckého ústavu spolu s mým bratrem. Tenkrát se tomu říkalo centrum dětské pomoci. A potom v mých šesti letech jsme šli s mým bratrem do dětského domova. Ne pardon k pěstounské rodině a potom v patnácti nás vrátili do dětského domova zpátky. Takže já jsem pak odcházela v osmnácti letech vlastně do samostatnosti.

Takže jste odcházela z dětského domova. Jaký tam byl proces, příprava na samostatný život?

No já jsem měla jako to štěstí, že vlastně když jsem přišla do domova, v těch mých patnácti letech, tak to bylo hodně náročný samozřejmě. Protože dítě se dostane do nového prostředí. Mezi spoustu dětí, a tak a byla jsem ve věku pubertálním, takže to bylo docela náročný. A moc paní ředitelka si nevěděla se mnou rady. Takže mě nakontaktovala na (organizace) a my jsme spolu začali vlastně spolupracovat. A musím říct, že u nich v (organizaci) jsem trávila vlastně nejvíc času. A díky nim vlastně jsem i odešla. Takže oni mě jako by učili všechno. A vlastně mi pomáhali s odchodem. V podstatě ze strany domova skoro vůbec. Já jsem studovala. Studovala jsem VOŠ, ale byla jsem myslím v prváku. Končila jsem prvák. A v domově jsem byla na dohodu do osmnácti let. A nějak jsem měla pocit, že už mě tam nebudou chtít. Jo už jsem byla asi nepohodlná nebo tak. A tak jsem si nějak vyhodnotila, i s holkama z (organizace) jsem to hodně řešila. Vlastně jako co, jestli mám odejít nebo jak. A tak jsem se rozhodla, že půjdu a v domově jsem to oznámila měsíc před mýma narozeninama. Takže v květnu a oni mi řekli, že je to dobře. Že si mám něco hledat, protože už mi nebudou prodlužovat nájemní dohodu. Takže to tak vyšlo, že já už jsem byla předem nachystaná. A docela jsem to čekala, že mi to neprodlouží. Takže jsem potom odcházela vlastně tak v klidu. Protože já jsem měla v té době zajištěný bydlení a všechno.

Jak jste byla na ten proces přechodu do samostatného života připravená?

No já jsem díky holkám měla nějaký povědomí o tom, že si budou muset zažádat o dávky, protože jsem studovala. Že mi nebude to odchodné stačit do života. A že z osmnácti tisíc člověk nevyžije. Možná tak měsíc, ale to je tak všechno. Jo a vlastně díky nim jsem trošku měla povědomí. Ale ono tady ty všechny věci potom nastoupily, až když jsem odešla. Z praktického hlediska, mě v domově neučili nic. Jakože ve smyslu odchodu. Já jsem nevěděla, jaký mám možnosti. Kam mám jít. Vlastně tohle všechno jsem věděla od holek. Nebýt (organizace), tak by se za mnou zavřely dveře dětského domova a hotovo. U mě to bohužel tak bylo. Protože já jsem prostě nebyla úplně pohodlná. Já jsem byla docela svéhlavá. Ale i tím, že jsem vlastně docházela do (organizace) a holky mě hodně učili říct svůj názor. Což všeobecně víme, že tohle se v domovech neděje. Bohužel, že. A já jsem byla taková potom svéhlavá. A už to bylo nepohodlné.

Takže už mi vlastně s ničím nepomáhali. Včetně studia a tak dále. Takže za všechno to, co se mi děje v životě a dělo dobrého, tak za to můžou holky. Jakože oni mi s tím fakt pomohly úplně nejvíc.

A co jste musela zajistit, abyste nějak důstojně žila?

No tak v první řadě nějaký bydlení. To pro mě bylo hrozně podstatný. Nežít už v nějakém režimu. Prostě jsem potřebovala být sama a mít klid. Na všechno a bez dětí kolem sebe. Takže pro mě bylo dobré to, že jsem velmi dobře věděla, co chci. Takže jsem šla do podnájmu. Kterej nebyl úplně levnej. Ale šla jsem do toho s tím, že prostě budu muset nějak zvládnout. K tomu

se teda váže to, že jsem musela si vyřídit dávky. Jo a vlastně taky stipendium na školu jsem měla v té době. A potom už se rozjíždělo to další. Že jo a potom už jsem si zažádala o městské byt, teda o sociální byt. Kterej mám doposud. Kterej jsem získala hned, asi měsíc po odejití z dětského domova. No a pak takový věci praktický. No jasný chodila jsem do školy a tak. To bylo všechno zařízený, ale nějak jsem s tím bojovala. Ale pak to bylo to psychický. Takže jsem potřebovala prostě spoustu hodiny trávit s holkama v (organizace).

Potřebovala jsem hrozně řešit to, že jsem najednou sama. Bez nikoho. Nemám se moc na koho obrátit. A to bylo asi nejnáročnější, to že moc jsem nevěděla, co se sebou. Bylo to náročný. Na brigády jsem musela chodit. Takže bylo toho fakt hodně. Jakože vyznat se. Vlastně i celkově v tom systému. Ve smyslu třeba dávek. Nikdy by mě nenapadlo, co to všechno obnáší. Ale u mě nebýt třeba pomoci z (organizace), tak nevím vůbec, jak bych to zvládla sama. A to byly tak strašně divný nároky. A nevěřili mi, že jsem z domova. Že bych měla mít nějaký nárok na bydlení. To bylo tak strašně divný. Jako měli tam moji složku. Prostě věděli, odkad' jsem a odkud pocházím, ale byl strašnej problém ty dávky si vydupat. Takže jsem vděčná za to, že se mnou chodila právě ta podpora. Protože jako já bych si to sama vůbec nezařídila.

Kdo Vás tedy tím procesem prováděl?

Holky z (organizace). Ony byly moje sociální pracovnice. My jsme totiž v dětském domově neměli nikoho takovýho. My jsme hlavně neměli sociálního pracovníka, žádného psychologa, žádného etopeda. Nikoho takovýho, tam nikdo nebyl. Kromě vychovatelů, kteří tohle s náma vůbec neřešili. Jsem vděčná za tu podporu, protože tak fakt nevím, kde bych bez ní byla. I když jsem celkem schopná, umím si docela říct a tak, ale v tu chvíli, když člověk odejde a nemá v podstatě nic. Tak jsem stála a moc jsem jako nevěděla.

No potřebovala jsem chytout za tu ruku, aby mě tam dovedly. Protože i takový to vstoupit do něčeho nového je strašně těžký. To asi znáte sama, ale pro člověka, kterej žije v nějakým systému, kde ho to neučili, tak o to těžší to bylo. Takže tak, no.

Měla jste nějakou sociální síť, kamarády?

No právě že ani ne. Protože jsem byla v dětském domově, kterej byl umístěnej v krásné přírodě. Domov byl krásnej. Kamarádi z domova byli strašně super. My jsme měli skvělou partu, ale bylo to přesně, jedete do školy do města, ale hned po škole musíte domů. Takže jako na nějaký tvoření vazeb vůbec nebyl prostor. A navíc pro mě to bylo ještě o to složitější, že já jsem neměla žádný společný věci s těma dětma obyčejnýma. Já jsem žila úplně něčím jiným. Já jsem prostě na jednu stranu byla hrozně dětská v patnácti letech, ale na druhou stranu jsem prostě potřebovala hrozně rychle dospět. Což moji vrstevníci byli úplně jinde. Oni řešili holky, kluky a tak dále. Kde se opijou a tak. A já jsem prostě musela fungovat jinak. Takže já, když jsem odcházela z domova, tak to bylo docela těžký a náročný. Vlastně nejvíc takových kamarádů jsem měla z (organizace). Protože se s těma lidma tam známe. A měla jsem ještě kamarádku, která taky byla shodou okolností v jiném dětském domově. A my jsme spolu kdysi hrály v divadle, v takovém projektu. Tak my jsme si taky jako zbyly. Takže tam aspoň někdo byl. Ale pro mě bylo hrozně těžký si tu sociální síť vytvořit. Já jsem vlastně musela všechno si vytvořit od začátku. No, takže jako bylo to těžký docela. Já vlastně nemám žádný kamarády z dětství nebo tak. Jak mají všichni dlouholeté přátele a tak. To já vůbec nemám a je mi to občas líto. Nebudu lhát, protože je to krásný, jo. Ale musím prostě pořád nějak si to tvořit. Ale taky je to pro mě náročný v tom smyslu, že zase žiju trošku něčím jiným. Ted' už ne, ted' už řeším zase úplně jiné věci. Ale přece jenom je to taková zodpovědnost jinačí, než mají moji vrstevníci v rodinách.

Jste v kontaktu s biologickou rodinou? Pomáhala Vám při osamostatňování?

Já mám jenom mámu a teď už mám teda i ségru jedenáctiletou. Zrovna shodou okolností za nima dneska jedu. Ale moje mamka, já jí nemám nic za zlé. No, prostě každé dělá blbosti. To je jasný, ale nás odebrali, mamka prostě dělala divočiny. A když si nás vzali pěstouni, tak soudně stanovili že se nesmíme nestýkat s biologickou rodinou. Což se ze zákona nesmí dít, ale děje se to bohužel. A nám i neprávem změnili příjmení. A nám zakázali ten styk s rodinou. Takže rodina vlastně o nás vůbec jako nevěděla. Kde jsme a tak. A v mých osmnácti za mnou přišla moje sociální pracovnice, jestli bych nechtěla najít aspoň mého dědu. A můj děda byl pro mě modla. To prostě byl nejlepší člověk na světě. I když já jsem byla tak malinká, tak si ho pamatuju. No a my jsme se nějak našli. Takže jsem začala za ním jezdit v osmnácti. Pak jsme poznali mamku. Mám vlastně ségru malou. Děda už teď nežije, ale jsme s mamkou v kontaktu. Hlavně já jsem kvůli sestře. Protože sestra je prostě prcek a mam jí moc ráda. No a shodou okolností asi tak před čtrnácti dny mi skrz jeden článek, co jsem dávala na naše stránky (organizace), tak se mi ozvala další blízká rodina. Takže se teďka spojujeme, že by se se mnou chtěla celá široká rodina sejit. Je to trošku děsivý, ale děje se to.

No, když jsem odcházela z dětskýho domova tak, jsem na mámu už měla kontakt, ale nespolehala jsem na ni. Já jsem tam jezdila a nějak jsem s nima trochu byla. Jenže vím, že moje máma to nemá v životě taky jednoduchý. Ona se tak plácá životem a úplně jsem nechtěla jí o nic prosit. Protože vím, že stejně by mi nepomohla. A nějak jsem si říkala, že si to prostě musím vybojovat sama. Takže jsem ráda za to, že jsem to tak nějak jako sama zvládla. Nebo spíš s holkama. Moje máma mi poradí. Teď už když jsem starší a už žiju samostatně. Tak vím, že se na ní můžu v určitých věcech obrátit. Ve smyslu třeba když řeším nějaký vztah nebo mě štve přítel a tak. Tak vím, že mi poradí. Ale není to tak, že kdybych se náhodou ocitla na ulici, tak mi nepomůže finančně. Takže to zázemí u ní já nemám. A vlastně se přiznám, že ani bych to nechtěla. Nějak mě ten život naučil, že nejlíp je, spoléhat se sám na sebe. Co si člověk neudělá, to nemá.

Bylo něco, co jste musela zařídit a nikdo Vám s tím nepomohl?

Já vlastně nevím. Jakože jediný asi co jsem si fakt musela zařídit bylo to bydlení. Když jsem odcházela. Samozřejmě holky mi pomohly se trochu rozjet. Ale tam jsem věděla, že to stojí vlastně jenom na mně. Nikdo mi nenajde byt. Nikdo mi ho jen tak nedá. A já jsem vlastně si musela sama říct, kam chci, co potřebuju a jak to potřebuju. Taky jsem věděla, že abych měla nárok na určitý dávky, tak potřebuju bydlet sama v jednom pokoji. Aby mi tu dávku dali, takže tohle jsem si obstarala sama. Ale to je tak jediný. Spíš jsem měla podporu dobrou. Já jsem měla furt někoho, kdo mě držel za ruku. Já jsem samostatná. Věci si zařídím, ale přece jenom je potřeba, aby někdo tak do mě pinkl a připomněl, co mám dělat. Jo trošku věděl, kterým směrem.

Protože když člověk odchází z domova, tak některé děti mají různá spektra, kam můžou jít. Ale já jsem neměla vůbec povědomí. Jako vůbec, a to jsem paradoxně studovala sociální školu. Takže jsem moc nevěděla i tak, co já bych mohla. Bylo to hodně teoretické.

Co byste poradila lidem ve stejné životní situaci?

Určitě ať se na někoho navážou. Ještě před odchodem. Ale na někoho, komu můžou jako fakt důvěřovat. A u koho jsou si stoprocentně jistý, nejlíp na dvě stě procent jistý, že jim pomůžou s různýma věcmá. V tom smyslu, že je doprovodí někam. Nebo jim poskytnou nějakou tu psychickou pomoc. To je taky docela důležitý. Nebo jim, já nevím, třeba půjčí blbý dva tisíce korun. Jo ale na nějaký překlenovací období. Prostě ať mají někoho jistýho. Nějakýho člověka bezpečného a jistého, kterému můžou důvěřovat. A kdo jim zůstane. Kdo je neopustí za půl roku, až si najdou bydlení. Beru to podle sebe. Protože jak říkám, kdybych neměla holky, který

znám spoustu let a mám je dodneška, tak nevím. Jsem za to ráda. Protože vím, že vždycky když se mi něco v životě děje tak jdu za holkama a prostě to s nimi řeším. Takže to bych dopřála každému mladému člověku, co odejde. Určitě toto a pak samozřejmě taky bych si přála, aby víc fungovalo takový povědomí u vychovatelů. Aby dostatečně ty děti informovali. Opravdu aby je třeba takhle chytli za tu ruku a šli s nima na ten úřad práce. Jenom jim to aspoň ukázat. Až budeš odcházet, tak tady se musíš přihlásit. Tady toto vyplnit takhle a takhle. Hlavně ty papíry, ukázat to prakticky. Protože ono se to nezdá, ale i to papírování je úplně šílený. Já, kdybych to neuměla psát z praxe, tak vůbec nevím, co tam mám napsat, Jo takhle prakticky bych chtěla a přála bych si, aby to fungovalo ještě před tím odchodem.

Co se tedy děti naučí v dětském domově?

Určitě vaření, to tam je nejoblíbenější téma. My jsme vařili pořád. Spousta dětí umí vařit z dětských domovů. To je skvělý. Já díky nim taky umím vařit, ale to mi nic do života nedá. Na tom to přece nemůžeme stavět, že umíš vařit, tak můžeš být samostatnej. Ale spíš třeba s nakupováním. My jsme třeba nikdy nebyli v obchodě. Já, když jsem odcházela z domova, tak já jsem pořádně nevěděla, kolik stojí chleba. Že je několik druhů chleba. Který si mám vybrat a nejlíp tak, aby to bylo co nejlevnější. Protože budu mít určitou částku na živobytí. Takže jo, uklízení a vaření je super, že se to děje. Sice doma člověk neuklízí každý den, ale ani nevaří každý den. Ale spíš tak jakože tomu člověku ukázat to praktično. V tom smyslu třeba vzít ho na ten nákup. Vzít ho na tu poštu. Zřídit účet v bance. Toto u nás nefungovalo. Nevím, jak je to jinde, ale u nás to nebylo za mě.

Takže vším tímhle mě holky provázely. Když jsem odcházela z domova, tak jsem musela mít zřízený ten účet. To se mnou taky šly zařídit holky z (organizace). Já jsem vůbec nevěděla, co mám dělat. Já bych se vůbec nedomluvila. Ani bych nevěděla, co jim mám říct. Co potřebuju, co požaduju. A hlavně smutný je, že se to stále děje.

Víme to všichni bohužel, co se v tom orientujeme. A je to tak, asi se to nezmění zatím. Ty děti nemají žádná zadní vrátka, takže se musíme hodně spoléhat jen na sebe a taky musíme hrozně přemýšlet dopředu. Dívat se trošku za roh. Co si můžeme dovolit a co ne. Jako pořád si trochu krejt záda. No, bohužel, je to tak. Ale prostě my nemáme nikoho, kdo to za nás vyřeší. Takže tak.

Jaký byl nejsilnější moment nebo zážitek, ať už pozitivní nebo negativní?

Nejsilnější zážitek pro mě byl asi, když jsem teda odešla úplně úplně. Vlastně asi ten den, kdy mě jako pan ředitel odvezl všechny věci do mého bytu. A když zavřel dveře a řekl, tak se tady měj. Já jsem seděla mezi asi dvaceti pytlema mého života. Co jsem kdy sesbírala a prostě jsem se rozbrečela. Protože jsem najednou si říkala, ty jo a teď je to tady. A co teď, co budu dělat? Jako zítra sice půjdu do školy, ale teď už jsem asi dospělá. A teď už to začne. A teď už musím vyžít s těma penězma. A jsem tady sama najednou. A já nemám koho obejmout. Takže to byl asi nejsilnější okamžik. A pak taky samozřejmě věci, když jsem třeba odcházela. Loučila jsem se s tetama a třeba mi říkaly, že se loučit nebudeme, protože se třeba zase někdy potkáme. A to vždycky ve mně zarezonuje. Vždyť já vás už nikdy neuvidím a vy mi ani neřeknete blbý ahoj.

To mě mátló. Na jednu stranu jsem věděla, že už mě tam nechtějí a na druhou stranu mi to znělo tak jako, že my se s tebou nepotřebujeme loučit. Prostě běž si a užij si to. Měla jsem pocit, že jsem jim ukradená. A pak další z momentů pro mě velmi důležitý, když mi holky pomohly právě s tím sociálním bydlením. S bytem, který jsem vlastně dostala po měsíci. Takže tam žiju a jsem strašně spokojená. Takže to je skvělý a teď mám svoje útočiště a nikomu ho nedám. Je to jenom moje a velmi si ho chráním. Myslím, že jsem si ho asi zasloužila. Vybojovala, a hlavně jsem si to zařídila podle sebe. To jsou takový asi momenty největší.

Co Vás napadá k tématu jako důležité a já jsem se na to neptala?

Já vlastně nevím. Já jsem to měla všechno tak docela hezky ne vyřešený, to vůbec. Ale měla jsem tam fakt někoho, kdo mě s tím pomohl. Takže jsem se nesetkala s tím, že bych odešla a najednou by se na mě třeba navalily dluhy. To už jsem měla vyřešený v době, když jsem byla v domově. Tohle by se řešilo ještě před odchodem třeba. A díkybohu, protože třeba, kdybych bydlela už ve svém a přišly by mi dluhy, tak nevím, co bych dělala.

Co to znamená, že se vyřešily dluhy?

Já jsem kdysi jako malá jela na černo s mým bratrem. A v osmnácti mi přišlo, že mám zaplatit docela vysokou částku. Včetně toho, že i za bratra. Ale tam se ukázalo, že to není úplně v pohodě a nějak mu to i prominuli. Ale já jsem to musela splácet. Takže jsem to stihla ještě před odchodem. Za co jsem ráda, protože vstupovat do života jako i s tímhle by asi nebylo úplně jednoduchý. Ale takových dětí je spousta.

Jak se Vám povedlo to zvládnout?

Já jsem měla v tomhle obrovský štěstí, že mně holky fakt zachránily zadek. Já o nich furt mluvím, ale to, protože já jsem neměla nikoho jinýho. V domově vůbec, tam mě s tím poslali do kytek. Řekli mi, že je to můj problém. Tak ať platím, že jim je to jedno. A další problém byl, že já jsem to neměla z čeho platit. Tak jsem musela začít chodit na brigády. No a s tím byl další problém, nechtěli mě pouštět na brigády.

Takže my jsme museli i tohle vykomunikovat. Holky za mě musely tohle komunikovat, že je to potřeba, abych chodila do práce, abych si to splatila. Je strašně potřeba zavčas tohle řešit. Fakt vždycky ráno vstanete, jedete do školy, ze školy hned musíte zpátky. Ty vycházky většinou byly do půl šesté. Jenže já už jsem měla školu velmi dlouho. Čím výš člověk je, tak tím dýl škola trvá. A mně vůbec nezbyval prostor na to, abych někdy ještě trajdala. Pravda je, že občas, když se mi stalo, že mi odpadly hodiny, tak jsem chodila k holkám na tajno. Protože, když jsem se zmiňovala z domově, že chodím do (organizace), tak oni už jako kdyby předávali jejich odpovědnost na ně. Se mnou nechtěli mít co do činění. Já už jsem jim pak ani neříkala, že tam chodím. Jinak jako co se týče odchodu, jak jste se ptala. Jestli tam je něco, co ještě by mělo zaznít. Co se muselo řešit. Nejsem si jistá. Nejdůležitější bylo samozřejmě mít bydlení. Střechu nad hlavou to je úplný základ. A potom peníze, že jo. A to jsem nějak zajištěný díkybohu měla. Takže nějak jsem fungovala. Chodila jsem na brigády. Třeba na pět brigád denně. Abych to všechno prostě stíhala poplatit a bylo to náročné období. Ale teď už pracuju, tak je to dobrý. Ale je třeba si to pořád připomínat, protože to vlastně bylo jedno z nejtěžších období a zároveň jedno z nejhezčích období. Protože člověk se najednou fakt stane dospělým. A už je to všechno jinak. Člověk už nemusí dodržovat režim, kterej mu nastavují druzí. To je na tom to úplně to nejsvobodnější. Ne nadarmo děcka odchází v osmnácti, protože se těší na tu svobodu. Bohužel ne vždycky to dobře dopadne. Ale ta svoboda je strašně důležitá. Když člověk žije přesně v tom režimu, kterej úplně svobodnej není. Ono to někdy působí trochu věžeňsky. Přece jenom ráno do práce, do školy. Jakože moc člověk z toho života nemá. Neříkám, že to bylo špatný, ale přece jenom tohle už je mnohem lepší.

Já upřímně jsem strašně ráda, za to že díky té novele je ten zaopatřovací příspěvek. To je jako za mě skvělý. Kdyby se tohle v mé době ke mně dostalo, tak jsem za to strašně vděčná, fakt. Ono se to nezdá, ale sedmnáct tisíc nepotkáte jen tak na ulici. A ještě v době, kdy člověk studuje, tak to je úplně neuvěřitelně super věc. Tak za to já jsem strašně vděčná, že to je. A myslím si, že to děckám dost uleví. Ale jsou tam určitý podmínky. Člověk musí studovat. Bohužel spousta dětí nestuduje. Protože třeba šly na obory, který nebyly úplně ony.

Dnes to mají jednodušší v tom, že mají ty peníze. Ale zároveň to nemají jednodušší v tom, že pořád neexistuje něco, kam by mohly jít po odchodu. Služeb je spousta, ale bydlení je bída. Další věc je, že taky víme, jaká je doba. Je těžká v tom, že je spousta psychicky nemocných lidí. A ekonomická krize a tak dále. A na děti to hodně dopadá. Proto mi dává smysl pracovat jako peer konzultant. Tou cestou jsem si prošla a trochu tuším, co můžou zažívat, potřebovat a s čím je třeba děckám poradit. Ale to nejdůležitější, bydlení zajistit není kde, tak je to někdy smutné.

Rozhovor 5. Emílie

Odkud jste odcházela do samostatného života?

Do samostatného života jsem odcházela z komunity mládeže. To zařídila ta organizace těch SOS dětských vesniček pro ty, kteří vyjdou základní školy. Tak potom jdou na střední a aby vlastně mohli, je to něco jako internát. Jenom je to pro ty vlastně děti z těch vesniček. Vlastně tam jsem dostudovala. A hned potom jsem vlastně odešla pracovat, jo. A žít si po svém.

Jak probíhala ta příprava? Právě na to abyste mohla odejít a žít si po svém?

No v podstatě, jakmile jsem dostudovala, tak jsem si vlastně... Takhle v rámci nabídky pro SOS dětský vesničky, tak jeden hotel v Praze nabízel vlastně pro ty, co udělali tu školu pro kuchaře, zaměstnání. Tak jsem toho využila a odjela jsem pracovat do Prahy, kde jsem vydržela necelý rok. Jo a potom jsem se vlastně vrátila zpátky sem na Moravu. Kde jsem si pak našla práci bydlení a tak. Takže jakmile člověk dostuduje, jo tak si potom hledá tu práci, a potom ještě chvíli zůstane, než se vlastně zaběhne. Anebo prostě si potom najde bydlení. Oni vlastně ti pedagogové, a tak vlastně pomáhají aj s tím hledáním té práce. Aj toho bydlení, že vlastně nejsme na to úplně sami. Takže já jsem vlastně to získala díky tomu, že jsem měla nabídku té práce, kde jsem měla i to ubytování, na nějakou dobu. A potom jsem si tam samozřejmě našla i svoje vlastní bydlení, kde jsem chvíli tam bydlela. No prostě díky vlastně těm pedagogům, no tak to to mají ty děti jednodušší, že vlastně mají tu pomoc s tím hledáním.

To zní, že to, co bylo zásadní, jako bydlení a práce, to jste měla zajištěné, když jste odcházela do toho samostatného života?

Ano to jsem měla zajištěný. Jo někteří, ti ostatní si museli najít vlastní práci potom jakoby, se dalo říct sami, s tím, že jim ti pedagogové pomáhali. Já jsem tu práci získala díky tomu, protože vlastně ten hotel nabízel v rámci takové jejich akce, která se jako nabízela jenom jednou, jo. Takže já jsem toho využila a šla jsem do toho. Jo jinak jako kdybych byla na jejich místě, tak bych si musela hledat práci, jako každý jiný člověk. Jo a bydlení taky. Že vlastně oni by mi s tím pomáhali, ale oni nás učí i té samostatnosti. Že stejně museli na ty pohovory a na ty prohlídky jít sami. Ta vesnička nenabízí jakoby dočasný byty nebo tak. To vůbec nemají. Jo už se od té komunity člověk musí osamostatnit a být sám za sebe.

Říkala jste, že vás připravují na pohovory?

Ano. Pak to sice musí člověk absolvovat sám za sebe. Někteří to třeba zvládají sami. Ale oni je jakoby připravují tím, že někteří třeba mají ten nácvik. Že oni se zeptají, co tam je, tak oni to průběžně řeknou. Sice na každém pohovoru je něco jiného, ale oni je vlastně připravují spíš, aby se nebáli. Tak oni jim řeknou jakoby dopředu většinou, co a jak tam probíhá. A stejně jako ten zaměstnavatel se potom rozhodneme na základě praxe.

Vy jste tedy vyučená kuchařka?

Jo a odcházela jsem do toho hotelu, opouštěla jsem to tady a stěhovala jsem se do Prahy. Když jsem vyšla školu, tak já mám narozeniny v červnu, tak mi bylo čerstvě osmnáct. Odjela jsem do té Prahy, kde jsem pracovala a měla jsem zajištěný ubytování od nich v hotelu na tři měsíce. A pak jsem si musela najít něco svého.

Byla jste v úplně novém prostředí v Praze, kdo Vám tady pomáhal?

No já jsem tady neznala nikoho. Občas přijela jedna pedagožka. Ale ona přijela kvůli někomu jinému. A ještě jedna. Tak bych si jim mohla říct, ale já jsem nic nepotřebovala. Chodila jsem do práce, jo a teda to bydlení, co jsem pak našla, tak to bylo taky skrz tu jednu kolegyni. Že ona měla navíc jeden pokoj, kterej mi pronajala. Tak vlastně jsem šla k ní. Takže jsem to vlastně měla jednoduchý. No, takhle na tom začátku.

A jak jste se cítila na ten přechod připravená?

No necítila. To bylo takové, že najednou člověk vyjde školu a jde zas do něčeho úplně jinýho a novýho. Do nové práce, jo. Takže tam byly obavy a strach. Hlavně jestli to zvládnou a tak. Jako jediný, co bylo výhoda, tak že jsem nemusela jakoby absolvovat ten pohovor. Protože vlastně jsem vyšla tu školu základní. A stejně oni měli pro mě takovou práci, která spíš jakoby, že jsem vařila pro zaměstnance. Jakoby pro všechny ty, co tam pracovali. Jo a vlastně potom jsem taky připravovala jídlo pro lidi, které se jim balilo.

Říkala jste, že jste nebyla připravená. Že jste měla strach a obavy...

No čekalo mě nové prostředí, nová práce, nový lidi. A vlastně jsem se hlavně bála, protože jsem tam byla úplně sama. Jo, já jsem tam nikoho neznala. A já jsem tam jela úplně sama. Dokonce přímo když jsem tam jela, tak mě tam ani nikdo nedoprovázel. Jo, takže jsem si všechno i musela sama najít. Jo, tak jak prostě, když má člověk strach jít do nové práce, jo. Prostě ten ten běžnej strach, no. Co má každěj. Jo, asi se na to vlastně těší, ale když jdete de facto do neznáma, hlavně po škole, tak se bojí, co bude dál. Co bude dál.

Měla jste někoho, o koho jste se mohla opřít?

Na Moravě jsem měla, vlastně mám rodinu. Taky kamarády a vlastně i ty pedagogy. S těma jsem vyrůstala a žila. Samozřejmě mamku, že jo. Taky sourozence. Tady jsem měla hodně lidí, takže když jsem potřebovala něco, tak jsem si s nima telefonovala.

To znamená, že jste začínala dvakrát? Poprvé v Praze hned po vyučení. A pak jste se vracela zpátky na Moravu.

No, ano. Vlastně když to v Praze nevyšlo, tak jsem se vrátila sem, protože jsem to tady znala. Taky jsem měla tady kolem lidí, aby mi kdyžtak pomohli. Ale ten začátek byl hodně náročněj.

Když jste mluvila o rodině, o mamce to je Vaše biologická rodina?

Ne, toto je pěstounská rodina. Biologickou rodinu jsem vlastně poznala až chvílku po tom, co jsem se vrátila z té Prahy. To se nám vlastně naše biologická mamka ozvala, jo. Přes mýho bratra, kterého našla na FB.

Takže Vy jste vyrůstala v pěstounské rodině?

Ano, v pěstounské rodině. Ta SOS dětská vesnička jsou hlavně pěstounské rodiny. Tam je pěstounská maminka, to je v podstatě její zaměstnání, jo. A ona potom vlastně si bere jakoby různě z dětských domovů děti a stará se o ně, samozřejmě. Dohromady nás bylo devět dětí. Teda postupně. My jsme nejdřív začali já, můj bratr a moje sestra. Byli jsme po třech ve skupině. Potom přišla vlastně druhá skupina to byla další jako nevlastní dvě sestry a bratr a potom přišla poslední skupina. Ta teda už na té vesničce žila s jinou pěstounskou maminkou, ale ta to nezvládala, tak vlastně aby se nevrátili zpátky do dětskýho domova, tak se jich ujala naše mamka. Takže to byla ta třetí skupina. Takže dohromady devět. To bylo postupně jakoby během těch let, jo. Takže vlastně já jsem vyrůstala s tou druhou skupinou. S tou třetí už ne. To už jsem

tam jenom dojížděla na víkendy. Jen občas, protože už jsem pracovala. A už jsem měla ten svůj život.

Můžu se zeptat od kolika let jste byla v pěstounské péči?

V pěstounské péči od devíti let. Já jsem vlastně v dětském domově byla od sedmi let do devíti, to jsem byla dva roky a potom jsem šla do pěstounské péče. Kde jsem byla s jinou pěstounskou maminkou, ale ta začínala být nemocná a už to nezvládala. Protože tam měla i jako vychovávat nejenom nás, ale ještě další děti, jo. Ta už potom vlastně z té vesničky odešla ta původní. A ta maminka, co ji máme do teď, tak vlastně ona tam se zase zaučovala na tu pěstounku, takže ta tam u nás byla jako teta ze začátku. A potom jsme k ní šli a ona už byla potom naše pěstounská maminka.

A když jste se tedy vrátila a asi to bylo něčím podobné, když jste začínala v Praze, co jste musela zařídit kromě práce a bydlení?

No v Praze jsem vlastně měla všechno dalo by se říct zajištěný, když jsem měla práci a bydlení. To byl můj takovej ten běžnej život. Ale potom, když jsem se vrátila sem, tak to bylo takový těžký. Protože já jsem vlastně přišla a neměla jsem práci, jo. Měla jsem sice nějaké peníze, vlastně z odstupného, co mi dali. Ale potom jsem byla bez práce a v podstatě skoro i bez bydlení, jo. A to bylo nějaký čas, asi rok, co jsem vlastně takhle žila. Že jsem se furt sestěhovala k někomu. Abych měla kde bydlet, jo jinak bych byla na ulici. Takže jsem to měla ze začátku dost náročný, ale potom už to bylo na mě moc, jo. Že už jsem to jakoby i psychicky nezvládala. Tak jsem už... A navíc už mi fakt hrozila ta ulice, takže potom najednou jsem si začala hledat to bydlení. A teda hlavně tu práci.

No tady je zařízení pro děti, který jsou jakoby na té ulici. Anebo pro mladší i jako děti, o který se rodiče nemůžou starat, ale je potřeba, aby chodily do školy. Tak vlastně díky tomu zařízení jsem se tam mohla nastěhovat. Takže tam mi pomohli i s prací, s hledáním. Nakonec se mi ozvala jedna kamarádka, když u ní v práci hledali kuchaře. Tak jsem potom přešla tam. No, takže vlastně ten celej rok byl takovej hodně náročnej. Že jsem neměla nic a potom najednou jsem prostě šla a měla jsem aspoň bydlení, jo. První bydlení a potom vlastně tu práci a pak jsem měla běžnej normální život. Asi po tříčtvrtě roce jsem se přestěhovala k jedny kamarádce, kde jsem bydlela a po nějaké době jsem se potom přestěhovala s bratrem. Takže já jsem se nějakou dobu ještě stěhovala pořád, jo. Až potom nakonec jsem se stěhovala s bratrem, a ještě s kamarádkou do novýho bydlení. A tam jsem si potom našla muže, jo. My jsme se potom spolu odstěhovali. A vlastně potom jsme bydleli u jiných lidí. To jsme bydleli v tom spolubydlení, no. A nakonec jsme si potom našli vlastně pokoje ve spolubydlení. A potom vlastně on můj muž dostal byt od své babičky. Takže jsme se vlastně přestěhovali do jeho vlastního bytu. Ale práci pořád jsem měla stejnou. Že tu jsem neměnila, dokud jsem nešla na mateřskou.

To zní jako rok nejistoty, když jste mluvila o tom, že to vypadalo, že můžete skončit na ulici.

No ono to tam je takový náročný, že člověk je vlastně závislý na těch ostatních kamarádech, jo. Že vlastně tam u nich bydlí člověk, jo. A teď prostě aspoň něco má, v tom smyslu, že oni vás jako živý. Tak to už pro mě bylo potom hodně takový stresující a blbý. Ale nemohla jsem nic dělat, protože já jsem byla zrovna v takové té fázi, kdy jsem měla ze všeho strach. Takže jsem tam byla v podstatě i u ní zalezlá. A ono člověk, než se vlastně dokope, jo. Než vlastně si uvědomí, že by měl opravdu jakoby něco se sebou dělat, tak mě to trvalo skoro rok, no. Až vlastně, když už mi opravdu hrozila ta ulice, že už jsem fakt neměla kam jít jinam, tak vlastně jsem teprve šla za pedagoga, jo. S těma bývalýma, co jsem tam jako s nima žila, aby mi

pomohli. A jeden mi nabídl právě tady tu (organizaci), jo. Že mi jako vlastně o ní řeklo, jo. A vlastně tam jsem potom přešla, no.

Takže jste se rozhodla změnit dlouhodobě náročnou situaci a řekla jste si o pomoc.

Já jsem tam za ním rovnou šla, jo. A probírali jsme to. Tak nějak jsem doufala, že mě aspoň na chvíli nechá třeba bydlet na té komunitě. Než já si najdu tu práci, kde bych se potom mohla odstěhovat do svého vlastního bydlení. Ale to mi nedovolil, protože se bál, že bych tam mohla skejsnout dlouho. Že bych tohle jenom zneužívala. Což jako chápu na jednu stranu, protože vím, že by to hodně lidí tak udělalo. Ale takže mi vlastně nabídl tady to, takže jsem do toho šla. Mně bylo všechno jedno, hlavně at' někde bydlím, že jo. Což jako tam bylo taky fajn, že jsem tam měla pokoj. I když to byl pokoj, kde jsem ještě s někým měla bydlet. Naštěstí to byl člověk, kterej byl v pohodě, takže jsem neměla problém. Mně se tam vystřídaly dvě a ta druhá byla ještě lepší.

Zkoušela jsem poprosit o pomoc i biologickou rodinu. Ale to byla taková zoufalá situace. Když jsem se vrátila z Prahy, sotva jsem rodinu poznala. Já jsem v té době ještě s někým chodila. A jak to většinou bývá, tak ne vždycky jsou ti partneři dokonalí. A ten můj chtěl asi ze mě nějak vytáhnout peníze. Říkal, že mu jeho bývalá vyhrožovala, že pokud jí nevrátí peníze, tak mu prej nějak ublíží. Já jsem v té době byla naivní, hloupá a navíc zamilovaná. Takže jsem jako by vyzkoušela tu svou biologickou rodinou požádat o peníze. Ona mi řekla, že nemá. Takže vlastně to bylo potom všechno. Od té doby, už jsem to ani nikdy radši nezkoušela se zeptat. Prostě jsem si řekla, ne. Prostě pojedu jenom sama za sebe, jo. Nechci být na nikom závislá, a hlavně ne na člověku, kterého jsem sotva poznala. Kterej se sotva ozval nebo objevil, jo. Takže pro mě moje biologická mamka je sice ta, která mě porodila. Ale strašně dlouho trvalo nebo vlastně asi do teď ještě furt tam je ta nejistota, z mé strany k ní. Vlastně nejde o to, že mi nechtěla pomoci. Jo, za to jsem ráda, ale spíš, jakože za tu minulost. Že mohla udělat, že jo, některý kroky, který vlastně ona neudělala. Jo a jenom proto... Já jako chápu, že se bála, ale mohla se aspoň ozvat, jo. Zvlášť když si založila novou rodinu. Další děti, který už jsou taky dospělý, jo. A když jsme se jí ptali, tak ona řekla, že neměla pro nás sociální zařízení a tak. Abysme tam s ní mohli bydlet. A když ho měla, tak si nakonec založila svou vlastní rodinu a stejně na vás se vykašlala. Takže to je takový, že v ní nemám takovou důvěru. Jo jako bavím se s ní, ale je to prostě jakoby s takovým tím omezením. Jo prostě je to rodina i když jako já ji beru jako vzdálenou. Jako mladá holka jsem vlastně možná byla trochu našťvaná. Ale pak jsem si řekla, že to je dobře. Že jsem ráda. Protože já v té době, když jsem byla bez práce, tak jsem si to ujasnila, že to není jenom todlencto... Ale v té době jsem si tak aktivně hledala tu práci, že jsem jezdila a hledala různě práci, která by mně vyhovovala. Kde bych se nemusela bát. Tak tohle bylo v době prázdnin, kdy jezdilo hodně revizorů. Takže já jsem kvůli tomu i nastřádala hodně pokut. Ty jsem nezvládala platit, že jo. Neměla jsem z čeho. Takže se to potom propadalo exekucím, kde vlastně jsem si nadělala strašně šílený dluhy. Jo a vlastně i kvůli tomu jsem potom jako by si řekla, že já si nebudu od nikoho půjčovat. Protože už mám dluhy a nechci potom ještě dlužit někomu jinému. Protože bejt zadluženěj, tak to je tak stresující záležitost. Když člověk jako se bojí těch lidí. Potom má strašnej strach s těch lidí. Z těch exekutorů. Ted' to vidím i u mé kamarádky. Ta prostě má aktivní příjem. Vydělává hodně peněz jo. A lidi toho využívají a strašně si půjčují a potom vracet, s tím mají problém. Mají problém jí to vrátit a ona je pak našťvaná. Takže jsou potom mezi nima rozbroje a hádky. A tomu já jsem se hodně vyhýbala, abych si zvlášť od ní nechtěla půjčovat. Tak jsem si taky říkala, že kdyby mi moje biologická mamka půjčila nebo dala peníze, tak by si myslela, že jí jenom chci využívat. A já nechci, aby si o mě někdo tady to myslel. Takže jsem asi byla ráda, že mi nakonec nepůjčila ty peníze. Možná by si nemyslela, že jí chci zneužívat, ale v mojí hlavě to tak je. Já bych si to teda myslela o ní, kdyby to zkoušela ona na mě

To asi bylo náročné nemít jistou práci, trvalé bydlení a mít vysoké dluhy. Jak se Vám povedlo to zvládnout?

To samozřejmě bylo těžký. Ale mě to nakoplo vlastně díky práci. Kde jsem měnila i smlouvu na dobu neurčitou. Takže jsem tam měla v práci jistotu. Dokonce si mě tam i drželi, protože mi ta práce šla. Tak byli se mnou spokojení. Díky ní se přihlásili exekutoři pod můj plat. Kdy vlastně mi strhávali vlastně jednu třetinu z platu. Takže já jsem postupně během několika let, co jsem tam pracovala, splácela vlastně jednoho exekutora za druhým. Protože jsem nechtěla jít do insolvence. Protože ono, když člověk má tolik exekutorů, tak se i bojí zjistit, kolik jako tam přesně je. Aby potom ho z toho netrefil šlak.

A já jsem se hrozně bála, protože těch exekutorů bylo hodně a oni ti exekutoři jsou nemilosrdní. Oni prostě když si od někoho odkoupí nějaký ten dluh, tu pokutu jo, tak ty pátky jsou teda fakt nesmírný. A to není jenom těch třeba třicet tisíc dluh, ale každé měsíc to narůstá. A když člověk vlastně to nemá, jak splácet, tak ty dluhy narůstají. A i když jsem splácela jedny exekutory, tak pod nima byli přihlášení jiní. A tohle bylo pozastavený. A pořád se to navyšovalo. Ale nakonec jsem to po letech všechno poplatila. Díky té práci, ve které jsem musela vydržet, hlavně teda kvůli těm dluhům. Já jsem chtěla mít rodinu, a proto jsem se chtěla zbavit toho nejhoršího.

Rodina patří k samostatnému životu, kdo a jak Vás na ni připravoval?

No tak to já ani nevím. Na té komunitě nás učili vlastně finanční gramotnosti. Už od začátku od toho základu. Abysme uměli zacházet s penězma. Že vlastně my jsme měli už vlastně od střední školy vlastní bankovní účty, kde vlastně nám posílali na týden peníze. A my jsme museli s tím vyjít s jídlem jo a hygienou a takovými těmi základními potřebami, který vlastně potřebuje. Vlastně nás to učili už od té střední, no v té komunitě. Taky nás učili, že musíme vědět, že než člověk něco podepíše, tak si to prostě musí nejdřív přečíst. Aby si dával pozor, co podepisuje. Což jako jsme vždycky dělali. Takže to připravování to aj učí maminky.

Takže toto všechno jsme už jako by uměli, no. Ale teď už jenom záleží na tom, že člověk, když vlastně i když je na té komunitě, tak je pod dohledem, ale jakmile ti lidé z té komunity odejdou do toho vlastního života, tak se většina děcek utrhne ze řetězu, jo.

Že vlastně si pak dělaj co chtěj, jo. I já, než jsem se zase naučila zacházet s tolika penězma, jo tak to taky jako chvilku trvalo. A ještě i do teďka někdy s tím máme problém, vyjít s těma penězma, jo. Ale teď jsme je museli jako mít našetřený ty peníze. Kvůli tomu, že jsme platili za auto, zubaře a tak. Což jsou neskutečný pátky, takže teď zase šetříme. Ale jako co se týče přípravy, tak to je taková ta běžná, co by měl naučit každé rodič, jo. To je právě výhoda tý pěstounské rodiny, Když člověk jako v tom bytě vyrůstá, tak je to něco jak v běžné rodině, jo. Že to není jako v tom dětském domově. Protože tam se vlastně starají o stovky dětí a aby každého zvlášť připravovali, na to tam asi nemají ty zaměstnance. Tak pro ty je tady (organizace). Ty vlastně těm dětem pomáhali. Právě se aspoň trochu zorientovat v těch věcech, jako jsou úřady práce a tak. Ale jako co se týče pěstounských rodin, tak to je prostě jako každá jiná rodina, jo. Kde maminka vlastně všechno učí. A právě i ta komunita doučuje ten zbytek, jo. Co bude třeba v té už trochu dospělosti, jo. Že právě třeba to zakládání toho účtu bankovního. A tak, jo. Takže tohle to všechno jakoby máme i od komunity i od mamky. No, takže jako my jsme nešli jakoby naslepo do toho života. My jsme věděli, co a jak. A když jsme něco nevěděli, takový jako třeba úřady a to, tak nám s tím pomáhali ti pedagogové. Když jsme něco potřebovali, třeba když někdo neměl práci, tak aby věděl, že se má přihlásit na úřad práce, jo. Na tu danou adresu, kde vlastně má trvalé bydliště a tak. Takže vlastně oni měli pomocníky.

Všichni jsme měli ty pomocníky, že když jsme něco potřebovali tak nám vždycky poradili a pomohli. Popřípadě tam šli nebo za nás zavolali, když jsme se báli. Mě hodně pomáhali v

(organizace) kvůli těm dluhům. Že já jsem vlastně... I za mě volali některým exekutorům, protože ti exekutoři, jak říkám jsou neoblomní. A oni třeba když se jim člověk ozve, tak první, co tak je zajímavá jen, kdy zaplatíte. Místo aby si vás vyslechli, tak hned chtějí peníze. Takže šlo o to, že když jsem potřebovala, tak mi pomohli i zavolat, jo. A domluvili s nima třeba ty splátkový kalendáře. Protože komunikace někdy s nima je tak otřesná, že člověka pak už má strach se s nima bavit. To bylo právě těžký, že každé chce ten splátkovej kalendář. Ale oni nechtěj třeba já nevím pětistovku nebo tři stovky, jo. Abych to mohla splácet z mého platu. Ale oni chtějí minimálně třeba dva tisíce. A když jich je třeba pět, tak kde mám sehnat deset tisíc? No a takhle je to úplně každé měsíc. A když moje výplata byla právě hodně snižená tím srážením, tak to byl těžký začátek.

Nyní máte manžela, je ještě někdo, o koho se opíráte, ke komu si chodíte pro radu?

No já mám tu pěstounskou mamku, taky (organizace). A taky kamarádky, který už jsou taky dospělý a mají nějaký zkušenosti. A jinak jako co se týče... Jestli se ptáte přímo na výchovu nebo tak. Tak to já si dělám sama. Protože prostě člověk, když už je matka jo, tak už ví, co má dělat, jo. To by se dalo říct.

Postupem času ten vývoj jde s váma. A když jsem si nevěděla rady s malou, tak jsem se obracela na tchýni. Na manželovu matku. Protože vlastně moje pěstounská mamka, ona nikdy jako neměla malinký děti. Takže já jsem jakoby, když už jsem něco potřebovala, tak jako jsem se spíš poptala jí nebo kamarádek, který jsou taky maminky. A hlavně teďko jak funguje internet, takže jsem si zjišťovala vše na internetu. Protože jsou ty sociální fóra. Ty skupiny jsou třeba na facebooku. Tak tam se vlastně někdo ptá na ty stejné otázky, který mám já. Takže ono stačí vyhledat skupinu a pak si to zjistit. Ale je pravda že třeba pediatra jsme teda sháněla hodně pozdě. Protože jsem netušila, že by člověk ho měl shánět už v podstatě skoro na začátku těhotenství.

V dnešní době sehnat pediatra... Když jsem je ten předposlední měsíc obvolávala, tak asi až patnáctej pediatr nás vzal. Naštěstí zubaře máme, takže ji vzal jakoby pod nás. Ale sehnat dětskýho, to bylo něco. Někdy na celý odpoledne jo, a to už pak člověk ztrácí trpělivost. Ale věděla jsem, že musím někoho najít. Prostě musím jo, protože za chvíli budu rodit a potřebuju ho mít, až nás pustí domů, tak musí být vlastně ta kontrola do tří dnů.

Tak i s tím jste si nakonec poradila. Bylo něco, co jste musela řešit a nikdo vám s tím nepomohl?

No já ani nevím. Jediný, co jsem jako by hodně řešila, tak byly ty dluhy. Ale s tím mi nikdo pomáhat nemohl, protože většinou nevěděl jak. A ti co mohli, tak tam byl právě stejně problém, to splácení. Prostě i kdybych se domluvila, i kdyby mi s těma dluhama všichni pomohli nebo pomáhali, tak stejně ty s tím nic neudělali. Protože vlastně to už bylo všechno na mně. Jinak jako jsem nepotřebovala nic. Jako žádnou jinou pomoc. Nic, co bych si sama nezvládla. Nevím o ničem. Zdravotní problémy žádný jsem neměla. Trn v patě byly hlavně ty dluhy.

Co myslíte, že vám pomohlo právě tohle zvládnout?

Asi hlavně trpělivost. Jo, člověk musí mít hodně trpělivosti. A hlavně to odhodlání, jo. Prostě nakonec si říct a dost, musím. Nic jinýho mi stejně nezbyvá, jo. Což jako když vidím některý ty lidi na té ulici, takhle se k tomu nemají. Třeba i taky z toho strachu. Prostě si řeknou, že to nemá cenu, že to stejně nezvládnou. Já jsem si řekla, že stejně budu muset, jo. Známa tady hodně lidí, kteří jsou na tom podobně jako já, jo. A dokonce možná i jsou na tom jakoby co se týče třeba intelektu nebo tak jakoby hůř. A i tak jako to zvládají. Tak proč bych to nezvládla já, jo. A já nechci být ta, která bude právě na ulici, jo. To je moje noční můra, abych neskončila na ulici. Tak musela jsem se sebou potom už začít něco dělat. Což jako bylo už takový, že z toho

strachu a zoufalství jsem si řekla, ne. Už vlastně musím, jo. Takže a díky vlastně tomu (organizace) a díky té kamarádce jsem vlastně... Protože (organizace), to byl můj takovej ten start do života.

A taky ta práce mě držela. A potom jsem byla v té práci tak dobrá, že mi nabízeli i lepší práci. Že vlastně jsem ze začátku jenom byla uklízečka, protože jsem vlastně měla smlouvu jenom na to. Ale potom když viděli, že vlastně jim pomáhám i s jinýma věcma, tak mě potom přesunuli na prodavačku. Kde vlastně jsem měla vyšší plat. Měla jsem to blíž i k bydlení. Takže nejdůležitější bylo odhodlání nebýt na ulici.

To zní, že díky té pomoci a pracovitosti, jste získala lepší pozici.

No já jsem se nemohla dívat na to, že tam ti zákazníci čekají. A ta práce kterou, vlastně oni tam dělali, tak tu jsem uměla i já už od školy, jo. Tak prostě jsem to tam připravovala jim taky. Což jako dělat maso na grilu, něco upéct, osmažit hranolky. Takový ty základní věci. Ohřát jídlo, to umí každý. A když ty prodavačky třeba byly pryč jo a já jsem tam zůstala... Oni tam stáli a čekali, tak jsem tam prostě šla a dala jsem jim to jídlo sama.

Dokonce jsem jim to i namarkovala. A právě toho si všimli a prostě přišel za mnou přímo šéf a nabídl mi tu práci, kterou dělaly ony. Tak mi ji nabídl, jo. A přešla jsem jinam, kde jsem potom povýšila. Kde mě teda potom dali na kuchařku. A potom jsem začala dělat pizzu, jo. Že vlastně postupem těch let, co jsem tam dělala, tak jsem se vlastně propracovala až na tu pizzerii, no. A jsem za tu příležitost hrozně ráda.

Co byste doporučila lidem ve stejné situaci?

No hlavně aby měli odvalu se nebát, jo. Jít do neznáma, protože ono ze začátku je to náročný možná i stresující. Člověk se pak bojí, ale pokud mají lidi, kteří prostě pomůžou, tak ať toho využívají. Protože oni rádi lidi pomáhají, jo. A hlavně se prostě nebát. Když si najdou práci, tak ať se jí nebojí, jo. Že i kdyby to nevyšlo, že se dá najít i jiná práce. Hlavně hodně síly energie a nevím, no.

Jaký zážitek nebo moment byl pro Vás nejsilnější. Ať už v pozitivním nebo negativním významu?

No nejsilnější zážitek to bylo právě v negativním, když jsem se stavěla na vlastní nohy, a neměla jsem tu práci samozřejmě, jo. A bydlela jsem v podstatě jako skvoterka, že jsem furt bydlela jakoby u někoho. A z toho pozitivního, to bylo hlavně to, že se mi potom ulevilo, když jsem si pak tu práci našla. A měla jsem vlastně to bydlení. A nejmíc jakoby... Nejlepší pro mě bylo, když jsem se pak přistěhovala s bratrem a s kamarádkou do úplně vlastního bydlení, jo. Když jsme potom spolu žili. A měla jsem i jakoby dobře placenou práci, jo. Tak vlastně to bylo takový, že konečně jsem se odtrhla od těch, kteří mi poskytovali sociální pomoc. A že jsem konečně už začala jakoby žít sama za sebe, jo.

I když jsem bydlela s bratrem, s tou rodinou a známýma, tak v podstatě už jsem nebyla závislá na nikom. Jenom prostě sama na sobě. Jo tak to byl takovej ten nejlepší moment, jo. Že konečně jsem žila podle svého, jo. Bez omezení, bez nějakých pravidel, jo. Když nebudu počítat takový ty pravidla, jakože musím chodit do práce, platit nájem a tak, jo. Tak to je základní potřeba, kterou člověk by měl dělat. Protože jak se říká, bez práce nejsou koláče.

Práce a bydlení, což pro mě bylo nejdůležitější. Že i když jsem měla finanční problémy, tak první, co pro mě bylo nejdůležitější, bylo zaplatit vždycky nájem. To je vždycky nejhlavnější věc. Jako to aj říkám těm ostatním, jo. Hlavně platit nájem, zbytek se vždycky dá nějak vyřešit.

Vy jste narazila na zajímavou věc, že když mladí dospělí opustí ať už dětský domov nebo pěstounskou péči, tak že najednou mají velkou volnost a že ne všichni ji zvládnou, jak jste to myslela?

No ono totiž ta velká volnost je, že vlastně už nemají ten režim. To znamená, že i když jako by měli pedagogy nebo rodiče nebo kohokoli, tak ti je hlídali, aby chodili do práce nebo do školy. Aby si prostě hlídali vydání, aby si platili, prostě pořád něco. Prostě měli vždycky někoho za zadkem, kdo je hlídal. A vlastně tohle to potom končí a člověk jde sám za sebe. To znamená že sám musí být závislej na penězích. Sám si vlastně hlídá práci, jo. Držet si tu práci, pokud prostě ho samozřejmě nevyhodí. Hlavní je ta pravidelná docházka, jo. Tak jak člověk musí pravidelně chodit do školy, tak člověk musí chodit pravidelně i do práce, jo. Bez výjimky a pokud je člověk nemocný, tak neplatí omluvenky v práci, ale neschopenka, jo. Kterou si člověk musí zařídit u doktora. Je to hodně přísnější. V práci, pokud není neschopenka, tak dostane enko a pak vyhazov. Ve škole je několik varování, potom třeba důtka nebo zhoršení známky. Ale v práci už vlastně může přijít o místo a tím pádem je bez peněz, jo. A v tom je to riziko, že oni, jak mají tu volnost, tak si myslí, že jim to projde. Někteří se nebojí, ale spíše se jim nechce. Takže to potom jakoby nemusí zvládat. Co se týče finanční stránky, tam je to tak, že většinou byli omezováni, tím že vlastně nedostali to, co chtěli, jo. Rodiče třeba řekli, ne. To nepotřebuješ. A samozřejmě v dospělosti potom, když už člověk je jako sám za sebe i finančně, tak vlastně si to dopřeje. A pak zjistí, že už nemá ani třeba ani na ten nájem. Protože to utratil hned první den, co dostane výplatu, jo. Nebo nemá pak ani na jídlo nebo na cokoliv. Ono to, že se člověk učí té finanční gramotnosti ze začátku, tak to neznamená, že si to bude držet. To je teoretické učení, ale když přijde ta svoboda, tak to nějak jako nezvládne. Že to, co se teoreticky naučil, tak ho ty touhy přemůžou. A pořídí si něco, o čem sní. A pak se dostanou do problémů finančních, no. A taky hrozí, že někomu naletí. Protože potom oni už nemají za zadkem právě ty rodiče. A tak jsou na ulici hodně lidi, kteří třeba někomu naletěli. Pro ty mladý je hodně lákadel.

Co vás napadá k tomu tématu za důležité a já jsem se na to neptala?

No já nevím, nic mě nenapadá. Myslím, že jsem asi všechno důležité řekla. Ale kdyby bylo třeba se ještě na něco doptat nebo vysvětlit, tak se mi klidně ještě ozvěte. Já vám to odpovím. Důležitý je si vážit vztahů. Mít kolem sebe hodný lidi, který vám pomůžou a taky sama pomáhat. To je důležitý.